

Henrik Järvinen

**”ERÄS POIKA HEITTI KIVEN TORNIN
SEINÄÄN”**

Ylioppilasoikeisto ry 1945–1946

TIIVISTELMÄ

Henrik Järvinen: ”Eräs poika heitti kiven Tornin seinään” – Ylioppilasoikeisto ry 1945–1946

Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian maisteriohjelma
Marraskuu 2022

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee sekä aatehistoriallisesti että tunteiden historian kautta vuoden 1945 joulukuussa perustettua ja vuoden 1946 toukokuussa lakkautettua Ylioppilasoikeisto ry:tä, joka toimi Helsingin yliopistossa. Tutkielma tarkastelee yhdistyksen toiminnan aikaista tunnemaismaa ja yhteiskunnallista tilannetta, sekä sen perustamista, toimintaa ja lakkauttamista. Tutkielma vastaa kysymykseen, mikä oli Ylioppilasoikeisto ja millainen oli se yhteiskunnallinen konteksti, jossa se toimi.

Pääasiallinen aineisto tutkielmaan on koostettu yhdistyksen perustamisessa mukana olleen Veikko Sjöblomin arkistoista sekä Valtiollisen poliisin kokoamista aineistoista ja kuulustelumateriaaleista. Molemmat näistä kokoelmista ovat Kansallisarkistosta. Ylioppilasoikeiston perustamista edeltävien toimien osalta aineistona on Kokoomuksen Nuorten Liiton aineistoja Porvarillisen työn arkistosta. Aineistona käytetään myös Ylioppilasoikeiston julkaisemaa pamflettia, joka avaa retorisen analyysin kautta näkökulman yhdistyksen poliittisiin näkemyksiin.

Tutkielma taustoitetaan yhteiskunnallisen kontekstin kautta. Vuosina 1944–1948 elettiin Suomessa vaaran vuosina kutsuttua ajanjaksoa. Vaaran vuosien aikana Suomen sisäpolitiikka oli murrostilassa, sillä välirauhansopimuksen nojalla monia oikeistolaisia ja äärioikeistolaisia järjestöjä oli lakkautettu ja muun muassa kommunistien toiminta oli jälleen sallittu. Pelon ja epävarmuuden tunteet tulevasta olivat esillä monen elämässä.

Ylioppilasoikeisto ry perustettiin joulukuussa vuonna 1945. Tämä tutkielma kuvaa perustamisvaiheen prosessit sekä Ylioppilasoikeiston toiminnan ja jäsenistön koostumuksen. Perustamisneuvottelut aloitettiin Kokoomuksen Nuorten Liiton aloitteesta, mutta neuvotteluissa osakuntien edustajat vaativat pesäeroa Kokoomuksen Nuorten Liiton ja Ylioppilasoikeiston välille. Ylioppilasoikeisto lakkautettiin välirauhansopimuksen 21. artiklan nojalla toukokuussa 1946 saman vuoden vappuna tapahtuneiden levottomuuksien takia. Levottomuudet laitettiin toukokuun aikana Ylioppilasoikeiston syyksi.

Tämän lisäksi esitellään yhdistyksen ohjelmaa ja ideologiaa, sekä tarkastellaan retorisen analyysin keinoin sen tuottamaa pamflettia ”Vapaa! Vankka! Vakaa! Suomen Onnellisen Tulevaisuuden Puolesta – Ylioppilasoikeiston Vetoamus Kaikille Akateemisille Kansalaisille”. Yhdistyksen ideologia oli porvarillisen konservatiivinen ja hyvin lähellä Kokoomuksen arvoja. Fasismiin Ylioppilasoikeisto pyrki ainakin julkaisussaan tekemään välittömän ja suoran pesäeron.

Tutkielman lopulla kuvataan Ylioppilasoikeisto ry:n lakkauttamista toukokuussa 1946 sekä myöhemmin seurannutta eduskuntakäsittelyä. Lakkauttamisen yhteydessä yhdistyksen toimijoita pidätettiin ja Kokoomuksen puoluetoimistolle tehtiin kotietsintä, jossa etsittiin Ylioppilasoikeiston kirjanpitoa, sitä kuitenkaan löytämättä. Pidätetyt kuulusteltiin, mutta minkäänlaisia syytteitä ei Ylioppilasoikeiston toimintaan liittyen koskaan nostettu.

Ylioppilasoikeisto oli lähteiden valossa porvarillinen yhdistys, joka varsin vähäisin perusteluin lakkautettiin toukokuun 1946 aikana. Se ei pyrkinyt jatkamaan Akateemisen Karjalaseuran tai Sinimustien työtä, vaan pyrki käyttämään hyväkseen niiden jättämää tyhjää tilaa poliittisella kentällä. Ylioppilasoikeisto oli Itsenäisyyden liiton ohella viimeinen yhdistys, joka lakkautettiin välirauhansopimukseen perustuen.

Avainsanat: oikeistoliikkeet, opiskelijaliikkeet, vaaran vuodet, politiikka, turvallisuuspoliisi, konservatismi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymykset.....	2
1.2 Metodit	4
1.3 Aiempi tutkimus	6
1.4 Lähteistä	7
2. RAUHAAN PALAAVA SUOMI.....	8
3 VALTATYHJIÖTÄ TÄYTTÄMÄÄN.....	21
3.1 Peruskiveä muurataan.....	28
3.2 Oikeistolaiset ylioppilaat järjestäytyvät	31
3.3 Henkilöt kaiken takana.....	36
4. OHJELMA, IDEOLOGIA JA RETORIikka	39
4.1 Ylioppilasoikeiston olemassaolon juurisyillä.....	39
4.2 Irtiotto fasismista.....	42
4.3 Suomen tulevaisuus.....	45
4.4 Retoriikka muissa julkaisuissa	51
5. YHDISTYS ON JÄSENTENSÄ SUMMA	52
5.1 Osakuntatausta.....	53
5.2 Sukupuolijakauma	55
5.3 Ikäjakauma	57
5.4 Suhde yhdistykseen ja järjestöihin.....	58
6. KÄYNNISTYVÄ TOIMINTA.....	61
6.1 Valtiollisen poliisin tarkkailussa	62
6.2 Häiriöitä työväen vappukulkueessa.....	62
6.3 Eräs poika heitti kiven Tornin seinään	64
6.4 Ylioppilasoikeistosta annettu raportti.....	66
7 YLIOPPILASOIKEISTO LAKKAUTETAAN	69
7.1 Pidätyksiä ja etsintöjä.....	72
7.2 Kuulusteluita	73
7.3 Asiaa puidaan eduskunnassa	78
8. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	81
9. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	85

1. JOHDANTO

Sota oli päättynyt ja Helsingin yliopiston luentosaleihin, kirjastoihin ja laitoksiin ilmestyivät korpikuusen katveesta saapuneet miesylioppilaat. Akateeminen Karjalaseura (AKS) oli lakkautettu ja näin ollen hävinnyt yliopiston poliittiselta kentältä. Kotiinpaluun myötä alkoi yliopiston arki kysymyksineen niin asunto-, opintolaina- ja osakuntakysymyksiin. Myös yhteiskunnan yleispolitiikka alkoi luomaan keskustelua ympärilleen. Ylioppilasoikeisto ry -niminen yhdistys kuvasi tätä keskustelua pamfletissaan *Vapaa, vakaa, vankka! – Suomen onnellisen tulevaisuuden puolesta* toteamalla:

(Politiikka) oli saanut suunnan, joka panee arvelemaan, voidaanko ne arvot, joita sodan taisteluissa puolustimme, taistelussa rauhasta säilyttää.¹

Ylioppilaspolitiikan kenttä oli muuttunut AKS:n lakkauttamisen myötä. Ylioppilaskunnan poliittinen kenttä alkoi muovaamaan uusia valtasuhteita, uudenlaiset kysymykset nousivat pintaan. Sotaylioppilaat ja opintonsa sodan vuoksi keskeyttäneet palasivat ja yhteiskunta valmistautui rauhaan, tilaan, joka oli vallinnut viimeksi vuonna 1939. Yhteiskunnalliset muutokset olivat käsillä ja yleinen poliittinen suunta tuntui monesta erilaiselta. Tämä muutos ja paluu rauhaan kietoutuvat yhdessä yhteiseksi käsitteeksi, sopeutuminen.

Opiskelijaliikettä tutkinut professori Laura Kolben mukaan Moskovan välirauhan jälkeen puoluepoliittisesti sitoutuneet ja muutoin aatteelliset mielenilmaisut olivat vähäisiä yliopistomaailmassa. Tämä kumpusi lähinnä enemmän käytännön kuin ideologian lähtökohdista, sillä rauhaan paluu ja usealle ylioppilaille sopeutuminen siviilielämään veivät oman aikansa. Samalla Akateemisen Karjala-seuran lakkauttaminen jätti jonkinlaisen poliittisen tyhjiön ylioppilasliikkeeseen, jolloin sen suunta oli perustavanlaatuisesti avoin. Ennen talvisotaa oli Akateeminen Karjalaseura dominoinut ylioppilasliikettä suurimpana opiskelijajärjestönä. Nyt sen aika oli päättynyt, sillä se lakkautettiin.²

¹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1945 s. 2.

² Kolbe 1993 s. 27.

Kolben mainitsee, että ylioppilaskuntaan heijastui vuosina 1944–1946 selkeästi maailmanpoliittisen tilanteen selkiytymättömyys. Väli­rauhansopimuksesta huolimatta tilanne jatkui epävakaisena ja epävakaa tilanne konkretisoitui suomalaisille liittoutuneiden valvontakomission saapuessa Helsingin Hotelli Torniin.³

Vasemmistolaiset puolueet⁴ nousivat vaalivoittoon vuoden 1945 eduskuntavaaleissa. Kokoomuksen Nuorten Liiton (KNL) *Nuori oikeisto* -lehden 6. julkaisussa alkuvuodesta 1946 valtiotieteen ylioppilas Veikko Sjöblom kuvasi vasemmistolaisten puolueiden muodostaman hallituksen epäkohtia ja epäluuloa tämän saavutuksia kohtaan. Hän syytti hallitusta propagandasta, väärennetyistä talouskasvutiedoista ja oikeistolaisten syrjinnästä. Sjöblomin mukaan nämä asiat olivat nousseet keskustelunaiheiksi luennoilla, kahvioissa ja osakunnissa ja tiivistää mielipiteensä artikkelissaan:

Mutta toiminnan mies ei luota vain keskusteluihin. On luotava ohjelma, koottava joukot ja ryhdyttävä aktiiviseen toimintaan. Syntyi ajatus Ylioppilasoikeiston perustamisesta.⁵

1.1 Tutkimuskysymykset

Ylioppilasoikeisto ry oli vuoden 1945 lopulla perustettu ja toukokuussa 1946 lakkautettu oikeistolaisittain ajattelevien ylioppilaiden yhdistys. Tämän tutkielman tutkimuskysymyksien tarkoituksena on selvittää sen toiminnan taustat ja yhteiskunnallinen konteksti, jossa se toimi. Tutkimuskysymykset ovat seuraavanlaiset:

1. Mikä oli Ylioppilasoikeisto?

Tämä on pääasiallinen kysymykseni lähde­ttäessä tarkastelemaan aihetta. Kysymyksellä tarkoitan, että miten Ylioppilasoikeisto perustettiin ja mikä se oli. Samalla tietenkin tarkastelen, ketkä siinä toimivat. Aatteellinen organisaatio on aina jäsenistönsä ja varsinkin aktiivitoimijoidensa summa.

³ Kolbe 1993 s. 28.

⁴ Suomen Sosialidemokraattinen puolue ja Suomen Kansan Demokraattinen Liitto.

⁵ Nuori oikeisto nro.6 1946.

Rajaan tutkielmani vuodesta 1945 vuoden 1947 huhtikuuhun, sillä näiden vuosien aikana Ylioppilasoikeisto ry perustettiin ja lakkautettiin. Prosessi, joka johti Ylioppilasoikeisto ry:n perustamiseen, alkoi vuoden 1945 aikana. Näin ollen vuosi 1945 on rajaukselle ainoa oikea alkuvuosi. Lähteiden valossa ei ole näyttöä toiminnan jatkumisesta vuoden 1946 tapahtuneen lakkautuksen jälkeen. Myös tutkinnat ovat ainakin Valpon arkiston mukaan päättyneet vuoden 1946 aikana. Eduskunnassa asiaan liittyen keskusteltiin vielä vuoden 1947 keväällä, joten aikarajauksen loppu on vuoden 1947 huhtikuu, vaikka Ylioppilasoikeiston varsinainen toiminta olikin jo vuotta aikaisemmin päättynyt.

2. Millaiset olivat Ylioppilasoikeisto ry:n yhteydet muihin järjestöihin?

Tutkielmassa tuodaan esille, mikä oli Kokoomuksen ja Kokoomuksen Nuorten Liiton yhteys ylioppilasoikeistoon. Toisaalta Ylioppilasoikeistoa on kutsuttu Akateemisen Karjala-seuran seuraajaksi. Akateemisen Karjala-seuran pääasiallisen jäsenistömäärän muodosti maalaisliittolaiset, eivät kokoomuslaiset. Tämän vuoksi tarkastelen Ylioppilasoikeiston poliittista taustaa. Lisäksi tutkin, millainen asema Ylioppilasoikeistolla oli ylioppilasmaailmassa. Tarkastelen, oliko sen jäsenistöä osakuntien tai muiden yhdistysten hallituksissa ja miten sitä käsiteltiin, jos käsiteltiin ollenkaan, ylioppilaslehdessä.

3. Miten ylioppilasoikeisto toimi?

Tutkielma vastaa, millaista poliittista tai muuta toimintaa Ylioppilasoikeistolla oli ja millaiset taustavaikutukset sen toiminnan taustalta löytyi sekä millaisia yhteyksiä muihin ajan toimijoihin Ylioppilasoikeistolla oli.

4. Millaisia olivat Ylioppilasoikeiston aatteelliset tekijät ja yhteiskunnallinen konteksti?

Tarkastelen, millaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa Ylioppilasoikeisto toimi aatehistoriallisesti. Tärkeintä on selvittää varsinkin ylioppilasliike ja sen aatetekijät tarkempana kontekstina Ylioppilasoikeistolle. Lisäksi retorisen analyysin ja toiminnan aatehistoriallisen tarkastelun kautta tuon esille Ylioppilasoikeiston taustalla vaikuttaneet aatteelliset tekijät. Toisaalta tarkastelen myös osana tätä kysymystä tunteiden historian kautta vuosien 1945–1946 tunnemaaisemaa, johon Ylioppilasoikeisto syntyi.

5. *Kuinka Ylioppilasoikeistoa käsiteltiin Valpossa, eduskunnassa ja valtioneuvostossa ja miksi ylioppilasoikeisto lakkautettiin?*

Tutkielma vastaa siihen, miten Ylioppilasoikeistoa käsiteltiin Valpon tutkinnassa ja kuinka tuo tutkinta eteni, keitä sen vuoksi kuulusteltiin ja minkälaisia olivat niiden kuulustelujen sisällöt. Lisäksi tarkastellaan, sitä poliittista prosessia niin eduskunnan, kuin valtioneuvostonkin toiminnan osalta, joka lopulta johti Ylioppilasoikeiston lakkauttamiseen.

1.2 Metodit

Tutkimukseni on perustutkimus, sillä aiheita ei ole yhtä tarkasti aiemmin tutkittu, mutta samalla poliittista aatehistoriaa ja poliittisen liikkeen historiaa. Jukka Nevakivi, Seppo Hentilä ja Lauri Haataja suosittelivat kummankin tutkimukseen pääasialliseksi menetelmäksi historialliskvalitatiivista lähdekritiikkiä.⁶ Tämän menetelmän asema aatehistoriallisessa tutkimuksessa on tietenkin kiistaton.

Aatehistoriallisessa tutkimuksessa pyrin kiinnittämään huomion Ylioppilasoikeistoon sen aatteiden kautta ja tutkimaan samalla sen taustalla vaikuttaneita aatteita osana kyseisen järjestön synnyttäjäistä. Aatehistoria on tutkimusta aatteiden vaikutuksesta kokonaiskehitykseen. Tämän kaltaista kehitystä aion tutkia niin itsensä järjestön sisällä kuin myös pohdittaessa sen vaikutusta ulospäin. Aatehistoriallisen tutkimuksen kannalta on myös tärkeää tutkia sitä yhteiskunnallista kontekstia, jossa Ylioppilasoikeisto toimi ja vaikutti. Tämän vuoksi tarkastelen koko 1940-luvun puolivälin suomalaista yhteiskuntaa aate- ja oppihistoriallisesti. Erityisesti tämä tarkastelu kuitenkin painottuu ylioppilasliikkeen aatehistoriaan, sillä tässä kontekstissa Ylioppilasoikeisto oli eniten mukana. Teemana tarkastelulleni voitaisiin ajatella joko muutosta tai paluuta rauhaan, miksei kumpaakin.

Tutkiessani Ylioppilasoikeiston tuottamaa materiaalia käytän tietenkin aatehistorian kanssa samaa menetelmää, mutta joudun myös turvautumaan jo kandiditutkielmassani käyttämäni

⁶ Nevakivi, Hentilä & Haataja 1993 s. 166.

retoriseen analyysiin, tarkemmin käyttämään uuden retorisen analyysin menetelmiä, joissa keskitytään tutkimaan painettua tekstiä retorisena kokonaisuutena ja eräänlaisena keskusteluna. Tämä eroaa vanhasta retoriikan tutkimuksesta tutkittavan kohteen kautta. Perinteisesti retoriikan tutkimus on ollut kahden ihmisen välisen dialogin tutkimusta. Kuitenkin kummassakin keskitytään tutkimaan, millä tavoin asiat sanotaan ja minkälaisiin päämääriin erilaisilla sanavalinnoilla tai keskustelujohdattelulla pyritään.⁷ Retorisen analyysin kohteeksi asetan Ylioppilasoikeistoa koskevat sanomalehtikirjoitukset Uudessa Suomessa, Helsingin sanomissa, Vapaassa sanassa ja Kokoomuksen Nuorten Liiton *Nuori oikeisto* -julkaisussa. Lisäksi tulen tarkastelemaan myös Ylioppilasoikeiston pamfletin *Vapaa, vaka, vankka! – Suomen onnellisen tulevaisuuden puolesta* -sisältämää retoriikkaa.

Tunteiden historia on tarkoituksenmukainen lähtökohta vaaran vuosien tarkasteluun. Vaaran vuodet 1944–1948 olivat sodanjälkeisiä epävarmuuden vuosia, jolloin Suomen ja rauhansopimuksen tila ei ollut vielä vakiintunut. Pelkästään jo aikakauden nimi, vaaran vuodet, sisältää vahvan tunnelatauksen. Rauhaan paluun kontekstissa tunteiden historia on hyvä lähtökohta, sillä Holmila ja Mikkonen teoksessaan *Suomi sodan jälkeen* toteavat rauhaan paluun vaatineen myös eräänlaista tunteellista demobilisaatiota.⁸ Tarkasteltavaksi on otettava kokemuksen historia. Miten ympäröivä yhteiskunta koettiin ja miten se vaikutti esimerkiksi Ylioppilasoikeiston perustamiseen tai toimintaan.

Tunteet ovat Tuomas Teporan mukaan joskus jopa ratkaisevia vaikuttimia ihmisen toiminnassa. Ne muuttuvat yhteiskunnan ja kulttuurin muuttuessa, mutta niissä on usein nähtävissä samankaltaisuuksia.⁹ Tunteet eivät ole irrationaalisia ja järjettömiä, vaan pääasiallisesti osana ihmisen rationaalista päätöksentekoa. Teporan toteaa, että puhdas logiikka on harvoin ihmisen ajattelun ainoa suunnanviitoittaja. Tunteiden tarkastelussa korostuu henkilökohtaiset tunteet ja identiteetti, sekä ryhmäidentiteetti.¹⁰ Tämän vuoksi retorisen tarkastelun samastuminen ja toiseuttaminen nivoutuvat hyvin yhteen tunteiden historiaan.

⁷ Summa 1996 s. 57.

⁸ Holmila & Mikkonen 2015 s. 22.

⁹ Tepora 2015 s. 17.

¹⁰ Tepora 2015 s. 18.

1.3 Aiempi tutkimus

Ylioppilasoikeistosta ei ole itsessään tehty akateemista tutkimusta. Pisin yhtenäinen kirjoituskokonaisuus, joka käsittelee Ylioppilasoikeistoa, löytyy Mikko Uolan kirjasta ”*Suomi sitoutuu hajoittamaan... – Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella*”. Kyseisessä kirjassa käsitellään Ylioppilasoikeistoa yhdessä muiden vaaran vuosien aikana lakkautettujen järjestöjen ja yhdistysten kanssa.

Ylioppilasoikeistoa käsitellään suppeasti myös Jukka Koiviston väitöskirjassa *Etulinjasta Etelärantaan – Päiviö Hetemäen poliittinen toiminta vuoteen 1962* puheenjohtajana toimineen Päiviö Hetemäen osalta. Myös Jukka Tarkka on tarkastellut Ylioppilasoikeistoa hieman Päiviö Hetemäkeä käsittelevässä teoksessaan *Isänmaan unilukkari – Päiviö Hetemäen yhteiskunnallinen elämäntyö*.

Aikaisempina tutkimuksena hyödynnän kuitenkin monia muitakin tutkimuksia, kuin vain niitä, joissa on hipaistu Ylioppilasoikeistoa enemmän. Tärkeänä tutkimuskirjallisuutena tutkimuksessani on Laura Kolben *Sivistyneistön rooli – Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944–1959*. Vaikka kyseissä tutkimuksissa on sivuttu Ylioppilasoikeistoa vain vähän, on se tärkeä osa tutkimustani kontekstin ymmärtämisessä, sillä Ylioppilasoikeisto ei ollut saari vaan toimiva organisaatio, jonka jäsenistönä olivat ihmiset, jotka elivät oman aikansa kontekstissa. Ja tämän kontekstin ymmärtämiseen on Kolben teos omiaan.

Ajallista kontekstia varten hyödynnän myös muun muassa Henrik Meinanderin *Suomi 1944* -kirjaa. Samasta syystä hyödynnän myös kirjallisuutta, jossa käsitellään valvontakomissiota ja Valtiollista poliisia.

Kontekstin ymmärtämiseen käytän myös Kokoomuksen Nuorten Liiton historiikkeja: Vesa Vareksen *Kaksi askelta edellä* ja Jaakko Korjuksen *Puolueen omatunto*. Näiden kautta suhteutan Ylioppilasoikeiston 1940-luvun keskustaoikeistolaiseen kontekstiin. Porvarillisuuden ja henkilöyhteyksien vuoksi kontekstin tutkiminen Akateemisen Karjala-

seuran aatehistorian kautta on tärkeää, sillä kyseessä oli edeltäneiden vuosikymmenten suurin porvarillinen ylioppilasyhdistys.

1.4 Lähteistä

Lähdeaineistoni koostuu yksityisten toimijoiden, Valtiollisen poliisin (Valpo) ja Kokoomuksen Nuorten Liiton (KNL) arkistoista löytyvästä aineistosta.

Käytän tutkielmassani ensimmäisen kuukauden varapuheenjohtajana toimineen Veikko Sjöblomin arkistoa Kansallisarkistosta. Hänen arkistossaan on useampi kokonaisuus liittyen hänen poliittiseen toimintaansa 1940-luvulla, joista käytän tutkimuksessani hänen keräämänsä aineistoa Ylioppilasoikeistosta, Kannunvalajista ja ylioppilaspolitiikasta yleisesti. Veikko Sjöblomin arkistossa on paljon muistiinpanoja myös Ylioppilasoikeistoa koskevien muistopuheiden ja artikkelien osalta.

Valpon arkistosta löytyvät muun muassa kuulustelupöytäkirjat mutta myös paljon muuta tutkimukselleni hyödyllistä materiaalia. Arkistoon on todistusaineistoksi jätetty erilaisia kirjeitä ja muita dokumentteja, joita on takavarikoitu asianosaisilta henkilöiltä. Mukana on muun muassa otteita Ylioppilasoikeiston säännöistä ja perustamisasiakirjoista. Kuulustelupöytäkirjoja tarkastellessa on huomioitava se, että kuulusteltava saattaa valehdella, jättää kertomatta tai esittää tietämätöntä. Samalla myös pöytäkirjan kirjoittajalla ja kuulustelijalla on suuri valta kysymyksenasetteluilla ja pöytäkirjamerkinnoilla. Valpon arkistossa on myös tiedonantajien ja etsivien antamia ilmoituksia ja tiedonantoja. Nämä ovat kuitenkin aina olleet kirjoittajan omia tulkintoja ja näkemyksiä aiheista.

Porvarillisen työn arkiston tarjoamina lähteinä käytän Kokoomuksen Nuorten Liiton liittotoimikunnan (nyk. liittohallitus) ja sen työvaliokunnan, sekä myös liittokokouksen pöytäkirjoja. Tämän lisäksi Kokoomuksen Nuorten Liiton tuottamista lähdeaineistoista käytän pamflettia *Paljastettu Valpo*, jossa KNL:n toimijat käyvät läpi muun muassa Ylioppilasoikeiston lakkauttamisesta seuranneita pidätyksiä, kotietsintöjä ja KNL:n jäsenistön

henkilökortituksia. Jonkinlaisena aikalaiskirjallisuutena voidaan nähdä KNL:n ensimmäinen historiikki *Nuori oikeisto 25-vuotta*, joka julkaistiin 1952. Lisäksi samankaltaisena aineistona olen tutustunut *Nuori oikeisto* -lehtiin ja KNL:n pamflettiin *Paljastettu Valpo* vuodelta 1948, jossa Kokoomuksen Nuorten Liitto erittelee Valpon liittoon kohdistamia epäkorrekkeja menetelmätapoja.

Valtioneuvoston pöytäkirjoista ja valtiopäiväasiakirjoista tutkin Ylioppilasoikeiston lakkautusprosessia ja niitä tekijöitä, joiden perusteella tämä lakkautus ajettiin läpi.

J.K. Paasikivi valittiin presidentiksi keväällä 1946. Ylioppilasoikeisto ry:n lakkauttamisen aikana hän merkitsi aiheesta paljon muistiin päiväkirjoihinsa. Nämä päiväkirjat toimivat myös hyvänä lähdeaineistona ajankuvalle ja tilanteen etenemiselle. Päiväkirjoissaan hän muun muassa kuvaa keskusteluja Liittoutuneiden valvontakomission kanssa vuoden 1946 Vapun tapahtumien ja yleisesti Ylioppilasoikeiston luonteen tiimoilta.

Lehdistöstä tuolloin porvarillisesti sitoutunut Uusi Suomi julkaisi eniten ilmoituksia ja tiedotteita Ylioppilasoikeistoon liittyen. Uudessa Suomessa muun muassa julkaistiin kehotuksia osallistua Ylioppilasoikeiston tapahtumiin, sekä kuvauksia yhdistyksen kokouksista. Helsingin sanomissa julkaistiin myös jonkin verran uutisia Ylioppilasoikeistoon liittyen, varsinkin lakkauttamisen yhteydessä.

2. RAUHAAN PALAAVA SUOMI

Ennen varsinaista Ylioppilasoikeisto ry:n käsittelyä on kuitenkin tärkeää tarkastella ajallista kontekstia. Suomi palasi rauhan tilaan vuosien 1944 ja 1945 aikana jatkosodan ja Lapin sodan päättyessä. Väli rauhansopimus Neuvostoliiton kanssa loi kuitenkin uudenlaisen tilanteen.

Eduskunta hyväksyi 2. syyskuuta 1944 kiireellisesti koollekutsuttuna suhteiden katkaisemisesta Saksaan ja rauhantunnusteluihin ryhtymisestä Neuvostoliiton kanssa. Mahdollisuuksia Suomen irrottamiseksi sodasta oli pohdittu jo kuitenkin aikaisemmin. Loppupalvella ja alkukeväällä

1944 oli Neuvostoliiton asettamia rauhanehtoja pidetty kohtuuttomina, sillä ne edellyttivät ehdotonta antautumista.¹¹

Vielä kesällä 1944 Neuvostoliitto vaati ehdotonta antautumista rauhan yhteydessä, mutta luultavasti Puna-armeijan suurhyökkäyksen pysähtyminen muun muassa Tali-Ihantalan, Nietjärven, Ilomantsin ja Vuosalmen taisteluissa sekä Saksan vastaisen itärintaman tarpeet Keski-Euroopassa muuttivat suunnitelmia. Syyskuussa 1944 rauhanehdot kuitenkin pääosin saneltiin Moskovasta käsin, eikä varsinaisista neuvotteluista voida puhua. Tulevaisuuden kannalta oli kuitenkin tärkeää, että Suomea ei miehitetty ja suomalaiset saivat pääosin itse vastata rauhanehtojen ankarien määräyksien toimeenpanosta.¹²

Rauhansopimuksessa määrättiin muitakin kuten se, että Suomi sitoutettiin maksamaan Neuvostoliitolle 300 miljoonan Yhdysvaltain dollarin arvoiset sotakorvaukset. Tälle tutkimukselle merkityksellisimpiä rauhansopimuksen määräyksiä ovat kuitenkin kommunistien toiminnan sallinut artikla, sekä artikla, joka kielsi *fasisminluontoiset* ja sotilaalliset poliittiset toimijat. Artikla oli seuraavanlainen:

Suomi sitoutuu heti hajottamaan kaikki sen alueella toimivat hitleriläismieliset (fasisminluontoiset) poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisluntonoiset järjestöt, jotka harjoittavat Yhdistyneille Kansakunnille ja erityisesti Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa, sekä vastaisuudessa olemaan sallimatta tämantapaisten järjestöjen olemassaoloa.¹³

Myös sotasyllisyysoikeudenkäynti oli hyvin hallitseva osa julkista keskustelua tämän tutkimuksen aikarajauksen sisäpuolella. Sotasyllisyysoikeudenkäynnin osalta Suomi oli erilaisessa asemassa, kuin muut toisen maailmansodan häviäjävaltiot, sillä Suomi sai tuomita omat sotasyllisensä ja -rikollisensa itse. Toki tämä tapahtui vahvan poliittisen ohjauksen alla.¹⁴

Välirauhansopimuksen toteutumista valvoi hotelli Torniin majoittunut liittoutuneiden valvontakomissio, joka toimi Suomessa syyskuusta 1944 syyskuuhun 1947.

¹¹ Uola 1999 s. 27.

¹² Kivimäki, Hytönen & Karonen 2015 s. 24.

¹³ Uola 1999 s. 29.

¹⁴ Kivimäki, Hytönen & Karonen 2015 s. 24.

Valvontakomissioon kuului sekä Neuvostoliiton että Iso-Britannian edustajia. Käytännössä kuitenkin Neuvostoliiton edustajat johtivat valvontakomissiota sen toiminta-ajan.¹⁵

Rauhaan paluun tunnelataukset

Jatkosodan päätyttyä 19. syyskuuta 1944 alkoi siirtyminen rauhan oloihin. Varsinaisesti Henrik Meinander toteaa teoksessaan *Suomi 1944*, että tämä siirtymä voitiin kansalaisten mielissä ja tunnemaisemassa aloittaa marraskuussa 1944, jolloin rintamamiesten kotiuttaminen alkoi. Hänen mukaansa tämä vasta oli se hetki, jolloin perheiden mielissä sota aidosti päättyi ja rauha palasi. Ensimmäisenä oli kotiutettu lokakuussa vanhimpien eli vuosina 1904–1906 syntyneiden ja nuoriempien eli vuonna 1926 syntyneiden ryhmät. Tämä tarkoitti yhteensä noin 73 000 sotilasta. Marraskuun aikana kotiutettiin jäljellä olleet 360 000 miestä. Vuonna 1925 syntyneiden ikäluokka jäi vielä suorittamaan asepalvelustaan.¹⁶

Tanssi- ja huvikieltoa lähdettiin purkamaan hiljalleen vuoden 1944 lokakuusta lähtien, mutta vasta saman vuoden uudenvuodenaattona sallittiin koko illan jatkuneet tanssitilaisuudet. Vapaaehtoisjärjestöt ryhtyivät heti järjestämään yleisiä tanssitilaisuuksia omissa kiinteistöissään, mikä toi tuloja kassaan, sekä kasvatti näiden jäsenmääriä. Toisin sanoen erilaisten järjestöjen toiminta lähti erittäin nopeasti käyntiin vuoden 1945 kevään aikana.¹⁷

Siirtymän lisäksi toinen vahva tunnelataus alkoi purkautua syksyllä 1944. Äärivasemmiston toiminta laillistettiin uudestaan ja vallalle pääsi sen pitkään tukahdutettu suuttumus Suomen sotapolitiikkaa kohtaan. Tämän suuttumuksen rinnalle nousi sodanjälkeisessä ilmapiirissä äärivasemmiston voitonvarmuus. Vaadittiin perusteellisia selvityksiä, puhdistuksia ja rangaistuksia niin sanotuille sotasyylisille. Jatkosodan aikana lähes kaikki kommunistien keskeisimmistä johtajista olivat olleet pidätettyinä. Väli rauhansopimuksen nojalla heidät kuitenkin jouduttiin vapauttamaan. 28.9.1944 mennessä jokainen heistä oli vapautettu. Vapautetuille järjestettiin suuret juhlat Helsingin työväentalolla, jossa tanssittiin ja juhlittiin

¹⁵ Kivimäki, Hytönen & Karonen 2015 s. 25.

¹⁶ Meinander 2009 s. 351.

¹⁷ Meinander 2009 s. 357.

niin vapautumisen, sodan päättymisen kuin Puna-armeijan menestyksenkin kunniaksi. Juhlapuheissa vannottiin tuhoa kapitalismille ja uusien voittojen saavuttamista. Selkokielellä valtaosa puheista Meinanderin mukaan tarkoittivat Neuvostoliiton kanssa yhteneväisen järjestelmän luomista.¹⁸

Seuraava askel äärivasemmiston esiinmarssissa otettiin nopeasti. Lokakuun aikana perustettiin idänsuhteita hoitamaan Suomi–Neuvostoliitto-seura. Kommunistit halusivat Suomen ja Neuvostoliiton suhteet nopeasti haltuunsa, mutta ymmärsivät että uskottavuuden nimissä oli seuran jäsenistöön ja hallintoelimiin saatava myös porvarillismielisiä. Tämän vuoksi noin kolmannes seuran hallinnon paikoista jaettiin porvarillisille poliitikoille ja liike-elämän edustajille. Seuran perustamispäivänä 15. lokakuuta perustettiin myös uudelleen Suomen Kommunistinen Puolue eli SKP. Kaksi viikkoa tästä myös valmiiksi suunniteltu Suomen Kansan Demokraattinen Liitto eli SKDL perustettiin. Näillä askelilla Meinanderin mukaan kommunistit palasivat rytisten valtion poliittiseen elämään.¹⁹ Tämä vaikutti luonnollisesti tunnemaisemiin niin oikealla kuin vasemmallakin. Varsinkin SKDL:n suuri menestys vaaleissa on luultavasti aiheuttanut järkytystä oikeiston keskuudessa ja jonkinlaista voitonhurmasta vasemmiston joukossa. Tunteen pohjalla oli niin hyvässä kuin pahassakin se, että Suomessa oli alkamassa sodanjälkeinen uusi aikakausi.

Filosofian kandidaatti Raoul Palmgren piti vapauduttuaan vankilasta syyskuussa 1944 puheen Helsingin työväentalolla, jossa hän linjasi koko valkoisen Suomen ajan olleen ainoastaan historian virhe. Kyseistä aikaa hän kuvaa sotaisaksi ja ahdasmielisen oikeistopolitiikan tarvelemäksi. Kuitenkin sodan jäljiltä oli hänen mukaansa mahdollisuudet palata kansallisen liikkeen periaatteisiin, joita olivat ilmentäneet jo Elias Lönnrot, Aleksis Kivi ja Eino Leino. Palmgrenin mukaan puheenpitohetkestä eteenpäin vain proletariaatti kykenisi soveltamaan Snellmanin määrittelemään kansallista linjaa uusiin olosuhteisiin. Meinanderin toteaa tämän sopivasti kansallismielisyyttä ja marxilaista historianäkemystä yhdistelevän tulkinnan kuvaavan hyvin niitä toimia, joihin ryhdyttiin kulttuuri ja koulutuksen osalta syksyllä 1944.²⁰ Hänen mukaansa kirjakaupoille lähetettiin lokakuussa 1944 kirjeet, joissa vaadittiin erilaisten

¹⁸ Meinander 2009 s. 361.

¹⁹ Meinander 2009 s. 362.

²⁰ Meinander 2009 s. 363.

aineistojen poistamista pöydältä välittömästi. Aineistoon kuului muun muassa historiateoksia, sotakirjoja, kevyttä viihdekirjallisuutta, käännettyä natsipropagandaa ja yleensäkin uutta saksalaista kirjallisuutta. Meinanderin mukaan itsestään selviä poistettavia oli muun muassa Adolf Hitlerin *Taisteluni*, josta oli ilmestynyt useita suomen- ja ruotsinkielisiä painoksia sodan aikana, sekä erilaiset avoimen venäläis- ja kommunistivihamieliset teokset kuten historioitsijoiden Jalmari Jaakkolan *Suomen idäntekopymys* ja Torsten G Aminoffin *Karjala lännen etuvartiona*. Samaan kategoriaan Meinander asettaa myös Mika Waltarin ja Örnulf Tigerstedtin vakoojakirjat, jotka sisälsivät varsin vauhdikkaita kommunistijahteja. Meinander olettaa, että osa mustalle listalle joutuneista kirjoista nähtiin herättäneen vääriä mielikuvia, kuten esimerkiksi maantieteilijä J. E. Rosbergin liian ihailevan sävyinen kirja Saksan moottoriteistä.²¹

Rauhaan paluuta varsinkin tunteiden historian kontekstissa on tarkastellut myös Simo Mikkonen ja Antero Holmila kirjassa *Suomi sodan jälkeen – Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949*. Kirjassa rauhaan paluun tunneilmastoa käsitellessään he tuovat esille Frank Biesin aikaisemman tutkimuksen aiheesta. Biesin tutkimuksen mukaan rauhaan paluun tunnekartan täyttivät toivo, katkeruus ja pelko. Sodan jälkeen oli suoritettava eräänlainen tunteiden demobilisaatio. Tämä demobilisaatio oli erityisen raskas prosessi varsinkin sodan hävinneessä osapuolella, kuten esimerkiksi Suomessa. Sodan aikana syvälle iskostuneet ja yleisesti hyväksytyt tunteet kuten esimerkiksi viha venäläisiä kohtaan oli kanavoitava tai vähintään verhottava uudelleen esimerkiksi ystävyudeksi ja luottamukseksi.²²

Varsinkin syksyä 1944 kutsuvat Mikkonen ja Holmila pelon ja epävarmuuden ajaksi. Aselepo ja välirauhansopimus eivät heidän mukaansa tulleet kansalaisille yllätyksenä, sillä rauhalla oli spekuloitu jo keväällä. Rauha toi mukanaan epävarmuuden tulevasta, Neuvostoliiton asenteesta ei ollut vielä varmuutta ja rauha toi myös yksityiselämään turvattomuutta. Holmila ja Mikkonen nostavat esille erään vuonna 1920 syntyneen rintamamiehen muistelun siitä, kuinka armeijassa oli ollut turvallista, sillä silloin ei ollut itse päättämässä tulevaisuudestaan. Sotatila oli kuitenkin maassa jatkunut vuodesta 1939.²³

²¹ Meinander 2009 s. 364–365.

²² Holmila & Mikkonen 2015 s. 22.

²³ Holmila & Mikkonen 2015 s. 29.

Ahdistusta lisäsi myös tieto Romanian ja Bulgarian kohtaloista. Molemmissa oli puna-armeijalla ollut Mikkosen ja Holmilan mukaan samanlainen toimintatapa, se miehitti ne nopeassa tahdissa ja maat joutuivat vahvasti Neuvostoliiton vaikutuspiiriin. Helsingin sanomat kuvasi tilannetta 25. elokuuta vuonna 1944 niin, että Romanian kuningas Mikaelin rauhanjulistus ei merkitse rauhaa vaan Romanian *bolševisoimista* ja Romanian kansan tuhoamista. Myös valtiollinen poliisi oli huomannut Romanian tilanteesta tulevien tietojen vaimentaneen Suomessa erillisrauhan toiveita. Romanian tilanteesta riippumatta erillisrauha kuitenkin sovittiin. Tämä tuskin kuitenkaan tarkoitti sitä, että sen synnyttämät tunteet katoaisivat mihinkään.²⁴

Päällimmäisenä rauhaan palaamisen voidaan siis todeta herättäneen kansalaisten keskuudessa huolta niin yksityisellä kuin kollektiivisellakin tasolla. Huoli koostui pelosta ja epävarmuudesta omaa ja kansakunnan selviämistä kohtaan. Nämä samat huolet ovat varmasti olleet osa myös ylioppilaiden elämää, joista sodan jälkeen valtaosa oli joko rintamalla palvelleita tai kotirintamalla tehtävissä olleita sotilaspoika-järjestöön kuuluneita. Myös rintama- ja kotirintamatehtävien ulkopuolella olleet olivat eläneet osana sodanajan yhteiskuntaa, ja heilläkin oli ainakin jonkinlainen kosketus sotaan läheisten ja kotirintamalle kohdistuneiden pommitusten kautta.

Vaaran vuodet

Vaaran vuodet termiä käytti ensimmäisen kerran silloinen Suomalaisen yhteiskunnan tuki - säätiön tutkija ja filosofian kandidaatti Lauri Hyvämäki vuonna 1954 julkaistussa kirjassaan *Vaaran vuodet 1944–1946*. Hyvämäen käsittelee kirjassa ajanjaksoa tutkimuksellisella otteella, mutta sen julkaisuajankohta oli lähellä varsinaista tutkimuskohdetta. Kyseessä ei ole historiallinen tutkimus eikä näin ollen myöskään ”vaaran vuodet” -termi ole historiantutkimuksen vaan aikalaiskirjallisuuden tuote.

²⁴ Holmila & Mikkonen 2015 s. 31.

Lauri Haataja kritisoi vahvasti Hyvämäen lähtökohtia artikkelissaan *Vaaran vuodet ja realismi*, joka on osana kirjaa *Paasikiven hirmuiset vuodet*. Hänen mukaansa Hyvämäen teksti pitää sisällään ilmeisiä historiantutkimuksellisia puutteita. Hyvämäki ei esimerkiksi lainkaan problematisoi Neuvostoliiton Suomen politiikkaa ja Hyvämäki pitää Suomea lähtökohtaisesti vailla perusteluita läntisenä demokratiana. Hänen mukaansa siis Hyvämäen *Vaaran vuodet* -teos yksinkertaistaa liikaa. Haataja esittääkin näkemyksen, että Hyvämäen kirjan esittelemät vaaran vuodet ”eivät olet alkuperältään historiallisia myyttejä, vaan vaikuttavia aikalaiskokemuksia.”

Mikkonen ja Holmila käsittelevät teoksessaan *Suomi sodan jälkeen* myös Hyvämäen *Vaaran vuodet -kirjaa*. Eritoten he nostavat esille vaaran vuodet -termin, jonka kirja loi. Heidän mukaansa kyseinen termi kuvaa erinomaisesti ajan tunteja. Mikkonen ja Holmila tuovat esiin, että kirjan suurin anti ei ole sen historiallinen vaan psykologinen anti. Siinä missä Haataja kritisoi Hyvämäen kirjaa yksinkertaistavuudesta nostavat Mikkonen ja Holmila esiin mielekkään puolen Hyvämäen tutkimus tunteiden historian näkökulmasta. Heille teos ei vaikuta olevan historiallinen lähde, vaan aikalaiskirjallisuutta, joka tarjoaa ikkunan ajan tunnemaisemiin.²⁵

Mikkosen ja Holmilan toteavat, että on kuitenkin ilmiselvää, että *Vaaran vuodet* -teos loi viitekehyksen, jonka kautta sotien jälkeisiä vuosia on Suomessa perinteisesti tarkasteltu. Heidän mukaansa historiantutkimus on myöhemmin kumonnut poliittisen aspektin vaaran vuosista. Neuvostoliitolla ei ollut todellisia intressejä Suomen miehittämiseen, vaan ne koskivat pääasiassa sotakorvauksien maksua. Tätä asiaa tukeakseen he nostavat esiin Jukka Seppisen toteamuksen, että Stalinin strategiaan kuului valloittajan oikeus määrätä valloitetulle alueelle oman yhteiskunnallisen järjestelmänsä. Suomi ei ollut valloitettu maa, joten Suomi sai elää haluamallaan tavalla. He myös nostavat esiin Hannu Rautkallion näkemyksen, että todelliset vaaran vuodet alkoivat vasta vuonna 1956 Urho Kekkosen noustessa valtaan. Rautkallion mukaan Kekkosen avasi Neuvostoliitolle tiet Suomen politiikan sisimpiin osiin voidakseen varmistaa itselleen paikan Kremlin ytimessä.²⁶

²⁵ Holmila & Mikkonen 2015 s. 15.

²⁶ Holmila & Mikkonen 2015 s. 15.

Keskeisenä perusteluna he nostavat vaaran vuodet -termille myös uhan sisäisestä vallankaappauksesta. Tämä ei kuitenkaan olisi ollut mahdollinen ilman Stalinin tukea, sillä SKP oli Kremlin talutusnuorassa. Mikkosen ja Holmilan mukaan Zdanov ja valvontakomissio oli käytännössä menettänyt uskonsa SKP:n kykyyn johtaa maata. Epäonnistunut vallankaappaus olisi jopa saattanut ajaa Suomen täysin osaksi länttä.²⁷

Edellä todetaan siis, että vaaran vuodet -termiä ei tue ulko- tai turvallisuuspoliittiset eivätkä edes sisäpoliittiset syyt ainakaan nykyhistoriantutkimuksen valossa. Tulisiko termi siis hylätä kokonaan? Mikkonen ja Holmila palaavat Haatajan toteamukseen Hyvämäen teoksen aikalaiskokemusmaisesta luonteesta. Heidän mukaansa on syytä kiinnittää katse siihen, kuinka suomalainen yhteiskunta taisteli omasta tulevaisuudestaan Neuvostoliiton ja sodan varjossa. Tämän kautta on selvää, kuinka ihmiset pystyivät kokemaan sodanjälkeiset vuodet vaaran vuosina. Tosin Mikkosen ja Holmilan mielestä vaaran vuosien sijaan tulisikin puhua pelon vuosista. Ihmisten toimet vuosina 1944–1948 todistavat koetusta pelosta. Neuvostomiehityksen pelossa valtava määrä yksityisten ihmisten, seurojen, yhdistysten ja valtioneelinten arkistoja tuhottiin, mittava määrä aseita kätkettiin ja valtaosia tiedustelutiedoista lähetettiin Ruotsiin turvaan osana Operaatio Stella Polarista. Toiset liittyivät Suomi-Neuvostoliitto-seuraan osoittaakseen miehityksen tapahtuessa miehittäjille olevansa oikealla puolella. Osalle seura oli merkinä lopun ajoista ja ennusti miehityksen uhkaa, toisaalta se taas pyrki myös paikkaamaan Suomen ja Neuvostoliiton välisiä kulttuurisuhteita.²⁸

Mikkosen ja Holmilan nostavat keskeiseksi ilmiöksi vaaran vuosista kokemusmaailmojen selkeät erot. Tilanne nähtiin kokijasta riippuen hyvin eri tavalla. Vuosiin 1944–1948 liittyi pelkoja ja toiveita. Mikkosen ja Holmilan mukaan eräs muistelijä sanoi ajan olleen *viinaista ja kiimaista*.²⁹ Toisin sanottuna monet epävarmojen tulevaisuudennäkymien edellä keskittyivät omien tarpeidensa tyydyttämiseen, jälleenrakennuksen sijasta. Toisaalta koettu sota ja ajan epävarmuus saattoivat ajaa tilanteeseen, jossa kykyä pitkäaikaiseen suunnitteluun ei yksinkertaisesti ollut. Toisilla se saattoi ilmetä intona poliittiseen toimintaan. Muun muassa

²⁷ Holmila & Mikkonen 2015 s. 16.

²⁸ Holmila & Mikkonen 2015 s. 17–18.

²⁹ Holmila & Mikkonen 2015 s. 18.

Lauri Hyvämäki oli vuonna 1946 jakamassa lentolehtisiä, joissa varoiteltiin kommunistien vallankaappauksesta.³⁰

Vaaran vuodet koettiin eri tavoin ja vaikei nykytutkimuksen valossa voi puhua aidoista poliittisista vaaran vuosista, voidaan edellä mainittujen seikkojen perusteella todeta kyseessä olevan silti mielenkiintoinen psykologinen ja tunnehistoriallinen aihe.

Valvontakomissio

Vuoden 1944 välirauhansopimusta asetettiin valvomaan komissio, joka nimettiin Liittoutuneiden valvontakomissioksi. Komissiota on käsitellyt Martti Turtola teoksessaan *Liittoutuneiden Valvontakomission organisaatio ja sijoittuminen Suomeen*. Jo välirauhansopimuksen johdannossa mainittiin, että sopimusosapuolet *ovat päättäneet solmia tämän rauhansopimuksen, jonka täytäntöönpanoa valvoo Neuvostoliiton ylin sotilasjohto, joka myös toimii sotatilassa Suomen kanssa olevien Yhdistyneitten Kansakuntien puolesta*.³¹

Turtolan mukaan merkittävä osa sopimusta oli se, että valvontakomissio oli Suomen hallituksen välityksellä suhteissa kaikkiin Suomen viranomaisiin. Suomen viranomaisilla oli velvollisuus luovuttaa valvontakomissiolle kaikki tiedot, joita se piti toimintansa kannalta tarpeellisina. Komission jäsenillä oli täysin esteetön pääsy jokaiseen virastoon, laitokseen ja satamaan sekä se sai vaatia kaikki tarvitsemansa tiedot. Valvontakomission jäsenillä oli täysi diplomaattinen koskemattomuus. Sen sijoituspaikaksi määrättiin Helsinki, vaikka Turtolan mukaan tilapäisiä toimipaikkoja oli vuosien mittaa kymmeniä ympäri maata.³²

Pian välirauhansopimuksen solmimisen jälkeen valvontakomission edustajia alkoi saapua Suomeen. Heistä enimmillään lähes 250 oli neuvostoliittolaisia. Komission puheenjohtajana toimi neuvostoliittolainen kenraalievosti A. Zdanov. Brittien sivustakatsojan roolia kuvaa se, että heitä oli enimmillään vain noin 40 henkeä. Hänen mukaansa ero poliittisessa

³⁰ Holmila & Mikkonen 2015 s. 18–19.

³¹ Turtola 1997 s. 9.

³² Turtola 1997 s. 9–10.

vaikutusvallassa oli vieläkin mittavampi. Briteillä ei ollut käytännössä mitään mahdollisuutta vaikuttaa asioiden hoitoon.

Suomi ei ollut sodassa Yhdysvaltain kanssa, jonka vuoksi Yhdysvallat eivät myöskään asettaneet edustajiaan valvontakomissioon. Maiden diplomaattisuhteet oli kuitenkin katkaistu kesäkuun 1944 Ryti-Ribbentrop -sopimuksen vuoksi. Turtolan mukaan Yhdysvalloilla oli kuitenkin määrättyjä etuja valvottavanaan, ja sen sotilastiedustelu seurasi tarkasti valvontakomission toimintaa. Marraskuussa 1944 reilu kuukausi valvontakomission Suomeen saapumisen jälkeen Washingtoniin välitettiin salainen raportti, jossa hahmoteltiin komission koostumusta ja toimintatapoja.³³

Amerikkalaisten havaintojen mukaan komission venäläinen osa jakaantui kahdeksaan sektoriin, jotka olivat sotilasasioihin keskittyvä osasto, ilmavoimaosasto, laivasto-osasto, poliittinen osasto, hallinnollinen osasto, talousosasto, huolto-osasto ja turvallisuusosasto. Osastot toimivat amerikkalaisten arvion mukaan itsenäisesti toisiinsa nähden, mutta ne olivat kaikki suoraan komission puheenjohtajan kenraalievosti Zdanovin alaisuudessa.

Järjestöjen lakkauttaminen

Järjestöjen lakkauttamista on aikaisemmin käsitelty laajasti Mikko Uola teoksessaan ”*Suomi sitoutuu hajoittamaan*” – järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella. Siinä käsitellään jonkin verran myös Ylioppilasoikeiston lakkauttamista, mutta pääasiallinen painotus on puolueiden, Akateemisen karjalaseuran, asevelijärjestöjen ja suojeluskuntien lakkauttamisessa. Aihetta on käsitelty myös Oula Silvennoinen, Marko Tikka ja Aapo Roselius kirjassa *Suomalaiset fasisti – mustan sarastuksen airuet*.

Välirauhansopimuksen 21. artiklan mukaisesti Suomi oli sitoutettu lakkauttamaan fasismiluontoiset ja sotilaalliset järjestöt, sekä kaikki järjestöt, jotka harjoittivat Neuvostoliitolle tai liittoutuneille vihamielistä politiikkaa. Suomen hallituksella oli

³³ Turtola 1997 s. 11.

lähtökohtaisesti oikeus päättää lakkautettavista yhdistyksistä itse. Hallitukselle esityksen lakkautettavista yhdistyksistä valmisteli sisäministeriö ja Valtiollinen poliisi eli Valpo. Ensimmäinen lakkautusehdotus annettiin jo 23. syyskuuta kello 18.30. Ehdotus tapahtui perustuen vain muutamia minuutteja aikaisemmin annettuun asetukseen 21. artiklan mukaisista yhdistyksiä lakkauttamisista. Lakkautuslistalla oli 420 rekisteröityä yhdistystä muun muassa Akateeminen Karjalaseura, Isänmaallisen kansanliikkeen kannatusyhdistys ja 406 IKL:n paikallisyhdistystä³⁴, sekä Kansallissosialistinen Työväenpuolue ja muita kansallissosialistisia yhdistyksiä.³⁵

Ensimmäinen lakkautuslista edustikin lähinnä avoimesti kansallissosialistia tai Neuvostoliitolle vihamielisiä yhdistyksiä. Akateeminen Karjalaseura oli perustamisestaan 1920-luvulta lähtien vaatinut itäkarjalaisten alueiden liittämistä Suomeen. Sen suhtautuminen muutoinkin oli ollut aina karjalaiset ja muut suomensukuiset kansat allensa alistaneeseen Neuvosto-Venäjään ja Neuvostoliittoon täysin kielteinen. AKS:n kohtaloksi tuli lakkautus, vaikka se oli jatkosodan päättymisen yhteydessä avoimesti ilmaissut tukensa hallitukselle muuttuneessa tilanteessa.³⁶ Akateeminen Karjalaseura jätti suuren aukon Helsingin yliopiston opiskelijapolitiikkaan.

Vuoden 1944 aikana hallitus ei ollut täysin varma siitä, missä kulkivat 21. artiklan soveltamisen rajat valvontakomission mielestä. Kansainvälisen oikeuden dosentti Erik Castren tulkitsi lain soveltamista. Ongelma oli, että sopimustekstissä puhuttiin sotilaallisista järjestöistä, joka suoraan tarkoitti suojeluskuntia. Tämä sanamuoto oli lainattu suoraan Romanian rauhansopimuksesta, jossa sillä viitattiin vaikutusvaltaiseen äärioikeistolaiseen ja avoimen antisemitistiseen puolueeseen, Rautakaartiin (*Garda de Fier*). Hänen mukaansa suojeluskuntien ja asevelijärjestöjen asemaa pidettiin erilaisena, sillä ainakin Erik Castren näki ne epäpoliittisina toimijoina. Vielä toiseen lakkautuskierrokseen eivät lausunnon myötä asevelijärjestöt tai suojeluskunnat päätyneetkään, vaan niiden sijasta lakkautettiin Vähemmän merkittäviä yhdistyksiä, kuten Suomen Työrintama, Suomen Vartijain Yhdistys ja Vapaussodan kenttäharmaat.³⁷ Erik Castrenin näkemystä epäpoliittisesta toimijasta voidaan

³⁴ Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016 s. 440.

³⁵ Uola 1999 s. 36–38.

³⁶ Uola 1999 s. 39.

³⁷ Uola 1999 s. 42–43.

kyseenalaistaa, sillä Silvennoinen, Tikka ja Roselius tuovat esille, että suojeluskunnilla oli osuutta kansallisradikaalissa liikehdinnässä.

Lokakuun lopulla Mannerheimin näkemykset ajautuivat sitä kohti, että suojeluskunnat olisi lakkautettava ennen kuin sitä venäläiset ehtisivät vaatia.³⁸ Näin ei kuitenkaan ehditty toimia, sillä Neuvostoliiton ulkoasiain kansankomisariaatti antoi muistion 26. lokakuuta, jossa se vaati suojeluskuntien lakkauttamista osana Suomen armeijan demobilisaatiota. Lakkauttamispäiväksi vaadittiin 30. lokakuuta. Uola nostaa esille perusteena olleen suojeluskuntien väitetty fasistisuus, sekä Suomen armeijan supistaminen.³⁹ Varsinainen lakkauttamisvaatimus jätettiin presidentti Mannerheimille kuitenkin vasta 30. lokakuuta.⁴⁰ Lopullinen muodollinen päätös allekirjoitettiin puolustusministeriössä 6. marraskuuta. Tämän päätöksen mukaisesti suojeluskuntien oli lakkautettava toimintansa 7. marraskuuta. Uola mainitsee teoksessaan, että lakkautuspäivän jälkeen ei Suojeluskunnissa saanut olla enää muuta toimintaa kuin niitä, jotka suoraan liittyivät tilinpäätöksiin tai omaisuuden hoitamiseen.⁴¹

Valta vaihtuu

Maaliskuussa 1945 järjestettyjen vaalien jälkeen Suomen Sosialidemokraattinen puolue SDP sai 50 paikkaa ja säilyi täten eduskunnan suurimpana puolueena. Suomen Kansan Demokraattinen Liitto ja Maalaisliitto saivat kummatkin 49 paikkaa. Kokoomus sai 28, Ruotsalainen kansanpuolue 14 ja Edistyspuolue 9 paikkaa. Uolan mukaan voimasuhteet kuitenkin muuttuivat loikkausten myötä niin, että SKDL sai lopulta 51 paikkaa ja tuli näin eduskunnan suurimmaksi puolueeksi.⁴²

Vaalituloksen pohjalta rakentui uusi hallitus, jossa toimi Suomen Kansan Demokraattinen Liitto (SKDL), Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (SDP), Maalaisliitto, Ruotsalainen kansanpuolue (RKP). Hallituksen pääministerinä toimi J. K. Paasikivi. Kukin kolmesta

³⁸ Uola 1999 s. 62.

³⁹ Uola 1999 s. 63.

⁴⁰ Uola 1999 s. 64.

⁴¹ Uola 1999 s. 73–74.

⁴² Uola 1999 s. 119.

suurimmasta puolueesta sai hallituksessa neljä ministerisalkkua. Sosiaalidemokraattina puolustusministeriksi nimitetty Mauno Pekkala liittyi kuitenkin SKDL:ään, joka muutti voimasuhteet Suomen Kansan Demokraattiselle Liitolle edullisiksi hallituksessa. Myöhemmin myös ulkoministeri Svento siirtyi SDP:stä SKDL:ään. Huomattavaa valvontakomission toiminnan kannalta oli SKDL:n Yrjö Leinon asettaminen sisäministeriksi. Kyseisen ministerisalkun saamista SKDL:lle oli valvontakomission puheenjohtaja Zdanov pitänyt välttämättömänä. Erityisesti fasisminluontoisia järjestöjä koskevan 21. artiklan valvominen ja toteutus kuului nimenomaan sisäministerin tehtäviin.⁴³

Toukokuussa 1946 Yrjö Leino oli sisäministerin ominaisuudessa ajamassa Ylioppilasoikeiston lakkauttamista Valtiollisen poliisin koostamien raporttien perusteella, jonka vuoksi hallituskokoonpanoa voi pitää merkittävänä tekijänä Ylioppilasoikeiston kohtalon kannalta.⁴⁴

Valtiollinen poliisi

Kimmo Rentola on käsitellyt Valtiollisen poliisin (Valpo) muutoksia vaaran vuosina artikkelissaan *Punaisen Valpon synty*, joka on julkaistu osana kokoelmateosta *Isänmaan puolesta – Suojelupoliisi 50 vuotta*. Artikkelin kuvaama välirauhansopimuksen aiheuttaneen tilanteen, jossa muutokset olivat väistämättömiä Valtiollisessa poliisissa. Ne kuitenkin olivat mahdollisia vasta J. K. Paasikiven hallituksen noustessa valtaan vuoden 1945 maaliskuun vaalien jälkeen. Toisaalta muutokset tulivat myös silloin pakollisiksi aseväkivälikäytön tultua esiin. Valvontakomissio oli saanut vihiä aseväkivälikäytöstä ja ilmoittanut tyytymättömyytensä Valtiollisen poliisin toimintaan.⁴⁵

Uusi hallitus nimitti huhtikuussa 1945 Valtiollisen poliisin uudeksi päälliköksi lakitieteen tohtori Otto Brusiinin. Brusiin antoi heti virkaan astuttuaan uudet määräykset: välirauhansopimuksen nojalla lakkautettuihin järjestöihin ja niiden mahdolliseen maanalaiseen toimintaan oli kiinnitettävä erityistä huomiota, ja huomio oli siirrettävä pois aikaisemmalta

⁴³ Uola 1999 s. 119.

⁴⁴ Uola 1999 s. 162.

⁴⁵ Rentola 1999 s. 45.

pääkohteelta eli vasemmistolaisista järjestöistä. Rentola kertoo, että täyskäännöksen yhteydessä Valpoon ryhdyttiin välittömästi palkkaamaan myös uutta väkeä, pääasiassa Akateemisen sosialistiseuran ylioppilaita, joilla oli virastokokemusta. Tämän myötä valtiollisen poliisin henkilöstö ja toiminta muuttuivat selkeästi.⁴⁶ Henkilökunnan kokemattomuuden vuoksi punaisen Valpon ominaispiirteitä olivat epävarmuus, horjuvuus ja monenlaiset virheet.⁴⁷

Valtiollisen poliisin päällikkö vaihtui tämän työn tarkasteluvuosina 1945–1946 kahdesti. Otto Brusiin erosi joulukuussa 1945. Hänen seuraajakseen valittiin varatuomari Kaarlo Tetri. Rentolan mukaan Brusiinin lähdön jälkeen valtiollinen poliisi muuttui selkeämmin hallituksen poliisiksi oppositiota vastaan.⁴⁸

3 VALTATYHJIÖTÄ TÄYTTÄMÄÄN

Ylioppilasoikeisto ry syntyi Veikko Sjöblomin mukaan niin sanottuun interregnum-valtatyhjiöön, jonka Akateemisen Karjalaseuran poistuminen oli ylioppilaspolitiikan kentälle jättänyt.⁴⁹ Akateeminen Sosialistiseura valtasi alaa varsinkin Kannunvalajissa, joka oli vastaperustetun valtiotieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden yhdistys.⁵⁰ Toisaalta Kokoomuksen Nuorten Liitto näki vihdoinkin mahdollisuuden saavuttaa porvarillisesti ajattelevan ylioppilasnuorison suosio AKS:n aiheuttaman kilpailun poistuttua. AKS:n vahvan aseman vuoksi KNL oli aikaisemmin pysynyt poissa ylioppilaspolitiikan kentältä.⁵¹

Samalla se kuitenkin syntyi myös yhteiskunnallisen murroksen keskelle. Ylioppilasoikeisto muodostui aikana, jota kuvattiin tarkemmin edeltävässä luvussa. Aiemmin lainsuojattomina toimineet kommunistit olivat nyt hallituksessa, suuri määrä oikeistolaisia järjestöjä oli lakkautettu ja hotelli Tornissa majaileva valvontakomissio loi epävarmuutta tulevaisuudenkuviin. Samalla taustalla oli juuri päättynyt sota ja paluu rauhaan.

⁴⁶ Rentola 1999 s. 57.

⁴⁷ Rentola 1999 s.61.

⁴⁸ Rentola 1999 s. 62.

⁴⁹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1945 s. 2.

⁵⁰ Kolbe 1993 s. 47.

⁵¹ Korjus 1972 s. 41.

Ylioppilasoikeisto oli kaksikielinen oikeistolainen ylioppilasjärjestö, joka toimi vuosina 1945–1946. Sen juuret juontavat Jukka Koiviston mukaan välirauhan jälkeiseen normaalielämän palautumiseen niin yhteiskunnan jokaisilla aloilla. Yliopistot avasivat ovensa ja osakunnat aktivoituvat jälleen toimintaansa ja niin myös opiskelijaelämä normalisoitui sotavuosien jälkeen.⁵²

Nämä uudet vaikuttajasukupolvet, joita yliopistot tuottivat, nähtiin myös puolueissa tärkeinä kohderyhminä. Koiviston mukaan vasemmiston esiinmarssi eduskuntavaaleissa pakotti myös Kokoomuksen Nuorten Liiton (KNL) pyrkimään aktivoimaan nuorisoa omaan toimintaansa. Näin ollen jo vuoden 1945 keväällä syntyi ajatus opiskelijajärjestön perustamisesta. Sen taustalla vaikuttivat Kokoomuksen Nuorten Liiton pääsihteeri Leo Tujunen ja koulutuspäällikkö Veikko Sjöblom, jotka ottivat yhteyttä osakuntiin ja ylioppilasjärjestöihin tarkoituksena perustaa *Kansalliset ylioppilaat ry* -niminen järjestö. Nimi kuitenkin viittasi sitoutumattomien mieleen liikaa Kokoomukseen ja näin ollen lähdettiin tarkastelemaan muita vaihtoehtoja. *Ylioppilasoikeisto ry* -nimen keksi tekkari Paavo Linko.⁵³ Yhdistyksen perustamista valmisteleva kokous päätettiin pitää vuoden 1945 kunnallisvaalien jälkeen, jotteivat vaalit veisi huomiota uudelta yhdistykseltä.⁵⁴ Jukka Koiviston mukaan tämän järjestön oli tarkoitus olla puoluepolitiikasta erillään oleva ja kärjistyksiä ja räikeää esiintymistä välttävä organisaatio. Tämän järjestön oli kuitenkin oltava aatteiltaan sellainen, että pääasiallisesti vain kokoomuslaiset ja edistyspuoluelaiset kannattaisivat sitä.⁵⁵

Valmisteleva kokous pidettiin 5.12.1945. Tällöin mukaan liittyi jopa 400 jäsentä.⁵⁶ Tämän lisäksi valittiin väliaikainen hallitus, joka jatkoi tehtävissään vuoden 1946 tammikuun loppuun asti. Tällöin Veikko Sjöblom toimi hallituksen varapuheenjohtajana.⁵⁷ Uusi hallitus valittiin tammikuun loppupuolella 1946 ja samassa kokouksessa vahvistettiin yhdistyksen säännöt.

⁵² Koivisto 2005 s. 75.

⁵³ Ote Paavo Lingon muistikirjasta. 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto. KA.

⁵⁴ Muistio valmistelevasta kokouksesta. Kansio 4 Ylioppilasjärjestöt. Veikko Sjöblomin arkisto. KA

⁵⁵ Koivisto 2005 s. 76.

⁵⁶ Koivisto 2005 s. 75.

⁵⁷ Muistio valmistelevasta kokouksesta. Kansio 4 Ylioppilasjärjestöt. Veikko Sjöblomin arkisto. KA

Näiden sääntöjen määräämänä pidettiin jo helmikuussa yhdistyksen kokous.⁵⁸ Perustamisprosessia kuvaillaan tarkemmin tämän luvun alaluvuissa.

Ylioppilasoikeiston puheenjohtajana toimi myöhemmin kokoomuslaisena poliitikkona tunnetuksi tullut Päiviö Hetemäki, joka oli valmis vuoden 1946 tammikuun kokouksessa luopumaan paikastaan puheenjohtajana, mutta yhdistyksen muiden toimijoiden suostuttelusta jatkoi virassaan.⁵⁹

Ylioppilasoikeisto ry lakkautettiin toukokuussa 1946 Valpon toimesta eduskunnan ja valtioneuvoston päätöksellä. Lakkauttamispäätöstä perusteltiin muun muassa sillä, että järjestö olisi pyrkinyt keskittämään yhteiskunnallisen vallan ”*taantumuksellisen nuorison käsiin*”.⁶⁰ Lisäksi tuotiin esille välikohtauksia, joista esimerkkinä mainittakoon Ylioppilasoikeiston jäsenien laulaneen Valalaulua vappuna 1946 kommunistien marssiessa ohi.⁶¹ Tämä ilmeisesti nähtiin jonkinlaisena provosointina. Myös Paasikiven päiväkirjoissa vuodelta 1946 mainitaan Ylioppilasoikeisto. Hänen mukaansa Liittoutuneiden valvontakomissio vaati Ylioppilasoikeiston lakkautusta perusteina sen rauhansopimuksen vastainen *fasistinen* ja *taantumuksellinen* luonne, sekä se että ”*eräs poika heitti kiven (hotelli) Tornin seinään*”.⁶² Lakkauttamisprosessia kuvaillaan tässä tutkielmassa tarkemmin luvussa seitsemän.

Ylioppilasoikeisto toimi Helsingin yliopistossa ja sen jäsenet olivat osa Helsingin yliopiston ylioppilaskuntaa. Tämän vuoksi on syytä tarkastella ensiksi ylioppilaskunnan tilaa sodan jälkeen. Kokoomuksen Nuorten Liitolla oli myös tärkeä rooli Ylioppilasoikeiston perustamisvaiheessa, jonka vuoksi lyhyt katsaus myös sen historiaan on tarpeen.

⁵⁸ Helsingin sanomat. 53/1946.

⁵⁹ Koivisto 2005 s. 76.

⁶⁰ Koivisto 2005 s. 77.

⁶¹ Ahtokari 1969 s. 80.

⁶² Blomstedt & Klinge 1985 s. 305.

Helsingin yliopiston ylioppilaskunta

Laura Kolben kirjassa *Sivistyneistön rooli – Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944–1959* käsittelee hyvin laajasti sodanjälkeisiä vuosia Helsingin yliopiston ylioppilaiden keskuudessa. Kun Helsingin yliopisto palasi normaaliin toimintaan marraskuussa vuonna 1944, saapui sen luentosaleihin sodasta palaavia miesylioppilaita. Lähes kaikilla vuosina 1896–1928 syntyneillä miehillä oli jonkinlainen kosketus sotaan. Yhteinen jaettu kauhea kokemus muodosti ylioppilaiden keskuuteen asevelihengen, joka tuli näkymään vielä kauan hyvänä yhteishenkenä, yhteisöllisyytenä ja opintojen arvostamisena.⁶³

Ylioppilaskunnan toiminnan painopiste palasi takaisin traditionaalisiin perusjärjestöihin, siinä missä 1930-luvulla toiminta oli hyvin vahvasti ollut AKS:n dominoimaa. Näitä traditionaalisia perusjärjestöjä olivat osakunnat sekä harrastus- ja tiedekuntayhdistykset. Ylioppilasoikeisto oli oikeastaan ainoa puoluepoliittinen järjestö, joka onnistui saamaan jäsenkasvullisesti jonkinlaista, tosin lyhytaikaista, menestystä. Kolben mukaan vähäinen innostus puoluepolitiikkaa kohtaan johtui siitä, että puoluepeliä pidettiin likaisena. Puolue toiminta ei vielä 1940- ja 1950-luvuilla merkinnyt meriittiä työelämässä tai mahdollistanut nopeaa nousua valtahierarkiassa virkoihin.⁶⁴ Ylioppilasoikeistoa voidaan siis pitää jonkinasteisena kuriositeettina tämän pohjalta.

Moskovan välirauhan jälkeen puoluepoliittisesti sitoutuneet ja muutoin aatteelliset mielenilmaisut olivat vähäisiä yliopistomaailmassa. Tämä kumpusi lähinnä ennemmin käytännön kuin ideologian lähtökohdista, sillä rauhaan paluu ja usealle ylioppilaalle sopeutuminen siviilielämään veivät oman aikansa. Samalla Kolben mukaan Akateemisen Karjalaseuran lakkauttaminen jätti jonkinlaisen poliittisen tyhjiön ylioppilasliikkeeseen, jolloin sen suunta oli perustavanlaatuisesti avoin. Ennen talvisotaa oli Akateeminen Karjalaseura hallinnut ylioppilasliikettä suurimpana opiskelijajärjestönä. Nyt sen aika oli päättynyt, sillä se lakkautettiin.⁶⁵ Monet AKS-taustaiset henkilöt jättivät ylioppilasliikkeen. Muun muassa

⁶³ Kolbe 1993 s. 25.

⁶⁴ Kolbe 1993 s. 77.

⁶⁵ Kolbe 1993 s. 27.

Suomen Ylioppilaskuntien Liiton (SYL) hallituksen puheenjohtaja Eero Manner, joka oli ollut AKS:n jäsen ja toiminut SYL:n neuvottelijana Saksan suuntaan.⁶⁶

Kolben mukaan ylioppilaskuntaan heijastui vuosina 1944–1946 selkeästi maailmanpoliittisen tilanteen selkiytymättömyys. Väli rauhansopimuksesta huolimatta tilanne jatkui epävakaisena ja epävakaa tilanne konkretisoitui suomalaisille liittoutuneiden valvontakomission saapuessa Helsingin Hotelli Torniin.⁶⁷ Toisin sanottuna yleinen epävarmuuden ja kenties pelon tila, jota käsitellään jo aikaisemmin koski myös ylioppilaita ja ylioppilaskuntaa.

Rintamalta palanneet ylioppilaat eivät suinkaan kaikki olleet viettäneet sota-aikaa täysin irrallaan yliopiston piiristä. Rintamaylioppilaille pyrittiin järjestämään opintoneuvontaa ja tenttimismahdollisuuksia, jotta opintojen edistäminen sodankin aikana oli mahdollista.⁶⁸

Kokoomuksen Nuorten Liitto

Kokoomuksen Nuorten Liiton aktiiveja, muun muassa Leo Tujunen ja Veikko Sjöblom, oli aktiivisesti mukana Ylioppilasoikeiston perustamisessa. Tämän vuoksi tärkeää on ottaa katsaus myös Kokoomuksen Nuorten Liiton, lyhenteeltään KNL, taustaa esille.

Kokoomuksen Nuorten Liitto perustettiin vuonna 1928. Liiton perustaminen ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että nuorisotoiminta alkoi Kokoomuksessa vasta kyseisenä vuonna. Nuortenkerhoja oli perustettu Kokoomuksen paikallisyhdistyksien yhteyteen jo lähes kymmenen vuoden ajan ennen liiton perustamista. Ensimmäisiä näistä olivat muun muassa vuonna 1919 perustettu Hämeenlinnan nuorten kerho⁶⁹ ja vuonna 1925 perustettu Helsingin kokoomuksen nuoret⁷⁰. Vuonna 1926 paikallisosastojen perustaminen käynnistyi myös muualla maassa.⁷¹

⁶⁶ Parpola & Puro 2021 s. 111.

⁶⁷ Kolbe 1993 s. 28.

⁶⁸ Kaarninen 2006 s. 168.

⁶⁹ Korjus 1972 s. 19.

⁷⁰ Korjus 1972 s. 20.

⁷¹ Korjus 1972 s. 26.

Kokoomuksen Nuorten Liiton toiminta oli 1920- ja 1930-lukujen aikana varsin vähäistä, sillä jäsenmäärät pysyivät maltillisina. Toiminnassa näkyi muun muassa Isänmaallisen kansanliikkeen ja Akateemisen Karjalaseuran nuoristoimintojen vaikutus. Kyseiset järjestöt veivät jäseniä Kokoomuksen Nuorten Liitolta.⁷² IKL:n nuorisojärjestön Sinimustien äärimmäinen kansallismielisyys, isänmaallisen uhrimielen ja vaatimus ja toiminnan opin ihannointi vetivät nuorisoa tehokkaammin puoleensa kuin säilyttävänä konservatismiin arvot. Lisäksi Sinimustilla oli kuuluisa johtaja, Elias Simojoki, joka luultavasti myös persoonallaan ja taustallaan veti nuorisoa puoleensa.⁷³

Pelkästään liiton toiminta ei ollut jäsenpulan vuoksi hiljaista vaan tämä vaikutti Korjuksen mukaan jo paikallistasolla. Paikallisyhdistyksienkin toiminta oli hyvin vähäistä. Ennen sotaa KNL aloitti systemaattisen toiminnan kiinnostavuutensa ja vaikuttavuutensa kasvattamiseen. Liitolle tehtiin selkeä ohjelma.⁷⁴ Sota kuitenkin tuli väliin ja katkaisi liiton toiminnan kasvun.

Moskovan välirauhansopimuksen jälkeen Kokoomuksen Nuorten Liitto vastasi välittömästi esiin nousseeseen kommunistien haasteeseen. Kokoomuksen ja sen nuorten liiton kommunisminvastainen asenne oli lähtökohtaisesti selkiö.⁷⁵ Välirauhansopimuksesta alkoi puoluepolitiikan uusi nousu ja se asetti Kokoomuksen uuteen tilanteeseen. 1930-luvun ajan Korjuksen mukaan Kokoomus oli joutunut käymään kahden rintaman sotaa Isänmaallista kansanliikettä ja kommunisteja vastaan, mutta IKL:n poistuttua saattoi Kokoomus siirtyä käymään yhden rintaman sotaa ja ottamaan vetovastuun kommunisminvastaisesta toiminnasta.⁷⁶

Myöhemmin Ylioppilasoikeiston yhteydessä toimineet Veikko Sjöblom ja Tatu Tulenheimo toimivat omalla tahollaan välirauhan jälkeen Kokoomuksen Nuorten Liiton toiminnan

⁷² Korjus 1972 s. 29.

⁷³ Vares 1999 s. 15.

⁷⁴ Korjus 1972 s. 39

⁷⁵ Korjus 1972. s. 40.

⁷⁶ Korjus 1972 s. 40.

käynnistämisen ja organisoinnin eteen. Heidän aloitteestaan järjestettiin vuonna 1945 neuvottelutilaisuus nuorten toiminnan organisoimiseksi.⁷⁷

Kokoomuksen Nuorten Liiton ensimmäinen liittokokous sodan jälkeen järjestettiin 13.1.1945 Kokoomuksen puoluekokouksen yhteydessä.⁷⁸ Sjöblomin ja Tulenheimon ajama neuvottelutilaisuus järjestettiin liittokokouksen yhteydessä. Neuvottelutilaisuudessa myöhemmin Ylioppilasoikeistonkin eteen toiminut Leo Tujunen alusti kysymyksen järjestötoiminnasta. Hän mainitsi järjestötoiminnan kulmakiviksi vahvan järjestöorganisaation, laadultaan ja määrältään huomattavan jäsenistön ja kunnollisen nuorison omasta piiristä nousevan ja sen täyttä luottamusta nauttivan johdon sekä toimintaa elävöittävän hengen. Tujusen mukaan oli suoritettava aktiivista jäsenkeruuta ja huolehdittava siitä, että halukkaiden keskuuteen perustetaan paikallisosastoja.⁷⁹ Paikallisosastojen kohdalla on mahdollisesti voinut muodostua jo jonkinlainen ajatus myös ylioppilaille tarkoitettusta Kokoomuksen nuorten osastosta.

Kokoomuksen Nuorten Liitto sai kasvaa ja voimistua rauhassa vuosien 1945–1946 aikana. Jäsenkasvu ja toiminnan käynnistyminen johtivat kuitenkin siihen, että kommunistien lehdistö alkoi kiinnittää enemmän ja enemmän huomiota Kokoomuksen nuoriin. Vuoden 1946 alussa kommunistilehdistö aloitti ensimmäisen suoran hyökkäyksen Kokoomuksen Nuorten Liittoa vastaan. Tällöin kohteena oli myös vuoden 1945 lopulla perustettu Ylioppilasoikeisto. Korjuksen mukaan hyökkäyksen taustalla oli se, että kommunistit kokivat Kokoomuksen aidosti uskottavaksi poliittiseksi vastustajaksi, kun välirauhansopimuksen nojalla radikaalimmat IKL ja AKS oli lakkautettu.⁸⁰ IKL:n lakkauttamisen jälkeen Suomessa ei syntynyt sille poliittista perillistä.⁸¹ Tämä tarkoitti, että Kokoomuksen niin sanottu kahden rintaman sota oli päättynyt, mutta samalla myös sitä, että se oli ainoa varteenotettava kohde vasemmiston poliittisille hyökkäyksille.

⁷⁷ Korjus 1972 s. 41.

⁷⁸ Vares 1999. s 24.

⁷⁹ Korjus 1972 s. 42.

⁸⁰ Korjus 1972 s. 44–45.

⁸¹ Silvennoinen, Tikka & Roselius 2016 s. 443.

Myös Kokoomuksen Nuorten Liitto yritettiin lakkauttaa ja leimata fasistiseksi järjestöksi. Suomen Demokraattinen nuorisoliitto, eli SKDL:n nuorisojärjestö vaati pääministeri Pekkjalalta vuoden 1946 keväällä KNL:n lakkauttamista. Kokoomuksen Nuorten Liitto vastasi kuitenkin fasistisyytöksiin. Liiton puheenjohtaja Jussi Saukkonen totesi Korjuksen mukaan kokoomuslaisittain ajattelevan nuorison pitäneen aina kiinni siitä periaatteesta, että nuorison ja kansan on pysyttävä uskollisena kansanvaltaiselle hallitusmuodolle. Saukkonen torjui myös väitteet Neuvostoliittoa vastaan toimimisesta.⁸²

Korjus käy myös teoksessaan läpi Ylioppilasoikeiston lakkauttamisen ja pyrkii tuomaan esille Kokoomuksen Nuorten Liiton ja Ylioppilasoikeiston olemattomat välit keskenään. Hän kuitenkin puolustaa Ylioppilasoikeistoa todeten sen olevan KNL:n tavoin kansanvaltainen järjestö fasistisen sijasta.⁸³ Kirjassa kuitenkin jätetään tuomatta esille Leo Tujusen, Veikko Sjöblomin ja useiden muiden KNL:n toimijoiden suuri rooli Ylioppilasoikeiston perustamisessa.

3.1 Peruskiveä muurataan

Sodan jälkeisessä epävarmassa tilanteessa poliittiset järjestöt kilvoittelivat ja Kokoomuksen vanhoja kilpailijoita oli poistunut järjestöjen lakkauttamisen myötä. Nuorisopolitiikan kentällä vaikutusvaltainen Sinimustat oli poissa ja Akateeminen Karjalaseura oli jättänyt jälkeensä aukon ylioppilaspolitiikan kentälle. Kokoomuksessa tiedostettiin tarve ja mahdollisuus luoda henkinen koti porvarillisille ylioppilaille.⁸⁴

Kokoomuksen Nuorten Liiton keskustoimistossa Helsingin Mannerheiminkadulla kokoontui 10. huhtikuuta 1945 nykyistä liittohallitusta vastaavan liittotoimikunnan asettama ylioppilastoimintaa käsittelevä toimikunta, jonka tehtävänä oli kartoittaa KNL:n mahdollisuuksia laajentua ylioppilaspolitiikkaan. Kokouksen osanottajina olivat entinen

⁸² Korjus 1972 s. 45.

⁸³ Korjus 1972 s. 46.

⁸⁴ Tarkka 2006 s. 39.

Akateemisen Karjalaseuran jäsen⁸⁵ Leo Tujunen, entinen Oppikoulujen Karjalaseuran⁸⁶ jäsen Veikko Sjöblom, Lauri Saurama ja Tatu Tulenheimo. Heidän tarkoituksenaan oli perustaa *YKS – Ylioppilaiden Kansallisseura* -niminen yhdistys, jonka pääasiallinen tehtävä olisi ollut tukea kokoomuslaisesti ajattelevia edustajistovaaliehdokkaita.⁸⁷

Kokouksessa käytiin läpi jo tehtyjä toimia: Helsingin Kokoomuksen Naiset muun muassa olivat järjestäneet kutsuilla naisylioppilaille ja Helsingin Kokoomuksen Nuoret olivat järjestäneet yleisen keskustelutilaisuuden kaikille ylioppilaille. Kummatkin tapahtumat olivat saaneet osakseen suuren osanottajamäärän ja suunnitteleva toimikunta piti niitä pöytäkirjansa perusteella menestyksenä. Tämän lisäksi toimikunta oli aloittanut neuvottelut osakuntien kanssa. Neuvottelutilaisuus oli pidetty yhteisenä kokouksena, johon osakunnilla oli mahdollisuus asettaa omat edustajansa. Lähes jokainen suomenkielinen osakunta oli osallistunut tilaisuuteen. Neuvottelujen lopputulemana oli ollut yhteisymmärrys siitä, että oli perustettava voimakas kansallinen ylioppilasjärjestö edustajistovaaleja varten, kuitenkin niin, ettei sen ohjelmaa tai suuntaviivoja voitaisi samaistaa mihinkään lakkautettuun järjestöön. Tällä pyrittiin välttämään ylioppilasmaailman tai osakuntien työn asettamista vaaranalaiseksi.⁸⁸

Lakkautetulla järjestöllä tarkoitettiin mitä ilmeisimmin Akateemista Karjalaseuraa. Neuvottelutilaisuudessa oli selkeästi siis nostettu esille AKS:n perintö Helsingin yliopistossa. On kuitenkin pohdittavan arvoista, haluttiinko AKS:aan tehdä pesäeroa sen ajamien aatteiden vaiko sen sillä hetkellä nauttiman maineen vuoksi. Luultavimmin syynä oli pragmaattinen halu olla tulematta leimatuksi lakkautetun järjestön työn jatkajaksi, sillä oli epäiltävissä myös uuden yhdistyksenkin joutuvan lakkautusuhan alle vaaran vuosien poliittisessa ilmapiirissä.

Jo tuolloin keväällä 1945 oli kuitenkin suunniteltu jatkotoimenpiteitä. Liittotoimikunnan asettaman toimikunnan tarkoitus oli toimia työvaliokuntana perustavassa kokouksessa, joka oli tarkoitus järjestää Snellmanin päivänä 12.5.1945 Vanhalla Ylioppilastalolla. Tarkoituksena oli

85 Aitola & Kuusi 1991 s. 477.

86 Veikko Sjöblomin ansioluettelo, Veikko Sjöblomin arkisto 22, KA.

87 KNL Ylioppilastoimintaa suunnittelevan toimikunnan kokouksen esityslista 10.4.1945, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

88 KNL Ylioppilastoimintaa suunnittelevan toimikunnan kokouksen esityslista 10.4.1945, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

kutsua kutsuvieraiksi ja puhujiksi kokoomuslaisia professoreja ja vaikuttajia. Kokouksen esityslistassa korostetaan erityisesti sen tärkeyttä, että sali olisi saatava täyteen seisomapaikkojaan myöten. Perustavassa kokouksessa asetettava suuri toimikunta ottaisi kontolleen poliittisen ohjelman ja sääntöjen muotoilun, sekä yleisesti toiminnan alkuun saattamisen.⁸⁹

Aikataulu oli nopea. Suurien juhlallisuuksien ja mainonnan suunnitteluun, sekä puhujien ja kutsuvieraiden kutsumiseen oli aikaa vain kuukausi. Ehkä juuri tämän vuoksi perustavan kokouksen ajankohta Snellmanin päivälle ei koskaan toteutunut. Kokous pidettiin lopulta Vanhalla Ylioppilastalolla itsenäisyyspäivän aattona 5.12.1945.⁹⁰ Syytä viivästykselle ei ole arkistolähteistä löydettävissä, mutta kenties Snellmanin päivän ollessa liian aikainen ajankohta, haluttiin perustavan kokouksen päivämäärä siirtää symbolisesti yhtä tärkeän päivän yhteyteen osaksi itsenäisyyspäivän juhlallisuuksia.

Suunnittelevaa toimikuntaa laajennettiin syksyn 1945 aikana ja lokakuun lopussa toimikunnan kokouksen kutsu lähetettiin jo 16 henkilölle, joiden mukana oli muun muassa kansanedustaja Päiviö Hetemäki, joka myöhemmin valittiin perustettavan yhdistyksen puheenjohtajaksi, sekä teekkari Paavo Linko, jonka panos oli tärkeä varsinkin perustamisvaiheessa. Myös kaikki suunnittelevan toimikunnan alkuperäiset jäsenet olivat kutsuttuna paikalle.⁹¹

Kutsun mukana valotetaan ensimmäistä kertaa tarkemmin syitä kansallisen ylioppilasyhdistyksen perustamiseen. Taustalla kerrotaan olevan monia syitä, mutta tärkeimmäksi nostetaan niin sanotun äärimmäisen vasemmiston nousu niin valtakunnallisesti kuin ylioppilaspolitiikassakin. Yhdistyksen tavoitteeksi esitetään kaikkien kansallisesti ajattelevien ylioppilaiden yhdistämistä vastustamaan vasemmiston vaikutusta

89 KNL Ylioppilastoimintaa suunnittelevan toimikunnan kokouksen esityslista 10.4.1945, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

90 Uusi Suomi 329/1945.

⁹¹ Kutsu suunnittelevan toimikunnan kokoukseen 31/10 1945. Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto. Porvarillisen työn arkisto.

ylioppilaspiireissä. Sen lisäksi peräänkuulutetaan niin sosiaalista kuin taloudellista vastuuntuntoa.⁹²

Tärkeä huomio on se, että kutsussa vakuutellaan, ettei perustettavan yhdistyksen ole tarkoitus vaarantaa osakuntien asemaa vaan toimia itsenäisenä ja vapaana yhdistyksenä osakuntien ulkopuolella. Mitä luultavimmin osakuntien edustajat ovat nostaneet neuvotteluissa esille huolensa yhdistyksen vaikutuksista osakuntaelämään.

Koska suunnitteleva toimikunta oli Kokoomuksen Nuorten Liiton asettama, pyrki se luomaan lähtökohtaisesti kokoomuslaista yhdistystä ylioppilaspolitiikan kentälle. Tämän vuoksi yhdistyksestä puhuttiin pitkään valmistelujen aikana Kansallisina ylioppilaina. Ylioppilasoikeisto ilmestyy asiakirjoihin käyttöön vasta syksyllä 1945. Tällöin nimi ei kuitenkaan ollut vielä virallinen, mutta käytettiin sen vuoksi, että sitä pidettiin puoluepoliittisesti neutraalimpana kuin suoraan Kokoomukseen viittaavaa Kansalliset ylioppilaat -nimeä.

3.2 Oikeistolaiset ylioppilaat järjestäytyvät

Uusi Suomi kirjoitti 6.12.1945 edellisenä päivänä järjestetystä Ylioppilasoikeiston perustavasta kokouksesta, joka pidettiin kello 15.00 5.12.1945 Vanhalla Ylioppilastalolla. Lehden tietojen mukaan ylioppilaita oli saapunut paikalle yli 800 henkeä ja Sali oli ääriään myöten täynnä. Tilaisuudessa puhui muun muassa Uuden Suomen päätoimittaja filosofian maisteri Lauri Aho.⁹³ Juhlallisen *Maamme*-laulun kajahtaessa kokous päättyi ja Ylioppilaskunta katsottiin perustetuksi.

”Vuosi on kulunut, uusdemokratia, epäsuomalaisuuden ja inflaatiopolitiikan vuosi”. Näillä sanoilla alkoi Ylioppilasoikeisto ry:n perustavaan kokoukseen ylioppilaita kutsuva lentolehtinen. Lehtisen sivuilla piirretään kuva äärimmäisen vasemmiston pyrkimyksistä

⁹² Kutsu suunnittelevan toimikunnan kokoukseen 31/10 1945. Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto. Porvarillisen työn arkisto.
⁹³ Uusi Suomi. 330/1945.

hyökätä suomalaista kansallistuntoa ja kulttuuria, yliopistoa ja akateemista vapautta vastaan. Kutsuun sisältyy alleviivattuna lupaus uudesta suunnasta, jonka viitoittamana oikeistomieliset ylioppilaat yhdessä puolustavat suomalaista identiteettiä, kulttuuria ja vapautta. Huomattavan arvoista kutsussa on, ettei Kokoomuksesta ole mitään mainintaa. *Kansallisesti ajatteleva* tai *isänmaallinen ylioppilas* ovat termit, joilla lukijaa puhutellaan. Jo nämä termit ovat omiaan herättämään Valpo II:n huomion kyseistä yhdistystä kohtaan. Nimi Ylioppilasoikeisto näkyy jo kutsussa, vaikka varsinaisesti nimi päätettiin vasta kokouksen aikana. Ylioppilasoikeisto-nimen yleisen merkityksen vuoksi onkin hankalaa arvioida, tarkoitetaanko lentolehtisessä kyseisen tulevan yhdistyksen nimeä vai onko kyseessä lähinnä kuvaava työnimike ylioppilaiden oikeistolaiselle yhdistykselle, joka kokouksen aikana vakiintui varsinaiseksi nimeksi.⁹⁴

Menneeseen vuoteen 1945 viitataan lehtisessä lähinnä jonkinlaisena hapuilun vuotena. Samoin tavoin myöhemmin myös Veikko Sjöblom kuvasi kyseistä vuotta. Kyseessä oli eräänlainen interregnum-vuosi Akateemisen Karjalaseuran kadottua poliittiselta kentältä.⁹⁵

Kokous alkoi kello 15.00 itsenäisyyspäivän aattona 5.12.1945. Vanhan Ylioppilastalon saliin siirtyi kiinnostunutta kokousväkeä. Paikalla oli myös Veikko Smedberg -nimellä raportissa esiintynyt Valpon tiedonantaja sekä nimetön Valpo tiedonantaja. Smedbergin muistiinpanoihin on tehty korjaus raportin otsikon kohdalle, sillä *Oikeisto-Kannunvalajat* on korjattu *Ylioppilasoikeistolla*. Ylioppilasoikeiston ja Oikeisto-Kannunvalajien kumpienkin asema poliittisessa poltepiisteessä on luultavimmin aiheuttanut tiedonantajan sekaannuksen. Toisaalta näissä kahdessa yhdistyksessä toimi runsaasti samoja henkilöitä.⁹⁶

Valtiollisen poliisin nimettömän tiedonantajan mukaan perustamiskokouksessa sali oli *ääriään myöten täynnä yleisöä*, arvioiden mukaan noin 600–800 henkeä. Tilaisuus alkoi yhteislauluna laulettuna Valalaululla⁹⁷, jonka jälkeen Uuden Suomen toimittaja Lauri Aho piti sosialismia ja fasismia ja kommunismia parjanneen aloituspuheenvuoron. Tiedonantajan mukaan Aho korosti

94 Yleinen kutsu Ylioppilasoikeiston perustavaan kokoukseen, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

95 Yleinen kutsu Ylioppilasoikeiston perustavaan kokoukseen, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

96 Ilmoitus koskien Ylioppilasoikeiston perustamista Veikko Smedberg, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

97 Tunnetaan myös nimellä ”Kuullos pyhä vala...”.

fasismin olevan lähempänä kommunismia ja sosialismia kuin perinteistä suomalaiskansallista oikeistolaisuutta. Ahon puheessa korostui länsimaisen ja pohjoismaisen demokratian ilmapiirin korostus, jota hän luonnehti oikeistolle tyypilliseksi.⁹⁸

Lauri Ahon puheen jälkeen ylioppilas Honkasalo viihdytti kokousyleisöä soittamalla salin pianolla Chopinia⁹⁹ tai Beethovenia¹⁰⁰, riippuen lähteestä. Tiedonantajilla on selkeästi ollut hankaluuksia tunnistaa soittoa tai he eivät ajatelleet teoksen säveltäjällä olleen suurta merkitystä. On myös mahdollista, että kumpaakin säveltäjää on esitetty. Esityksen päätyttyä oli teekkari Paavo Lingon puheenvuoro. Puheessaan hän toi esille Ylioppilasoikeiston perustamisen tarkoituksia ja välttämättömyyttä ”*SKDL:n ja muiden naamioitujen kommunistien*” uhatessa Suomen kansanvaltaisuutta ja itsenäisyyttä. Lingon puheen kuvauksen lopuksi tiedonantaja totesi kuulleensa kokouksen alussa Lingon olevan tunnettu ”*fasisti*”.¹⁰¹

Lingon puheen jälkeen kokous avattiin. Avaajana toimi ylioppilas Jaakko Jahnukainen. Avauspuheenvuorossaan hän totesi olevan suuri epäkohta, ettei niin suurella ylioppilasjoukolla, kuin oikeistolaisilla ole omaa ryhmäänsä yliopiston toiminnan piirissä. Tämän toteamuksen saattamana hän esitti väliaikaisen hallituksen valitsemista ja koollekutsumista.¹⁰² Väliaikaisen hallituksen tehtäväksi kokous asetti sääntö-, ohjelma- ja toimintaehdotuksien valmistelun myöhempänä ajankohtana valittavaa varsinaista hallitusta varten. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin ylioppilas Veikko Sjöblom.¹⁰³ Yhdistyksen nimi herätti kokouksen aikana paljon keskustelua. ”*Kansalliset ylioppilaat*” tai muut Kokoomukseen viittaavat nimet eivät saaneet suurta kannatusta, sillä osa oikeistolaisista ylioppilaista halusi pysyä sitoutumattomana suhteessa Kokoomukseen. Paavo Lingon muistiinpanoista kokouksen ajalta käy myös ilmi hänen vastustaneen kokoomuslaisuudestaan huolimatta *Kansalliset ylioppilaat* -nimeä, sillä sen rakenteesta puuttui pontevuus ja voima.¹⁰⁴ Ylioppilasoikeisto nousi keskustelun

98 Tiedonanto Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Nimetön, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

99 Tiedonanto Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Nimetön, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

100 Ilmoitus Ylioppilasoikeiston perustava kokous Veikko Smedberg, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

101 Ilmoitus koskien Ylioppilasoikeiston perustamista, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

102 Tiedonanto Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Nimetön, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

103 Tiedonanto Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Nimetön, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

104 Sivu Paavo Lingon muistilehtiöstä, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

kautta varsinaiseksi nimeksi, vaikka se olikin kokousta koolle kutsuttaessa lähinnä ollut työnimike.

Nimervalinnan jälkeen Paavo Linko pyysi puheenvuoroa ja esitti hallitukseen valittavista henkilöistä valmiin listan. Tälle listalle kuitenkin vapaan keskustelun päätettiin lisätä kymmenen nimeä, sillä osakuntien edustukset eivät olleet riittävän tasaväkiset.¹⁰⁵ Osakuntaidentiteetti oli ja on tärkeä osa Helsingin yliopiston ylioppilaan elämää ja jo alustavissa neuvotteluissa olivat Ylioppilasoikeiston puuhamiehet antaneet lupauksen, että pysyisivät kaukana osakuntien toimintatontilta ja keskittyisivät vain ja ainoastaan politiikkaan.¹⁰⁶

Keskustelun jälkeen valittiin väliaikaiseen hallitukseen seuraavat jäsenet:¹⁰⁷

Tehtävä	Nimi	Osakunta/Oppilaitos
Puheenjohtaja	Päiviö Hetemäki	Keskisuomalainen osakunta
Varapuheenjohtaja	Veikko Sjöblom	Eteläsuomalainen osakunta
Sihteeri	Pentti Honkavaara	Satakuntalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Jaakko Jahnukainen	Eteläsuomalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Leena Mäkinen	Karjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Kalevi Salmi	Viipurilainen osakunta
Hallituksen jäsen	Matti Tapionlinna	Viipurilainen osakunta
Hallituksen jäsen	Jorma Salmi	Eteläpohjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Esko Similä	Pohjoispohjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Jorma Tolonen	Pohjoispohjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Gunnar Rosén	Kymenlaakson osakunta
Hallituksen jäsen	Marita Liesi	Savolainen osakunta
Hallituksen jäsen	Heikki Kataja	Hämäläis-osakunta
Hallituksen jäsen	Nils Ståhle	Nylands nation
Hallituksen jäsen	Erkki Haarla	Kauppakorkeakoulu
Hallituksen jäsen	E. Von Denffer	Yhteiskunnallinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Pauli Pättiniemi	Teknillinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Matti Kurkinen	Teknillinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Jouko Koljonen	Teknillinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Paavo Linko	Teknillinen korkeakoulu

105 Ilmoitus Ylioppilasoikeiston perustava kokous Veikko Smedberg, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

106 KNL Ylioppilastoimintaa valmisteleavan toimikunnan muistio, Liittotoimikunnan asiakirjat 1945, Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto, Porvarillisen työn arkisto.

107 Ilmoitus koskien Ylioppilasoikeiston perustamista, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Uusi Suomi -lehdessä julkaistiin 11.12.1945 koko hallituksen kokoonpano nimineen ja osakuntataustoineen.¹⁰⁸ Hallituksessa oli 20 jäsentä.

Valitut henkilöt pitivät vapaamuotoiset esittelyt itsestään kokoukselle, jonka jälkeen päätettiin vakinaisen hallituksen valinnan tapahtuvan tammikuussa järjestettävässä kokouksessa. Kokous päättyi voimakkaisiin suosionosoituksiin yhdistyksen perustamista kohtaan, jonka jälkeen kokousväki hajaantui.¹⁰⁹ Huomattavaa oli, että kaikki jäseniksi liittyneet eivät olleet Helsingin yliopistosta, vaan esimerkiksi hallituksen jäseniä oli myös Kauppakorkeakoulusta, Teknillisestä korkeakoulusta ja Yhteiskunnallisesta korkeakoulusta.

Kokouksessa paikalla oli paikalla kaksi Valtiollisen poliisin tiedonantajaa Veikko Smedberg ja nimettömänä pysynyt tiedonantaja. Smedberg toi raportissaan selkeästi esille sen, että piti suurinta osaa tilaisuuden osanottajista fasisteina tai fasistishenkisinä. ”*Vapaiden keskustelujen aikana pidettiin (puheita) runsaasti, jolloin jokaisen puhujan puheesta kuului läpi kiihkeä fascistinen henki.*”, hän kuvailee tilaisuuden aikana pidettyjä puheita. Siinä missä nimettömänä pysytellyt tiedonantaja keskittyi pääasiallisesti kuvaamaan tapahtumien kulkua, oli Smedbergille tärkeämpää poliittisen sisällön analysointi. Hän jätti vähemmälle merkitykselle muun muassa Lauri Ahon puheen demokratian arvon korostuksen ja korosti lähinnä puheen vasemmistovastaisuutta. Kokouksessa valitun väliaikaisen hallituksen 20 henkilöä hän kuvasi toteamalla ”*jokainen 20 on kiihkeä fascistinen olento, omaten paljon AKS:n toimintatapoja, tietoja teoriassa ja käytännössä*”. Tarkemmin tiedonannossa ei tuoda esille, miten karjalaseuralaisuus tai fasismiluontoisuus heissä näkyi, todettiin vain sen olemassaolo.¹¹⁰ Smedberginkin tiedonannossa näkyy selkeästi pyrkimys löytää fasistisia piirteitä. Nimetön tiedonantaja kuvaa tapahtumia samansuuntaisesti kuin Smedberg, mutta hänen otteensa on objektiivisempi.¹¹¹ Nimetönkin tiedonantaja kuitenkin pyrkii asettelemaan ainakin teekkari Paavo Lingolle jonkinlaista fasistin leimaa. Smedberg taas omassa analyysissään käyttää runsaastikin fasisti-termiä.

¹⁰⁸ Uusi Suomi 334/1945.

¹⁰⁹ Ilmoitus Ylioppilasoikeiston perustava kokous Veikko Smedberg, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹¹⁰ Ilmoitus Ylioppilasoikeiston perustava kokous Veikko Smedberg, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹¹¹ Tiedonanto Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Nimetön, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Joulukuussa 1945 valittu hallitus oli tarkoitettu lähinnä perustamisen myötä syntyvät siirtymäajan hallitukseksi. 31. tammikuuta 1946 valittiin Ylioppilasoikeistolla ensimmäinen varsinainen hallitus osana yhdistyksen ensimmäistä varsinaista vuosikokousta. Tällöin muun muassa Päiviö Hetemäen paikka puheenjohtajana vahvistettiin. Veikko Sjöblom ja Paavo Linko jäivät omasta aloitteestaan pois hallituksen toiminnasta, mutta ainakin Sjöblom työskenteli yhä paljon Ylioppilasoikeiston yhteydessä.

3.3 Henkilöt kaiken takana

Ylioppilasoikeiston perustamista lakkauttamiseen sen tärkeimmät toimijat pysyivät kohtalaisen samoina. Tämä toisaalta johtui yhdistyksen varsin lyhyestä olemassaoloajasta. Keskeisellä toimijalla tarkoitetaan tässä yhteydessä henkilöitä, joiden nimet nousivat erityisen paljon esiin eri yhteyksissä. Kokoomuksen Nuorten Liiton asettamassa suunnittelevassa toimikunnassa toimi Leo Tujunen, Veikko Sjöblom, Tatu Tulenheimo ja Lauri Saurama. Näistä Saurama ei jatkanut ainakaan asiakirjalähteiden valossa aktiivista toimintaa Ylioppilasoikeiston yhteydessä. Hän tosin oli Tulenheimoa ja Sjöblomia vanhempi ja valmistui lainopin kandidaatiksi keväällä 1946, joten poissaolo asiakirjalähteistä saattaa selittyä sillä, että hänellä yksinkertaisesti oli muuta ajateltavaa.¹¹²

Valtiotieteen ylioppilas Veikko Sjöblom (s. 23.9.1929) näyttää työskennelleen lähes aktiivisimmin Ylioppilasoikeiston perustamisen ja toiminnan eteen. Hän oli mukana suunnittelevassa toimikunnassa, sekä kaikissa perustamista koskevissa neuvotteluissa, joista tehtiin pöytäkirjat. Lisäksi hänet valittiin valmistelevan hallituksen varapuheenjohtajaksi. Kansanedustaja Päiviö Hetemäen nimittäminen puheenjohtajaksi oli hänen itsensä mukaan lähinnä muodollisuus ja kunniatehtävä.¹¹³ Näin ollen varsinainen vastuu yhdistyksen johtamisesta lankeaa mitä luultavimmin varapuheenjohtajalle. Toimiessaan Ylioppilasoikeistossa, Sjöblom oli myös samaan aikaan Kokoomuksen nuorten liiton koulutuspäällikkö.

112 Saurama, Lauri Päiviö Kokoomusbiografia, Porvarillisen työn arkisto. (<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saurama-lauri-paivio/>) Viitattu 10.8.2019.

113 Päiviö Hetemäen kuulustelu, 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Ylioppilasoikeiston asia näyttää olleen Sjöblomille vielä vanhoilla päivillä tärkeä. Tämänkin tutkimuksen lähdeaineistoon kuuluu kokonaisuuksia, joita Veikko Sjöblom kasasi muistiinpanojaan varten 1980- ja 1990-luvuilla.¹¹⁴

Sjöblom oli aktiivinen toimija myös ennen Ylioppilasoikeiston perustamista. Oppikouluaikoinaan hän oli oman ilmoituksensa mukaan mukana Ressun Oppikoulujen karjalaseuran (OKS) toiminnassa vuosina 1943–1944, sekä OKS:n hallituksen jäsenenä ja hallintoneuvoston puheenjohtajana 1944¹¹⁵ ja toimi samaan aikaan sotilaspoikana Helsingin alueella, muun muassa ilmaoikeus- ja ilmasuojelutehtävissä.¹¹⁶

Tekniikan ylioppilas Paavo Linko (s. 14.2.1924) esiintyy myös arkistolähteissä usein ja toimi aktiivisesti Ylioppilasoikeiston perustamisen ja toiminnan käynnistämisen eteen. Perustavassa kokouksessa hän piti muun muassa puheen, sekä toimi hallitukseen valittavien henkilöiden esittäjänä ja tuli myös itse valituksi valmistelemaan hallitukseen. Elämänvaiheistaan ennen Ylioppilasoikeistoa Linko kertoi Valtiolliselle poliisille äitinsä kuolleen hänen ollessaan kahden viikon ikäinen. Kolmevuotiaana hänet oli kertomansa mukaan otettu Aarne Lingon ottolapseksi. Hän liittyi Suojeluskuntaan vuonna 1940. Vuonna 1946 hän oli Kokoomuksen Nuorten Helsingin yhdistyksen rahastonhoitajana ja toimi aktiivisesti myös Kokoomuksen Nuorten Liitossa.¹¹⁷

Leo Tujunen (s. 4.11.1910) toimi Kokoomuksen Nuorten Liiton pääsihteerinä vuosina 1945–1950.¹¹⁸ Hän oli Akateemisen Karjalaseuran jäsen numerolla 1700.¹¹⁹ Perustamisvaiheessa hänellä näytti olleen suuri rooli ylioppilastoimintaa valmistelevan toimikunnan toiminnassa ja koolle kutsumisessa, mikä toisaalta ei ole yllättävää, sillä KNL:n työntekijänä hänellä oli

114 Kansio 22, Veikko Sjöblomin arkisto, Kansallisarkisto.

115 Veikko Sjöblomin ansioluettelo. Kansio 22, Veikko Sjöblomin arkisto, Kansallisarkisto.

116 Todistukset toiminnasta sotilaspoikana. Veikko Sjöblomin arkisto 22, Kansallisarkisto.

117 Paavo Lingon kuulustelu 17.5.1946, 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

118 Tujunen, Leo Armas. Kokoomusbiografia. Porvarillisen työn arkisto.

(<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/tujunen-leo-armas>) Viitattu 23.12.2019.

119 Aitola & Kuusi. 1991 s 477.

työaikaa käytettävissään ja toisaalta myös velvollisuus ottaa suurempi rooli asioiden valmistelussa.

Valtiotieteen ylioppilas Jaakko Jahnukainen (s. 15.3.1925) tuli mukaan syksyn 1945 neuvottelujen yhteydessä syntyneeseen valmistelevaan toimikuntaan ja toimi Ylioppilasoikeiston perustavan kokouksen avaajana. Vuonna 1943 Jahnukainen palveli ilmavoimissa sodan loppuun asti. Hän liittyi Kokoomuksen Nuorten Liiton jäseneksi syksyllä 1945.¹²⁰

Ylioppilasoikeistolle valittiin tammikuuna 31. päivänä 1946 ensimmäinen varsinainen hallitus. Sen kokoonpano oli seuraava:¹²¹

Tehtävä	Nimi	Osakunta/oppilaitos
Puheenjohtaja	Päiviö Hetemäki	Keskisuomalainen osakunta
1. Varapuheenjohtaja	Antero Kallio	Teknillinen korkeakoulu
2. Varapuheenjohtaja	Nils Ståhle	Nylands Nation
Sihteeri	Erkki Rajakoski	Eteläsuomalainen osakunta
Rahastonhoitaja	Vidar Wolontis	Nylands Nation
Hallituksen jäsen	Jouko Koljonen	Teknillinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Heikki Kataja	Hämäläis-osakunta
Hallituksen jäsen	Leena Mäkinen	Karjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Atte Koskinen	Yhteiskunnallinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen	Matti Tapionlinna	Viipurilainen osakunta
Hallituksen jäsen	Esko Similä	Pohjoispohjalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Jorma Ukkonen	Eteläsuomalainen osakunta
Hallituksen jäsen	Erkki Haarla	Kauppakorkeakoulu

Hallitus pyrki toimissaan pääasiassa saattamaan toimintaa alulle. Se kokoontui vaihtelevasti eri osakuntien tiloissa.¹²²

¹²⁰ Jaakko Jahnukaisen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹²¹ Uusi Suomi 31/1946 s. 6.

¹²² Päiviö Hetemäen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

4. OHJELMA, IDEOLOGIA JA RETORIikka

Ylioppilasoikeiston toimintaan sen lyhyen olemassaolon ajan pääasiallisesti tanssiaisten ja tutustumisillanviettojen järjestäminen. Yhdistys ehti kirjoittaa, painattaa ja julkaista myös tässä ajassa myös pamfletin nimeltä ”Vapaa, Vankka, Vakaa – Suomen onnellisen tulevaisuuden puolesta: Ylioppilasoikeiston vetoamus kaikille akateemisille kansalaisille”. Tässä pamfletissa käytiin läpi muun muassa Ylioppilasoikeiston ohjelma. Kuitenkin yleisesti toiminta, jota ensimmäisen puolen vuoden aikana ehdittiin järjestää muistuttaa varsin tyypillisesti juuri perustettua yhdistystä, joka pyrki hakemaan omaa paikkaansa ylioppilaspolitiikan kentällä ja parantamaan tunnettavuuttaan yleisön keskuudessa. Ylioppilasoikeisto ehti julkaista satunnaisten lentolehtisten ja mainosten lisäksi myös yhden kahdeksansivuisen pamfletin nimeltä ”Vapaa! Vankka! Vakaa! – Suomen onnellisen tulevaisuuden puolesta: Ylioppilasoikeiston vetoamus kaikille akateemisille kansalaisille”.

4.1 Ylioppilasoikeiston olemassaolon juurisyillä

Ylioppilasoikeiston poliittinen ajattelu rakentui vahvasti kokoomuslaisen eli porvarilliskonservatiivisen maailmankatsomuksen ympärille. Varsinainen poliittinen ohjelma julkaistiin pamfletissa ”Vapaa, Vankka, Vakaa”, jota jaettiin muun muassa Helsingin yliopistolla keväällä 1946. Poliittisen ohjelman tarkastelussa niin pamfletin kuin muidenkin julkaisuiden kautta on hedelmällistä käyttää uuden retoriikan menetelmää, jossa tarkastellaan tekstin retoriikkaa sen puhuttaessa lukijaansa. Pamfletti käsitteli Ylioppilasoikeiston synnyn syitä ja sen tarpeellisuutta niin ylioppilas- kuin valtakunnanpolitiikankin kentillä, sekä esitteli Ylioppilasoikeiston ohjelmaa. Sen lisäksi pamfletissa käydään vahvasti läpi oikeistolaisuutta Ylioppilasoikeiston näkökulmasta ja pyritään luomaan vahva pesäero Akateemiseen Karjala-seuraan, jonka seuraajana monet aikalaiset sen halusivat nähdä.

Edellä tarkastellun poliittisen ohjelman lisäksi Vapaa! Vankka! Vakaa! -pamfletti sisälsi myös muun muassa Ylioppilasoikeiston näkemyksiä omasta tarpeellisuudestaan ylioppilas- ja

valtakunnanpolitiikan kentällä. Tarkastelemalla pamflettia uuden retoriikan¹²³ menetelmällä käyttämällä identifioitumisen käsitettä samastumisen ja toiseuttamisen näkökulmasta voidaan tarkemmin tarkastella sitä, kuinka Ylioppilasoikeisto pyrki lukijaansa puhuttelemaan ja millaista maailmankuvaa se pyrki pamfletin avulla rakentamaan. Samastumisella tarkoitan sitä, että kirjoittaja pyrkii saamaan lukijansa kokemaan itsensä samanlaisena jonkin kanssa, esimerkiksi kirjoittajan itsensä tai kirjoittajan edustaman organisaation. Toiseuttamisella tarkoitan sitä, että kirjoittaja pyrkii luomaan käsityksen toisista, erilaisista, jotka joko ovat uhkaavia tai vain erilaisia.

*”Sota oli päättynyt. Yliopiston luentosaleihin, kirjastoihin ja laitoksiin ilmestyivät korprien kätköistä saapuneet miesylioppilaat.”*¹²⁴ Näillä sanoilla alkaa Ylioppilasoikeiston pamfletti. Pamfletin ilmestyessä vuonna 1946 ihmisten ajatuksissa olivat hyvin vahvasti juuri sodasta palanneet miehet, joiden yliopisto-opinnot jatkuivat rauhan palattua. Pamfletti pyrkii tuomaan esiin Ylioppilasoikeiston samastumisen sodasta palanneisiin opiskelijoihin. Heti perään todetaan aluksi keskitytyn käytännön kysymyksiin, kuten siihen, mistä ylioppilaille saadaan asunnot, opintolainat, oppikirjat ja kuinka osakuntaelämä palautetaan takaisin sota edeltäneeseen. Kuitenkin tämän jälkeen pamfletin mukaan siirrettiin katse yleispolitiikkaan, joka *”oli saanut suunnan, joka panee arvelemaan, voidaanko ne arvot, joita sodan taisteluissa puolustimme, taistelussa rauhasta säilyttää.”*¹²⁵ Samastuminen sodan käyneisiin on kielenkäytössä hyvin vahvana. Se lähtee jo pelkästään aiemman virkkeen persoonamuodon valinnasta. Pamfletilla Ylioppilasoikeisto pyrkii tuomaan esille olevansa mielestään samaa joukkoa sodasta palanneiden ylioppilaiden kanssa ja olemaan niin sanottujen yhteisten arvojen puolustaja. Suunta, jonka politiikka oli tuossa vaiheessa saanut, tarkoitti hallituksen vasemmistolaisuutta ja liittoutuneiden valvontakomission aiheuttamaa painetta. Taustalla näkyy selkeä huoli rauhaan palanneen Suomen suunnasta. Elettiin vaaran vuosia, jolloin niin pelko niin sisä- kuin ulkopoliittisistakin käänteistä oli läsnä. Oikeistolainen poliittinen kenttä oli järjestöjen lakkauttamisien vuoksi hajaannuksen tilassa ja yhteiskunta eli murroshetkeään.

¹²³ Summa 1996 s. 57.

¹²⁴ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 2.

¹²⁵ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 2.

Politiikka tuli yhä keskeisempään asemaan keskusteluissa, siitä puhuttiin matkoilla luennoille ja tavattaessa osakunnassa.¹²⁶

Näin pamfletti jatkaa kuulijansa puhuttelua eräänlaisena muisteluna. Polttaviksi puheenaiheiksi nostetaan muun muassa:

Ovatko kommunistit demokratian esitaistelijoita ja ne, jotka eivät taivu heidän tarkoituksensa palvelemaan fascisteja ja taantumuksellisia?”, ”herättävätkö vasemmiston saavutukset – ensimmäisenä vuotena ”tuotanto kohosi” ainoastaan setelistön ja elinkustannusindeksien kohdalta, edellinen viidellä miljardilla ja jälkimmäinen 125 pisteellä – luottamusta heidän talouspolitiikkaansa kohtaan.¹²⁷

Näin halutaan luoda kuvaa yleisestä tyytymättömyydestä hallituksen politiikkaa kohtaan, joka pamfletin väittämän mukaan ylioppilaiden keskuudessa syntyi. Kysymyksiä jälkeen pamfletti manifestoi syyn Ylioppilasoikeiston perustamiselle todeten:

Mutta toiminnan mies ei luota vain keskusteluihin. On luotava ohjelma, koottava joukot ja ryhdyttävä aktiiviseen toimintaan. Syntyy ajatus Ylioppilasoikeiston perustamisesta.¹²⁸

Pamfletti siis lähtökohtaisesti pohjustuksellaan pyrkii samastumaan varsinkin sodasta palanneisiin miesylioppilaisiin, mutta myös kaikkiin, jotka heitä kohtaan tuntisivat myötätuntoa. Näin ollen kenties isänmaalliset arvot jakava ylioppilas on tekstin oletettu vastaanottaja ja samastumisen kohde. Samaan aikaan Ylioppilasoikeisto pyrkii tuomaan itsensä esille tämän yhteisen joukon arvojen puolustajana.

Kappale Ylioppilasoikeiston synnystä käyttää samaa termiä *interregnum*-tila, jota Veikko Sjöblom käyttää muissakin artikkeleissaan. Tämä johtuu siitä, että luultavimmin kyseinen pamfletti on osittain tai kokonaan Veikko Sjöblomin käsialaa.

¹²⁶ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 2.

¹²⁷ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 2.

¹²⁸ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 2.

Mitään suuntaa, jolle ylioppilaitten valtaosa olisi voinut antaa hyväksymisensä, ei ollut olemassa. Kommunistit, ASS:n jäsenet yrittivät käyttää tilannetta hyväkseen. He vastustivat kaikkea toimintaa, joka olisi antanut ryhtiä sodanjälkeiselle ylioppilasnuorisolle. Ylioppilaitten kulttuuritoimikunnan suuriarvoista työtä vastaan hyökättiin kiivaasti.¹²⁹

Tällä toteamuksella pamfletin kirjoittaja pyrkii luomaan lukijalle kuvan siitä, että Ylioppilasoikeisto olisi ylioppilaiden enemmistön aatteiden takana. Se pyrkii luomaan lukijalleen samastumisen tunteen oikeistolaista ylioppilasta kohtaan ja toiseuttamaan lukijaa kommunisteista. Kommunistit pyritään kuvaamaan mahdollisimman epämiellyttävässä sävyssä.

Samaan aikaan tekstissä näkyy myös rauhaan paluun tunteet. Pitkät sotavuodet olivat painaneet niin kotirintamalla kasvavia nuoria, kuin rintamalla olleita sotilaitakin. Maailma, jossa sodan jälkeen elettiin erosi paljon sotaa edeltäneestä. Vuonna 1945 rintamalta palaavat miehet olivat kansoittaneet yliopiston. Kommunistit pyritään kuvaamaan jonkinlaisena yhteishengen nakertajana. Lukijalle heidät pyritään kuvaamaan toiseutettuna, erilaisena kuin lukija itse. He ovat jotakin, mikä on lukijan arvoja ja pyrkimyksiä vastaan. Toisaalta kommunistit pyritään kuvaamaan myös sotalaisina. Heidän yhteydessään käytetään esimerkiksi termiä ”hyökätä”, joka luonteeltaan viittaa sotaan, taisteluun ja rauhattomuuteen. Tällä kenties pyrittiin vaikuttamaan vahvasti rauhaan palanneen ylioppilaiden tunteisiin. Mahdollisesti se on myös kuvaus siitä, mitä pamfletin kirjoittaja on itse kokenut.

4.2 Irtiotto fasismista

Jo edeltävässä osassa pamfletti heitti kysymyksen muodossa ilmoille kysymyksen siitä, ovatko kaikki, jotka eivät palvele ”*kommunistien tarkoitusperiä*” fasisteja ja taantumuksellisia. Tätä käsitellään pamfletissa hyvinkin paljon, sillä sille on varattu yksittäinen kokonainen sivu. Kysymys ja sen suppea vastaus annetaan jo sivun alussa:

¹²⁹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 4.

Onko olemassa oikeistolaisuutta, joka ei ole fascismia?
Vastustajamme kiirehtivät tietysti kieltämään. Kun oikeistoylioppilaat julistavat:
'Fascisteja emme ole, kommunisteja meistä ei koskaan tule, olkaamme siis
oikeistolaisia!', väänsi kommunistiylioppilaiden 'Soihtu'-lehti sen muotoon:
'Fascisteja emme enää saa olla, demokraateiksi emme tahdo tulla,
säilyttäkäämme siis vanha henki uuden nimen alla.'¹³⁰

Kyseinen lainaus käsittelee hyvin vahvasti hankalaa tilannetta markkinaliberaalille oikeistolaiselle vaaran vuosien aikana. Vapaan markkinatalouden ja liberaalin yhteiskunnan periaatteet sotivat hyvin vahvasti kommunistien ja sosialistien näkemyksiä vastaan, mutta niin ne sotivat myöskin fasistisia näkemyksiä vastaan. Edeltävässä lainauksessa käytetään ensimmäistä kertaa suoraan termiä ”vastustajamme”, joka on selkeän tavoitteellinen sanavalinta. Sillä pyritään juuri luomaan pesäero vasemmistolaisiin, eli toisiin, jotka ovat vastustajina lehden lukijoille, potentiaalisesti oikeistolaisittain ajatteleville ylioppilaille ja itsessään Ylioppilasoikeistolle.

Pamfletti myös leikittelee vasemmiston ”*fasisti*”-sanan käytöllä ja humoristisesti kuvaa vasemmiston näkemystä fasistista:

Mitä vastustajamme tarkoittaa fascistilla?

– Fascisti on henkilö, joka on niin taantumuksellinen, että ajattelee itsenäisesti, elää vieläkin sen harhakuvitelman vallassa, että demokratia merkitsee kaikkien sille lojaalien suuntien toiminnan vapautta, eikä ole ymmärtänyt omaa parastaan ja liittynyt SKDL:n ja K:nien palvelukseen.¹³¹

Tällä humoristisella kuvauksella pyritään farssinomaisesti tuomaan esille Ylioppilasoikeiston omaa näkemystä demokratiasta ja ajatuksen vapaudesta. Kenties sillä pyritään tuomaan esille, ettei Ylioppilasoikeiston näkemyksen mukaan kaikki ne, joita vasemmistolaiset kutsuivat fasisteiksi olleetkaan fasisteja. Toisaalta se on myös jälleen pyrkimys toiseuttaa vastustajaa. Pamfletti pyrkii tuomaan esille, että vastustajan näkemys demokratiasta on erilainen kuin ”meidän”, eli joukon, johon Ylioppilasoikeisto pyrkii samastumaan. Vastaavasti Ylioppilasoikeiston omaa fasisminkäsitystä kuvataan:

Mitä me tarkoitamme fascistilla?

– Fascisti-sana ahtaimmassa merkityksessä merkitsee entisen Italian ainoan sallitun puolueen jäsentä. – Fascisti-sana laajemmassa merkityksessä tarkoittaa

¹³⁰ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 3.

¹³¹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 3.

henkilöä, jonka poliittisena maailmankatsomuksena on fascismi, demokratian vastakohta. Fascismin olennaisia piirteitä ovat esim. omien pyrkimysten verhoaminen vastoin todellisuutta demokratia-sanan suojiin, valtiojohtoinen talouspolitiikka, puolueansioiden etusijaisuus virkamiesnimityksissä, kulttuurielämän alistaminen sille vieraiden tarkoituserien palvelukseen, kirkon työn rajoittaminen, kansalaisvapauksien rajoittaminen, poliittisesti toisianajattelevien suvaitsematon tuomitseminen jne. Ketkä sitten ovat tämän päivän Suomessa fascisteja? Jätämme sen kunkin lukijan ratkaistavaksi esittämämme määritelmän perusteella.¹³²

Tällä kuvauksella pamfletti pyrkii osittain asettamaan naurunalaiseksi fasistitermin käytön Italian politiikan ulkopuolella, mutta myös osittain pyrkii kuvaamaan fasistia vapaan demokratian vihollisena. Tämä kuvaus on kuitenkin kirjoitettu niin, että se on pyritty kohdistamaan suomalaiseen vasemmistoon ja Neuvostoliittoon, sillä esimerkiksi puolueansioiden merkitys virkanimityksissä ja demokratia-sanan käyttö epädemokraattisten pyrkimysten verhoamisessa olivat juuri asioita, joista Ylioppilasoikeisto pyrki vasemmistoa kritisoimaan. Myös lainauksen viimeinen lause pyrkii osoittamaan sormella kohti vasemmistoa.

Pääasiallinen kysymys kuitenkin oli, onko olemassa oikeistolaisuutta, joka ei ole fasismia. Tähän pamfletti pyrkii vastaamaan fasismia käsittelevän alaotsikon loppukaneetissa varsin ytimekkäästi:

Meidän mielestämme on olemassa oikeistolaisuutta, joka ei ole fasismia.
Meidän mielestämme oikeiston velvollisuus on asettua vastustamaan fasismia, missä tahansa ja missä muodossa tahansa sitä ilmeneekään¹³³

Loppukaneetin ytimessä on näkemys oikeistolaisuudesta demokratian puolustamisena. Oikeistolainen on Ylioppilasoikeiston mukaan siis vapaan yhteiskunnan ja demokratian puolustaja. Tälle taas antiteesinä nähdään fasismi, jota tulee vastustaa missä muodossa tahansa. Jo aiemmin tämän alaotsikon alla kirjoittaja tuo esille pitävänsä kommunisteja ja SKDL:ää fasistisina, joten näin ollen niiden vastustamisen on pamfletin mukaan oltava oikeistolaisen ylioppilaan tehtävä.

¹³² Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 3.

¹³³ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 3.

4.3 Suomen tulevaisuus

Vapaa, Vankka, Vakaa -pamfletti sisältää Ylioppilasoikeiston poliittisen ohjelman sen hetkessä muodossaan. Varsin vaatimattomaksi kahden ja puolen sivun mittaiseksi jääneen poliittisen ohjelman lyhyys on selitettävissä sillä, että pamfletin julkaisuvaiheessa Ylioppilasoikeiston toiminta oli vasta alkamassa. Kyseessä on kuitenkin ainoa painettu versio ohjelmasta, sillä muita versioita yhdistys ei ehtinyt lyhyen olemassaoloaikansa aikana tuottaa.

Ylioppilasoikeiston yhteiskunnallispoliittisen katsomuksen perustana on tinkimättömästi valtakunnallinen ja terveesti kansanvaltainen ajattelutapa. Tämän katsomuksensa toteuttamisessa yhdistys noudattaa seuraavia periaatteita: Yhdistys lähtee siitä perusajatuksesta, että Suomen kansa voi vain vapaana ja itsenäisenä täysin täyttää sille kuuluvan tehtävän inhimillisen sivistyksen ja edistyksen kehittämisessä ja toteuttamisessa maailmassa. Valtiollinen riippumattomuus on kansamme onnen ja menestyksen perusedellytys. Tämän vuoksi yhdistys pitääkin isänmaamme vapauden ja itsenäisyyden turvaamista ja lujittamista tärkeimpänä päämääränään, jota kaikkien sen valtiollisten ja yhteiskunnallisten pyrkimysten ja toimenpiteiden tulee edistää ja palvella.¹³⁴

Suoraan alkumetreillä ohjelma korostaa Ylioppilasoikeiston tarkoitusta olla kansanvaltaisuutta korostava toimija. Kyseessä on tärkeä pesäeron tekeminen fasismiin ja muuhun äärioikeistoon, mutta myös samaan aikaan kannanotto esimerkiksi SKDL:n demokratia-termin käyttöä kohtaan.

Yhdistyksen perusajatuksessa taas tiivistyy vaaran vuosien epävarma tilanne. Pelko neuvostomiehityksestä oli aiheellinen ja luultavasti monien mielessä varsinkin vuosina 1945–1946. Ylioppilasoikeisto korostaa omassa ohjelmassaan Suomen kansan itsenäisyyden tärkeyttä yhdistykselle. Toisaalta itsenäisyys voidaan tässä yhteydessä käsittää myös laajempaan. Mahdollisesti ohjelma pyrkii tuomaan esille, että Ylioppilasoikeiston näkemyksen mukaan riippumattomuus ja itsenäisyys tarkoittaa sitä, ettei valtion asioihin puututa millään tavoin ulkomailta.

¹³⁴ *Vapaa! Vankka! Vakaa!* 1946 s. 5.

Kansanvaltainen ajatustapa on syvälle juurtunut kansamme tajuntaan ja käsityksiin. Se perustuu meille jo ikimuistoisista ajoista asti vallinneeseen talonpoikaiseen vapauteen. Meidän koko yhteiskuntaelämämme ja sivistyksemme ovat syntyneet ja kehittyneet kansanvaltaiseen ajatustapaan perustuvan vapaan valtio- ja yhteiskuntajärjestyksemme pohjalta. Siksi me myös edelleen vankkumattomasti pidämme kiinni tästä kansamme perusluonnetta ja olojemme vuosisataista kehitystä vastaavasta kansanvaltaisesta valtiojärjestyksestämme sekä tahdomme kehittää vastaisuudessakin sen pohjalta yhteiskunnallisia olojamme. Tämän vuoksi Ylioppilasoikeisto tahtoo tähdentää toiminnassaan kansalaisten lain suojaaman henkilökohtaisen vapauden ja turvallisuuden arvoa sekä myös siten edistää tähän perustuvan terveen kansanvaltaisen ajatustavan säilymistä ja vahvistumista yhteiskuntaelämässämme. Samalla yhdistys jyrkästi vastustaa pyrkimystä ja toimintaa, joiden tarkoituksena on antaa kansanvallallemme sen edellä sanoitusta perinteistä ja ihanteista poikkeava suunta ja merkitys. Samoin kuin sitä, että jonkin yksityisen kansalais- tai väestöryhmän pyyteet pyritään saattamaan toisten ja koko kansan yläpuolelle.¹³⁵

Ottamalla historian esille ohjelmassa Ylioppilasoikeisto pyrkii korostamaan olevansa konservatiivisena toimijana perinteisempi kuin esimerkiksi vasemmiston toimijat. Tämän kautta lukijalle pyritään luomaan kuva ikiaikaisesta perinteestä, jota Ylioppilasoikeisto puolustaa siitä poikkeavaa suuntaa vastaan. Tämä poikkeava suunta on pääteltävissä kommunismiksi tai sosialismiksi, sillä ohjelmassa mainitaan yksittäisen väestöryhmän pyyteet, joita poikkeava suunta pyrkii asettamaan toisten ja koko kansan yläpuolelle. Tällä väestöryhmällä luultavimmin tarkoitetaan työväenluokkaa. Kansanvaltaisella ajattelutavalla tarkoitetaan tasavaltalaista ja eritoten demokraattista tapaa hallita maata.

Ulkopoliittisessa ajattelussa ja toiminnassa tulee osoittaa tosiasioihin pohjautuvaa ennakkoluulottomuutta ja suomaista ryhdikkyyttä sekä ulkopoliittisessa kanssakäymisessä kansallista valveutuneisuutta. Sisäpoliittiset katsomukset eivät saa olla ulkopoliittisia kannanottoja määrääviä. Toisaalta sisäpoliittisten päämäärien tavoittelu ulkopoliittisten pyrkimyksien varjolla on yhdistyksen mielestä valtakuntaa vahingoittavana tuomittava.

Suomen ulkopoliitiikan tulee Ylioppilasoikeiston mielestä määrätietoisesti pyrkiä rakentamaan suhteemme kaikkiin kansoihin hyvän naapurisovun ja molemminpuolisen ystävyysyden kestäväälle pohjalle, mikä on pienen kansan vapauden ja itsenäisyyden parhain tae.¹³⁶

¹³⁵ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 5.

¹³⁶ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 6.

Ulkopolitiikkaa käsittelevä osa on jokseenkin monitulkintainen. Toisaalta sen voisi tulkita sanamuodoiltaan tarkoittavan, ettei ulkopoliittikan Neuvostoliittoa kohtaan tule perustua sisäpoliittisiin näkemyksiin tai esimerkiksi nöyristelyyn vaan ainoastaan kansallisen edun valvomiseen, mutta toisaalta kokonaisuutena kyseinen kappale tuntuu hakevan samaa suhtautumista myös muita valtioita kohtaan. Mielenkiintoista on, ettei ainakaan ohjelmassaan Ylioppilasoikeisto tunnu hakevan suuntaa suoraan mitään valtiota kohtaan.

Syy on mitä luultavimmin suomalaisen konservatiivisen oikeiston murroksessa, joka oli voimissaan 1940-luvun puolivälissä. Itsenäisyyden ensi vuodet konservatiivien katseet olivat suuntautuneet pääasiassa Iso-Britanniaan, mutta toisen maailmansodan aikana se oli menettänyt suomalaisen oikeiston keskuudessa asemaansa läntisen demokratian esimerkkinä. Yhdysvaltain asema taas suomalaisen oikeiston keskuudessa alkoi näkyä 1950-luvulla, joten on ymmärrettävää, miksei poliittisen ohjelman ulkopoliittisessa osassa painoteta erikseen tiettyyn maahan suuntautumista.

Lopun hyvä naapurisopu ja molemminpuolinen ystävyys viittaavat täysin suhtautumiseen Neuvostoliittoon. Se peräänkuuluttaa pragmaattista lähestymiskantaa suurta itäistä naapuria kohtaan.

Kansanvaltaisen järjestelmän eräs tärkeä puoli on yrittäjävapaus. Sitä paitsi kansalaisten omaan vastuuseen ja omatoimisuuteen perustuva yritteliäisyys ja taloudellinen kilpailu ovat niitä talouselämän perusvoimia, jotka yhdessä luovan työn kanssa tehokkaimmin ja joustavimmin kykenevät saattamaan talouselämän elinvoimaiseksi sekä sitä edelleen laajentamaan ja kehittämään. Niinpä vapaaseen yritteliäisyyteen nojautuva talousjärjestelmämme kykeni pääoman vähyydestä huolimatta itsenäisyytemme kahdenkymmenen ensimmäisen vuosikymmenen aikana luomaan vakavan pohjan talouselämämme jatkuvalle kehitykselle sekä mahdollisuudet kansamme elinehtojen monipuoliselle parantamiselle.

Näitä talouselämän suotuisan kehityksen mahdollisuuksia ei ole vaarannettava epävarmoilla kokeiluilla. Mikään talousmuoto ei ole itsetarkoitus. Siksi myöskään sosialisointia ei saa tehdä itsetarkoitukseksi. Vain niissä tapauksissa, joissa vapaa yritteliäisyys ei kykene tehtäviään yleisen edun mukaisesti suorittamaan, on valtiolla katsottava olevan sekä oikeus että velvollisuus puuttua yrittäjätoimintaan. Hyvin hoidettu talous takaa mahdollisuudet myös sosiaalisille uudistuksille yhteiskunnassa.¹³⁷

¹³⁷ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 6.

Yrittäjävapaus on Suomalaisen puolueen ajoista lähtien ollut tärkeä osa kokoomuslaista maailmankuvaa. Sitä korostamalla Ylioppilasoikeisto korostaa yhteyttään Kokoomukseen tai ainakin Kokoomuksen Nuorten Liittoon. Samaan aikaan ohjelma puolustaa yrittäjyyden lisäksi yleisesti vapaata markkinataloutta, joka myös on kokoomuslaisuuden kulmakiviä. Toisaalta samaan aikaan ohjelma toteaa, ettei minkään talousmuodon tulisi olla itsetarkoituksellinen tai itseisarvo. Kyseessä on samaan aikaan piikki vasemmistolaisia kohtaan, jotka halutaan näyttää lukijalle aatteeseen ja talousjärjestelmäänsä lukkiutuneina. Samaan aikaan se kuitenkin peräänkuuluttaa pragmaattisuutta ja sitä, että Ylioppilasoikeiston mukaan valtion on puututtava talouselämään siellä, missä se ei vapaan markkinatalouden avulla toimi yleisen edun mukaisesti.

Erityisesti Ylioppilasoikeisto tahtoo toiminnassaan edistää sosiaalisen mielen ja ajatustavan säilymistä ja vahvistumista kansassamme. Valtakunnallisen ajattelutavan leviämisen ja lujittamisen sekä kansalaissovun aikaansaamisen varmin taie on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja turvallisuuden toteuttaminen yhteiskunnassa. Siksi yhdistys erityisellä lämmöllä ja innolla tahtoo tukea kaikkia tähän tähtäviä pyrkimyksiä. Tällöin sen mielestä tulee kiinnittää erityistä huomiota varsinkin sodasta välittömästi kärsimään joutuneiden aseman turvaamisen.¹³⁸

Kansakunnan nuoria kulttuurivoimia edustavana järjestönä Ylioppilasoikeisto pyrkii kaikin tavoin luomaan mahdollisuuksia suomalaisen kulttuurin säilymiselle ja sen edelleen kehittämiseksi. Sen vuoksi yhdistys pitää yhtenä tärkeimpänä tehtävänä edistää kulttuuritahdon vahvistamista ja kulttuurimielialan luomista kansassamme. Tässä työssä yhdistys haluaa luoda työmahdollisuudet kansakunnan kaikille rakentaville kulttuurivoimille, pyrkiä vahvistamaan vähävaraisiin kansankerrokseen kuuluville lahjakkaille henkilöille mahdollisuudet korkeamman sivistyksen saamiseen ja opintojensa jatkamiseen, tukea nuoria tieteenharjoittajia ja korostaa henkisen vapauden merkitystä luovan sivistystyön välttämättömänä edellytyksenä. Tässä työssä muodostaa yhdistyksen toimintaohjeen sääntö, että pienen kansan voimakkain ase olemassaolonsa turvaamiseen on sen vapaa ja terveesti kansalliselta pohjalta kasvava kulttuuri sekä kansallisten kulttuuriperinteiden kunnioittaminen.¹³⁹

Viimeinen osa ohjelmasta, joka korostaa suomalaisen kulttuurin, koulutuksen ja sivistyksen merkitystä voisi tulkita jopa viittaavan jonkin verran Akateemisen Karjala-seuran tavoitteisiin. Niissä peräänkuulutettiin suomalaisen ja suomensukuisen kulttuurin vaalimista,

¹³⁸ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 6.

¹³⁹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 6–7.

sivistyksen merkitystä ja koulutuksen tärkeyttä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja kansallisen elinvoiman luojana. Toisaalta erona Ylioppilasoikeiston ja Akateemisen Karjala-seuran välillä on se, että Ylioppilasoikeisto rajaa tavoitteensa koskemaan ainoastaan suomalaisia. Sodan jälkeen aloitettu iso koulutuksen uudistus on toisaalta myös ollut varmasti syynä, miksi yhdistyksen ohjelmassa haluttiin panostaa koulutukseen ja kulttuuriin.

Yhtenevät näkemykset joissain asioissa näiden yhdistyksien välillä eivät ole yllättäviä, sillä Ylioppilasoikeiston johtotehtävissä olevia jäseniä oli kuulunut Akateemiseen Karjala-seuraan ja Oppikoulujen Karjala-seuroihin.

Tulevaisuudennäkymiään Ylioppilasoikeisto kommentoidessa alustetaan asiaa pamfletissa seuraavasti:

Ylioppilaspolitiikan merkitystä on toisinaan yliarvioitu, toisinaan pantu sille liian vähän painoa; mielestämme yliarvioitu silloin, kun maattamme viime vuosina meistä riippumatta kohdanneitten onnettomuuksien alkusyy on pantu ylioppilaitten niskoilla ja aliarvioitu silloin, kun on asetettu tavoiteltavaksi ihanteeksi epäpoliittinen ylioppilas, joka ei tiedä eikä halua tietää mistään muusta kuin omasta erikoisalastaan.¹⁴⁰

Yliarvioinnilla mahdollisesti edeltävä teksti viittaa Akateemiseen karjalaseuraan ja siihen, kuinka mahdollisesti seuran Suursuomi-ajatukset mahdollisesti laitettiin osittain jatkosodan syiksi. Kuitenkin kyseessä on selkeä viittaus Akateemiseen karjalaseuraan ja siihen, kuinka kirjoittajan mukaan kenties eräänlaisen yliarvion perusteella seura lakkautettiin.

Alustuksen jälkeen pamfletti jatkaa:

Toiselta puolen ei ole liioiteltava ylioppilaspolitiikan merkitystä eikä unohdettava ylioppilaan ensisijaista päämäärää, tiedon omaksumista, toiselta puolen ei ylioppilaspolitiikkaa myöskään voi sivuuttaa olankohautuksella. Viime vuosisadan suurmiesten uljas rivi sekä nykyhetkenkin poliitikot todistavat, kuinka ylioppilaspolitiikka on omiaan yhteiskunnallisesti herättämään, aatteellisesti avartamaan ja teknillisesti kouluttamaan ylioppilasta, joka tulee pian astumaan omilla jaloillaan elämään osallistuakseen vastuuseen kansamme palvelemisesta parhaalla mahdollisella tavalla. – Ylioppilaspolitiikka, silloin kun siihen osallistuvat reaaliset ihanteet omaavat nuoret yksilöt, on myöskin omiaan

¹⁴⁰ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 8.

tuomaan meille sen hyveen, joka Englannin valtiomiehillä on suorastaan luonteenomaisena piirteenä: toisinajattelevan vakaumuksen kunnioittaminen edellytyksellä, että toimitaan yhteiskunnan rakentamiseksi eikä hajoittamiseksi.¹⁴¹

Tulevaisuudennäkymien toinen osa puhuttelee lukijaa ja pyrkii tuomaan esiin sen, että liittyminen Ylioppilasoikeiston riveihin ja poliittiseen toimintaan on jonkinlainen imperatiivi kansakuntaa ja isänmaata kohtaan. Toisaalta siinä myös korostetaan henkilökohtaista kyvykkyyttä, puhuttaessa omin jaloin kulkemisesta.

Reaaliset ihanteet omaava nuori yksilö tarkoittaa mitä luultavimmin kyseisessä pamfletissa Ylioppilasoikeiston jäsentä tai ainakin oikeistolaisittain ajattelevaa henkilöä.

Lopussa tekstiä esitellään myös perinteinen konservatiivinen ajatus siitä, kuinka konservatiivisuuden ydin piilee hitaassa yhteiskunnan rakentamisessa eikä sen hajottamisessa joko riittaisuuden tai liian nopeiden muutoksien kautta.

Tulevaisuus-osio ja koko pamfletti päättyy toteamukseen Ylioppilasoikeiston tehtävästä:

Ylioppilasoikeistolla on kuitenkin myös oma erikoistehtävänsä. Se edustaa ylioppilasmaailmassa suomalaista kansanvaltaa, todellisuustajuista ulkopolitiikkaa, yrittäjävapauteen perustuvaa talouspolitiikkaa, vähäväkisten parasta ajavaa sosiaalipolitiikkaa, kansallista kulttuuripolitiikkaa ja pieteettiä kunnioittavaa kirkollispolitiikkaa, samalla sanoen kaikkea mikä tähtää siihen, että Suomi voisi elää vapaana kansana vapaassa valtiossa täyttääkseen sen tehtävän, joka aikojen alussa on Suomelle annettu. Sellaisena tarjoaa Ylioppilasoikeisto loppumattoman työkentän, paljon vaivaa ja vastustajain pilkkaa, mutta ei lainkaan kultaa ja kunniaa, jokaiselle ylioppilaille, jonka henkilökohtainen vakaumus vastaa ohjelmamme periaatteita.

Yhden saa oikeistoylioppilas palkaksi järjestöltään: Hyvä omantunnon.¹⁴²

Viimeinen osa on oikeastaan perustelu Ylioppilasoikeiston olemassaololle. Ensimmäisenä luetellaan hyvinkin kokoomuslaisina vielä tänä päivänä pidettyjä arvoja

¹⁴¹ Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 8.

¹⁴² Vapaa! Vankka! Vakaa! 1946 s. 8.

Täyttääkseen sen tehtävän, joka aikojen alussa on Suomelle annettu kuulostaa jo enemmän asialta, jonka uskoisi löytyvän AKS:n tai IKL:n retoriikasta. Luultavasti taustalla on ollut halu vedota lukijan kansallistunteeseen.

Loppuosiossa ehkä jopa hieman humoristisesti kuvataan, kuinka Ylioppilasoikeisto ottaa mielellään vastaan oikeistolaisia toimintaansa, mutta ei tarjoa muuta kuin hyvän omatunnon. Tämä on suoraa lukijan puhuttelua ja mielikuvan maalailua siitä, että oikeistolainen ylioppilas ei edes tarvitse muuta kuin hyvän omatunnon palkakseen. Hän on tekstin mukaan pyyteetön ja avulias ja aina valmis toimimaan isänmaan edun nimissä, jota Ylioppilasoikeisto tietenkin omasta mielestään ajaa.

4.4 Retoriikka muissa julkaisuissa

Kutsu Ylioppilasoikeiston perustavaan kokoukseen oli itsessään jo retorisesti varsin rikas:

Vuosi on kulunut, uudemokratian, epäsuomalaisuuden ja inflaatiopolitiikan vuosi. Epäkansallinen, äärimmäinen vasemmisto on aikaansaanut pyrkimystensä mukaisen taantumuksen tilan

- koettamalla tukahduttaa kokonaan suomalaisen kansallistunnon
- leimaamalla suomalaisen kulttuurin aikaansaannokset lainatavaraksi ja
- uhkaamalla Yliopiston ja korkeakoulujen itsemääräämisoikeutta ja akateemista vapautta.

Mutta näitä pyrkimyksiä vastaan syntyy uusi suunta.

Oikeistomieliset ylioppilaat luovat kansalliselle ylioppilaspolitiikalle ohjelman,

- joka vastaa muuttuneita olosuhteita
- joka kokoaa akateemiset oikeistovoimat vuoden kestäneen hapuilun jälkeen yhtenäiseksi rintamaksi ja
- joka päättäväisesti puolustamalla akateemisen kansanosan oikeuksia mahdollistaa suomalaisen kulttuurin säilymisen ja kehityksen.

Tähän työhön tarvitaan jokainen kansallisesti ajatteleva ylioppilas.

Tule itsenäisyyspäivän aattona, 5.12.1945 klo 15.00 Vanhan Ylioppilastalon juhlasaliin perustamaan Ylioppilasoikeistoa!¹⁴³

Kutsussa pyritään suoraan puhuttelemaan oikeistolaista, itsensä isänmaalliseksi ja kenties nationalistiseksi mieltävää ylioppilasta. Uudemokratialla viitataan Neuvostoliiton ja

¹⁴³ Kutsu Ylioppilasoikeiston perustavaan kokoukseen. 4 Ylioppilasjärjestöt. Veikko Sjöblomin arkisto. KA

vasemmiston tapaan käyttää termiä demokratia viitattaessa neuvostopoliittikkaan ja vasemmistolaisiin suuntauksiin Euroopassa. Epäsuomalaisuus taas muodostaa suoran toiseutuksen vasemmistolaisuutta kohtaan. Oikeistolaisten samaistumispiinnaksi miellettiin 1940-luvulla hyvin vahvasti kansallismielisyys. Tällä tavoin luodaan kuva yhtenäisestä oikeistolaisesta ns. *suomalaisesta* poliittisesta ajattelusta ja luodaan selkeä pesäero ns. *epäsuomalaiseen*, kansainväliseen vasemmistoon. Toinen mahdollinen syy, miksi vasemmisto halutaan nähdä ns. *epäsuomalaisena* on sen yleinen myönteinen suhtautuminen Neuvostoliittoon, joka oli kuitenkin vielä hieman yli vuosi aikaisemmin ollut aktiivisesti sodassa Suomen kanssa.

5. YHDISTYS ON JÄSENTENSÄ SUMMA

Ylioppilasoikeiston jäsenistö koostui kokonaisuudessaan poliittisesti porvarillisen, oikeistolaisen ja epäsosialistisen maailmankuvan omaavista Helsingin yliopiston opiskelijoista. Suuri osa jäsenistöstä oli mitä ilmeisimmin kokoomuslaisia tai jopa Kokoomuksen jäseniä, johtuen sen vahvoista yhteyksistä Kokoomuksen Nuorten Liittoon. Lähtökohtaisesti yhdistys kuitenkin itse korosti olevansa puoluepolitiikasta riippumaton yleisoikeistolainen toimija, jonka tärkeimpänä tehtävänä oli toimia vastavoimana Akateemiselle sosialistiseuralle.

Ylioppilasoikeiston perustamisen mielenkiintoisin seikka oli sen suuri jäsenmäärä jo perustamisvaiheessa. Ilmeisesti yliopistopoliittikan sodanjälkeinen ns. interregnum-vaihe, jota Sjöblom kuvasi kirjoituksessaan oli muodostanut kiinnostuksen poliittista järjestötoimintaa kohtaan. 1940-luvun loppupuolisko oli toki yleisestikin vilkasta aikaa nuorison poliittisen järjestötoiminnan kannalta. Esimerkiksi Helsingin kansalliset nuoriin eli Kokoomuksen Nuorten Liiton Helsingin paikallisosastoon kuului vuonna 1946 noin 4000 jäsentä.¹⁴⁴

Interregnum-tilan lisäksi toiseksi syyksi voidaan laskea Akateemisen Karjala-seuran, Isänmaallisen Kansanliikkeen ja Suojeluskuntien lakkauttaminen. Kyseiset toimijat olivat 1920- ja 1930-lukujen aikana vieneet oikeistolaisittain ajattelevat mukaan toimintaansa, jonka

¹⁴⁴ Korjus 1972 s. 79.

vuoksi Kokoomuksen Nuorten Liitto oli jäänyt marginaaliin, eikä tarvetta kokoomuslaiselle ylioppilasjärjestölle ollut edes nähty.¹⁴⁵

5.1 Osakuntatausta

Valtiollisen poliisin käsiin päätyi toukokuussa 1946 Ylioppilasoikeiston jäsenlista, johon kuulusteltavilta ja Valtiollisen poliisin tiedottajilta kerättiin tiedot jäsenten osakuntataustasta. Listassa on yhteensä 414 nimeä.¹⁴⁶ Osakuntataustan oikeellisuudesta ei voida pelkän listan mukaan mennä täyteen vakuuteen, sillä kuulusteltavat ja tiedottajat ovat saattaneet joko muistaa tietoja väärin tai suoranaisesti valehdella. Tunnettujen henkilöiden osalta osakuntatiedot täsmäsivät, joten jäsenlistan tietoja voidaan pitää ainakin suuntaa antavina.

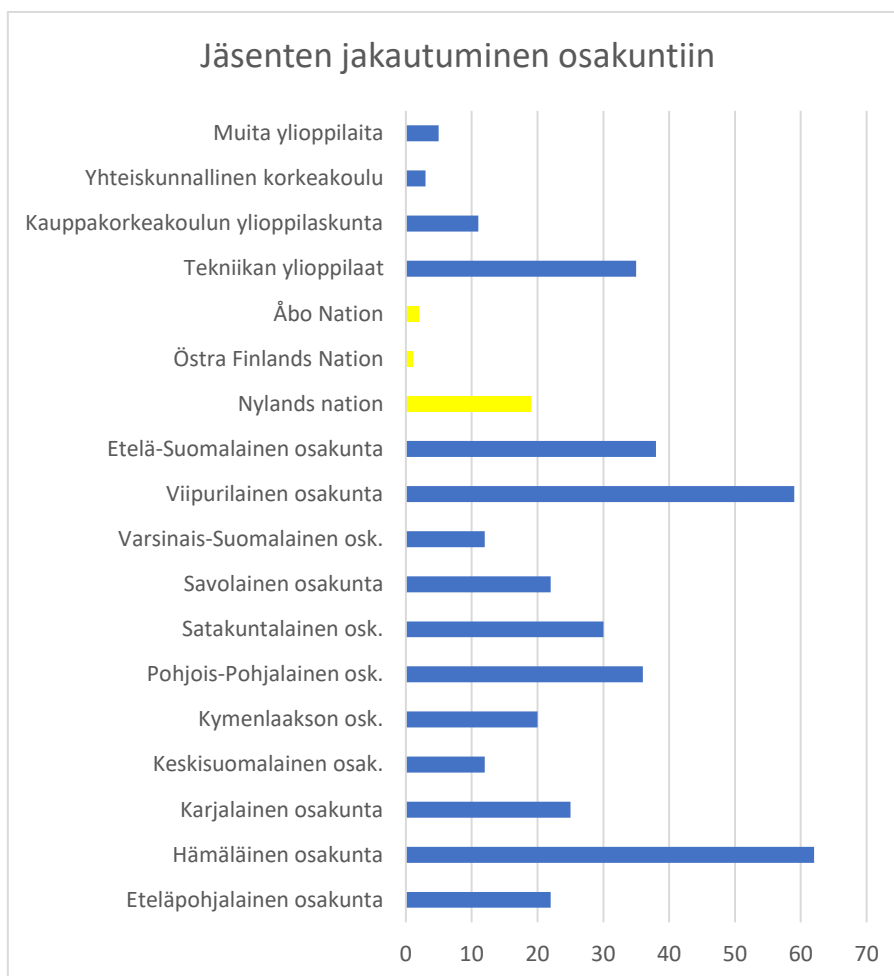
Jäsenmäärä nousi kuitenkin lyhyen toimintakauden aikana varsin suureksi. Tämä on luultavasti johtunut yleisesti järjestöjen ja yhteisöjen varsin nousujohteisesta trendistä, jota Henrik Meinander kuvaa teoksessaan *Suomi 1944*. Meinanderin mukaan tanssi- ja huvikiellon poiston jälkeen yhdistyksien toiminta lähti räjähtäen käyntiin ja suuri toimintamäärä yleisesti lisäsi erilaisten yhdistyksien jäsenmääriä.¹⁴⁷ Luultavasti yleinen yhdistyselämän herääminen aktivoi ihmisiä myös uusiin yhdistyksiin.

Seuraavan sivun kuvaajaan (Kuvio 1) on koostettu Valtiollisen poliisin arkistossa olevasta jäsenluettelosta Ylioppilasoikeiston jäsenet osakuntataustan mukaisesti. Suomenkieliset osakunnat on merkitty sinisellä ja ruotsinkieliset keltaisella.

¹⁴⁵ Vares 1999 s. 16–17.

¹⁴⁶ Ylioppilasoikeiston jäsenluettelo. 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto. KA

¹⁴⁷ Meinander 2009 s. 357.

KUVIO 1. Lähde: Ylioppilasoikeiston jäsenluettelo. 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto. KA.

Hämäläis-osakunta oli vahvimmin edustettuna Ylioppilasoikeistossa. Suuren edustuksen taustalla on luultavasti se, että kyseessä oli Helsingin yliopiston suurin osakunta.

Toiseksi suurin osanotto Ylioppilasoikeistoon oli Viipurilaisesta osakunnasta, joka oli aikaisemmin ollut vahva toimija Akateemisessa Karjala-seurassa. Alun perin Ylioppilasoikeistoa perustettaessa alustavia neuvotteluja käytiin juuri Viipurilaisessa osakunnassa.¹⁴⁸

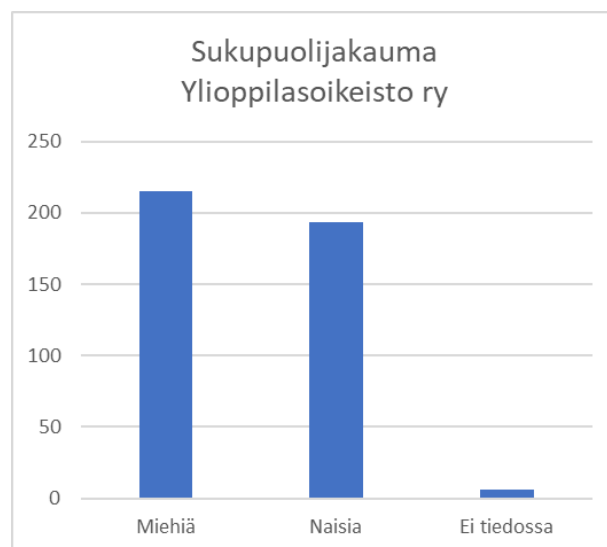
¹⁴⁸ Kutsu neuvotteluun kansallisen ylioppilasyhdistyksen perustamisesta. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Kolmannen suuren ryhmän ylioppilasoikeistossa muodostivat Eteläsuomalaisen osakunnan opiskelijat. Eteläsuomalaiseen osakuntaan kuului muun muassa perustamisaikana tärkeässä roolissa ollut Veikko Sjöblom.

Ruotsinkielisistä osakunnista suurin oli Nylands nation, vaikkakin kyseiseen osakuntaan kuului vain 19 Ylioppilasoikeiston jäsentä. Taustalla pieneen osanottoon saattoi olla Akateemisen Karjala-seuran perintö. AKS painotti varsinkin 1920-luvulla kielikysymyksissä suomen kielen asemaa ruotsin kielen kustannuksella. Ylioppilasoikeistossa kielikysymystä pohdittiin hieman. Muun muassa hallituksen jäsen Nils Ståhle totesi toivovansa, että suomenkielisten ja ruotsinkielisten välinen yhteistyö säilyisi mahdollisimman hedelmällisenä Ylioppilasoikeiston toiminnassa. Uuden Suomen mukaan Ståhlen puheenvuoro sai hyvin myönteisen vastaanoton.¹⁴⁹

5.2 Sukupuolijakauma

Yhdistyksen sukupuolijakauman selvittämiseksi on sukupuoliaineisto koostettu jäsenluettelon pohjalta. Sukupuoli on päätelty nimen perusteella.

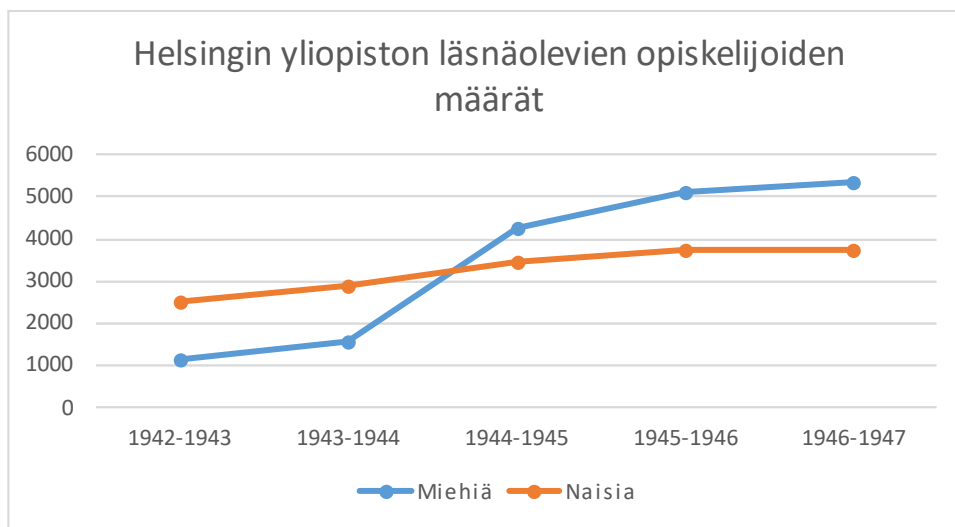

KUVIO 2. Lähde: Ylioppilasoikeiston jäsenluettelo. 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto. KA.

¹⁴⁹ Uusi Suomi 31/1946 s. 6.

Kuvioon 2 on koottu jäsenluettelosta löytyvät jäsenet sukupuolen mukaan. Ei tiedossa -osioon on koottu ne nimet, joista ei voinut päätellä sukupuolta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi niitä henkilöitä, jotka oli merkitty luetteloon ainoastaan etunimen alkukirjaimella ja sukunimellä.

Ylioppilasoikeistoon kuului 221 miestä ja 193 naista. Sukupuolijakauma oli siis kohtalaisen tasainen, vaikkakin aavistuksen verran kallellaan kohti miesten enemmistöä. Naisia oli jäsenluettelossa mainituista henkilöistä 46 %.

KUVIO 3. Lähde: Suomen tilastollinen vuosikirja 1946–1947.

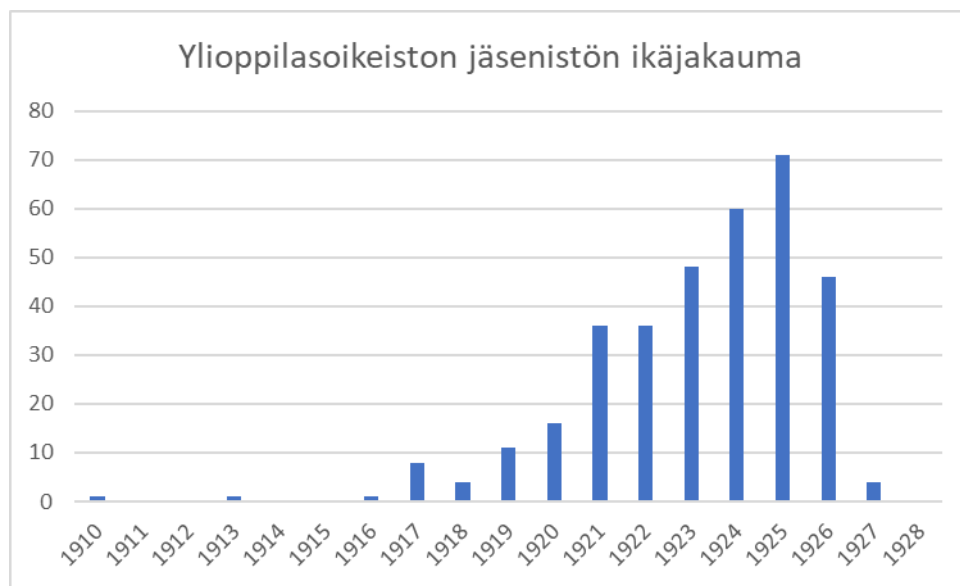
Kuvioon numero 3 on merkitty Helsingin yliopiston läsnä olevien opiskelijoiden määrät sukupuolittain jaoteltuna. Sodan päättyessä miesylioppilaita palasi tai saapui jälleen enenevässä määrin Helsingin yliopistoon. Lukuvuonna 1946–1947 miesylioppilaita oli 5341 ja naisylioppilaita 3722 eli 41 % kaikista opiskelijoista. Tämän sukupuolijakauman perusteella näyttää siltä, että naisia oli suhteessa koko yliopiston sukupuolijakaumaan hieman enemmän kuin miehiä Ylioppilasoikeistossa.

Vaikka hieman alle puolet jäsenistöstä oli naisia, hallituksessa naiset olivat varsin aliedustettuina. Tämä ei ollut kuitenkaan mikään tavanomainen tilanne oikeistolaisissa nuorison ja ylioppilaiden järjestöissä, sillä esimerkiksi Kokoomuksen Nuorten Liiton liittohallituksessa oli 1930- ja 1940-lukujen aikana joskus jopa puolet naisia. Mahdollisesti naiset eivät vain olleet yhtä aktiivisia Ylioppilasoikeiston toiminnassa. Tilanne olisi

mahdollisesti muuttanut vastaamaan esimerkiksi Kokoomuksen Nuorten Liiton tilannetta, jos yhdistyksen toiminta olisi päässyt vakiintumaan.

5.3 Ikäjakauma

Ylioppilasoikeiston jäsenistön ikäjakauma selviää osittain valtiollisen poliisin käsiin päätyneestä Ylioppilasoikeiston jäsenlistasta. Luettelosta löytyy yhteensä 414 henkilön nimet ja näistä 343 hengen kohdalle on merkitty syntymäaikatieto.¹⁵⁰

KUVIO 4: Ylioppilasoikeiston jäsenistön syntymävuodet Valtiollisen poliisin haltuun saaman jäsenlistaan merkittyjen syntymävuosien perusteella.

Lähde: Ylioppilasoikeiston jäsenluettelo. 3210. Valtiollisen poliisin II arkisto. KA

Suurin ikäluokka Ylioppilasoikeiston jäsenistössä on vuonna 1925 syntyneet. Heistä valtaosa oli todennäköisesti kotiutunut juuri asepalveluksestaan. Vuonna 1925 syntyneitä ei kotiutettu muun kenttäarmeijan yhteydessä, vaan he jäivät varuskuntiin suorittamaan asepalvelustaan.¹⁵¹ Asepalveluksen korvaajaksi ei laskettu rintamapalvelusta. Iän puolesta loogisin toiseksi suurin jäsenistöryhmä olivat vuonna 1924 syntyneet. Valtaosa 1926 syntyneistä miehistä olivat vuosien 1945–1946 aikana suorittamassa asepalvelustaan. Kyseisen ikäluokan jäsenistön valtaosan muodostivatkin tämän vuoksi naiset.

¹⁵⁰ Ylioppilasoikeiston jäsenluettelo. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁵¹ Meinander 2009 s. 351

Pääosin kuitenkin koko jäsenistön suurin massa rakentui 1920-luvun alun ja puolivälin aikana syntyneiden ympärille. Tästä voidaan päätellä kyseessä olleen ainakin jäsenistön osalta sodan käyneen ikäluokan hanke. 1920-luvulla syntyneet olivat nimenomaan sitä ikäluokkaa, joka ikänsä puolesta palveli rintamalla niin miehistössä, aliupseereina kuin komppaniaupseereinakin.

Vanhempia jäseniä olivat pääasiassa erilaiset toimihenkilöt ja tukijat, kuten esimerkiksi vuonna 1910 syntynyt Leo Tujunen, joka oli Kokoomuksen Nuorten Liiton pääsihteeri ja Ylioppilasoikeiston tärkeä luottamushenkilö.¹⁵² Vuonna 1913 oli syntynyt puheenjohtaja Päiviö Hetemäki.¹⁵³

Jäsenistön ikäluokkaa korostaa lähelle jäsenistöä päässeet sotakokemukset. Miespuoliset jäsenet olivat pääasiassa rintamapalveluksessa olleita miehiä. Tunnemaisemaa sodan jälkeen on luultavasti leimannut helpotus omasta, läheisten ja isänmaan selviämisestä, mutta vaaran vuosien epävarma ilmapiiri on luultavasti alkanut kiristämään varsinkin oikeistolaisittain ajattelevan mieltä. Valtaosa jäsenistöstä oli joutunut jäämään rintamapalveluksen jälkeen asepalvelukseen. Tämä seikka on luultavasti turhauttanut entisestään.

5.4 Suhde yhdistyksiin ja järjestöihin

Ylioppilasoikeiston lyhyen olemassaolon aikana sen suhteet muihin ylioppilasjärjestöihin jäivät sangen vähäisiksi. Jäseniensä kautta se oli yhteydessä kyllä osakuntien toimintaan ja lisäksi vahvasti mukana Kannunvalajissa, suuren osan aktiivisimmista jäsenistä kuuluessa siihen, mutta varsinainen vuorovaikutus näiden välillä jäi vähäiseksi. Oikeastaan ainoa yhdistys, jonka kanssa Ylioppilasoikeistolla oli vuorovaikutusta, oli Akateeminen sosialistiseura, seura, jonka

¹⁵² Tujunen, Leo Armas. Kokoomusbiografia. Porvarillisen työn arkisto. (<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/tujunen-leo-armas>) Viitattu 10.6.2020

¹⁵³ Hetemäki, Olli Päiviö, Kokoomusbiografia, Porvarillisen työn arkisto (<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/hetemaki-olli-paivio/>) Viitattu 10.6.2020

eräänlaiseksi vastapainoksi se oli perustettu. Tämä vuorovaikutus jäi kuitenkin lyhyen olemassaolon takia suhteellisen pieneksi.

Kannunvalajien tilaisuuksiin Ylioppilasoikeiston jäsenet osallistuivat usein, vaikeivat aina olleet edes yhdistyksen jäseniä tai sellaisiksi opinaltaan sopivia. Tämä valtiotieteen ylioppilaiden ainejärjestö tuntui muodostuneen yliopiston poliittisen pelin turnauskentäksi jo ensimmäisenä toimintavuonnaan. Valtiolliselle poliisille ennen Ylioppilasoikeiston lakkauttamista luovutetussa raportissa kuvataan, kuinka Valpon esittelijä Vokkulaisen näkemyksen mukaan Ylioppilasoikeisto pyrki valtaamaan kaikki sijat Kannunvalajien toiminnassa ja hallintoelimissä.¹⁵⁴

Teekkari Paavo Linko oli usein esimerkiksi mukana Kannunvalajien tilaisuudessa ja hänen tiedetään käyttäneen puheenvuoron ministeri Kekkonen pidettyä alustuksen, jossa hän korosti reaali politiikan merkitystä kaikessa päätöksenteossa. Lingon puheenvuorossa hän kysyi:

Onko reaali politiikka oikein niiden kauhujen rinnalla, jotka uhkaavat kommunismin taholta. Eikö moraalilla ole merkitystä? On otettava huomioon, että ylioppilasmaailmassa on olemassa myös joitakin muita arvoja kuin reaali politiikka.¹⁵⁵

Reaali poliittisessa ulkopoliitikassa usein pyritään sivuuttamaan periaatteelliset, ideologiset ja moraaliset seikat. Se nähdään eräänlaisena ”mahdollisen politiikkana”, jossa periaatteet jätetään toisarvoisiksi.¹⁵⁶ Puheenvuorosta huokuu vahva ulkopoliittinen idealismi ja vaatimus periaatteiden säilyttämiseen Suomen ulkopoliittisesta tilanteesta huolimatta.

Arkistoviitteitä Ylioppilasoikeiston ja Akateemisen karjalaseuran yhteyksistä ei ole löytynyt tämän tutkimuksen yhteydessä. Joitakin väitteitä liikkui valtiollisessa poliisissa, jonka mukaan Akateemisen karjalaseuran pitkäaikainen vaikuttaja Vilho Helanen olisi ollut

¹⁵⁴ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁵⁵ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁵⁶ Bew. 2014.

Ylioppilasoikeistonkin takana, mutta Laura Kolben mukaan Vilho Helanen keskittyi sotien jälkeisinä vuosina politiikan sijasta kirjoittamiseen.

Henkilötason yhteyksiä kuitenkin oli. Muutamia Akateemisen karjalaseuran jäseniä liittyi Ylioppilasoikeistoon tai oli myötävaikuttamassa sen syntyyn. Muun muassa KNL:n puheenjohtaja Jussi Saukkonen, joka oli mukana Ylioppilasoikeiston perustamisajatuksen synnyssä, oli toiminut Akateemisessa karjalaseurassa.¹⁵⁷ Myös Ylioppilasoikeiston puheenjohtaja Päiviö Hetemäki oli entinen AKS:lainen.¹⁵⁸

Veikko Sjöblom, alkuvaiheen tärkeitä aktiiveja hänkin, oli ollut oppikouluaikana Oppikoulujen karjalaseurassa, AKS:n oppikoulujärjestössä. Häntäkin voidaan siis pitää ainakin aatteellisesti AKS:laisena. Tietoja muista Oppikoulujen karjalaseuralaisista Ylioppilasoikeistossa ei ole, sillä siitä ei ole arkistolähteissä mainintoja, eikä Oppikoulujen karjalaseuroista ole tehty samanlaista jäsenluettelon sisältävää historiikkaa kuin Akateemisesta karjalaseurasta.

Kokoomuksen Nuorten Liitto oli aktiivisesti mukana Ylioppilasoikeiston perustamisvaiheessa. Aiemmin tässä tutkielmassa kuvatussa perustamisprosessissa KNL:n vaikutusvalta väheni huomattavasti jo siinä vaiheessa, kun *Kansalliset ylioppilaat* -nimestä luovuttiin. Joulukuun 1945 aikana ilmeisesti Veikko Sjöblom ja Jaakko Jahnukainen olivat olleet aktiivisia toimijoita Ylioppilasoikeistossa, mutta jättäytyneet kevään 1946 aikana pois toiminnasta enemmän ja enemmän.

Mitään viitteitä organisaatioyhteyteen Kokoomuksen Nuorten Liiton kanssa ei ole. Myöhemmin tehdyissä kotietsinnöissäkkin etsittiin Kokoomuksen Nuorten Liiton tiloista Ylioppilasoikeiston kirjanpitoa, mitään kuitenkaan löytämättä.

¹⁵⁷ Saukkonen, Jussi Jaakko. Kokoomusbiografia. Porvarillisen työn arkisto (<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saukkonen-jussi-jaakko/>) Viitattu 23.8.2020

¹⁵⁸ Aitola & Kuusi 1991 s. 495.

Kokoomuslainen maailmankuvaltaan Ylioppilasoikeisto kuitenkin oli vahvasti. Sen retoriikka noudatti samanlaista linjaa kuin Kokoomuksen ja sen nuorten liiton julkaisut. Sen lisäksi puheenjohtajana toiminut Päiviö Hetemäki oli Kokoomuksen ensimmäisen kauden kansanedustaja.¹⁵⁹

Kuulusteluissa Ylioppilasoikeiston lakkauttamisen jälkeen KNL:n ja Ylioppilasoikeiston yhteyksistä kysyttäessä Linko kertoi KNL:n maksaneen Ylioppilasoikeiston ensimmäisen ja toisen kokouksen kulut mm. lehti-ilmoitukset, esiintyjäpalkkiot, Vanhan Ylioppilastalon vuokran ja maalatut seinäjulisteet.¹⁶⁰

6. KÄYNNISTYVÄ TOIMINTA

Ylioppilasoikeiston tilaisuudet koostuivat pääasiassa tutustumisillanvietoista sekä muusta jäsenhankintaan pyrkivästä toiminnasta.¹⁶¹ Tällaisten tapahtumien järjestäminen on täysin ymmärrettävää vastaperustetulle yhdistykselle, joka pyrkii luomaan tunnettavuutta itselleen ja ottamaan paikkansa ylioppilaspolitiikan kentällä.

Huhtikuun 9. päivänä 1946 Ylioppilasoikeisto järjesti tutustumisillanvieton Ostrobotnialla. Ohjelmaksi ilmoituksessa oli luvattu muun muassa KNL puheenjohtajan, rehtori Jussi Saukkosen esitelmä *Kansalaiskasvatuksesta ja sen merkityksestä*, kansanedustaja Lappi-Seppälän puhe, kvartettilaulua, solistiesitys sekä muuta musiikkia ja tanssia. Ylioppilasoikeiston jäsenistölle tapahtumaan oli vapaa pääsy. Paikalla tarjottiin ruokaa, sillä leipäkortit pyydettiin ilmoituksessa ottamaan mukaan.¹⁶²

¹⁵⁹ Hetemäki, Olli Päiviö, Kokoomusbiografia, Porvarillisen työn arkisto (<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/hetemaki-olli-paivio/>) Viitattu 2.3.2020.

¹⁶⁰ Paavo Lingon kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶¹ Kutsut tutustumisillanviettoihin. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶² Tutustumisillanvieton kutsukortti. 4 Ylioppilasjärjestöt (1938–1996). Veikko Sjöblomin arkisto. KA.

Puheenjohtaja Päiviö Hetemäen mukaan suuri osa yhdistyksen eri toiminnoista, kuten valistusjaosto ja tapahtumajaosto eivät olleet ehtineet vielä kunnolla aloittaa toimintaansa.¹⁶³

6.1 Valtiollisen poliisin tarkkailussa

Akateemisen sosialistiseuran jäsenet Esko Vokkulainen ja Leo Fahler sekä ilmeisesti myös muuta Akateemisen sosialistiseuran jäsenistöä olivat opiskelujensa ohessa myös Valtiollisen poliisin palkkalistoilla ja toimivat tiedonantajina muun muassa Ylioppilasoikeistoon liittyvissä asioissa.¹⁶⁴ Valtiollinen poliisi vastaanotti ensimmäiset raportit Ylioppilasoikeiston toiminnasta jo sen perustamiskokouksen yhteydessä, kuten aikaisemmin on todettu. Sen lisäksi Valtiollisen poliisin tiedonantajat seurasivat aktiivisesti Ylioppilasoikeiston toimintaa koko sen puolen vuoden ajan, jonka Ylioppilasoikeisto toimi. Ylioppilasoikeistosta kerätyissä tiedonannoissa on useita kuulopuheilta vaikuttavia toteamuksia.

Esko Vokkulainen kirjoitti kevään 1946 aikana Ylioppilasoikeistosta raportin, jonka pohjalta toukokuussa 1946 Yrjö Leino esitti hallitukselle Ylioppilasoikeiston lakkauttamista.¹⁶⁵ Raporttia esitellään tarkemmin puhuttaessa Ylioppilasoikeiston lakkauttamisesta.

6.2 Häiriöitä työväen vappukulkueessa

Vuoden 1946 vappuna Helsingin kadut täyttyivät suuresta ihmismäärästä. Työväen vappumarssi valmistautui kulkueensa lähtöön, jonka määränpäänä oli Olympiastadion. Ylioppilaat kerääntyivät osakuntataloille ja valmistautuivat juhlistamaan lukuvuoden päättymistä. Valtiollisen poliisin etsivät, sekä järjestyspoliisit olivat jo päivän alusta lähtien seuraamassa tarkasti vapun viettoa.

¹⁶³ Päiviö Hetemäen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶⁴ Tiedonantoasiakirjat. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶⁵ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Mikko Uolan mukaan vappuna 1946 tapahtui vähäpätöinen tapahtumien sarja, joita käytettiin hyväksi valvontakomission tavoitteiden ajamiseen. Ensin vapunaattona 30.4. jonkun todettiin heittäneen kiven valvontakomission käytössä olleen hotelli Tornin seinään.

Valtiollisen poliisin etsivät O. Kinnunen ja R. Kaiho seurasivat työväen vappumarssin kulkua sen lähtöpisteiltä aina Olympiastadionille saakka. Heidän mukaansa kulkueiden lähtöpaikalla valmistelut sujuivat rauhallisesti, mutta Unioninkatu 45:n kohdalle saavuttaessa ylioppilaiden joukko alkoi häiritä kulkuetta huudoin ja irvistyksin. Sen lisäksi etsivät toivat raportissaan esille, että kulkueen kantama Otto Wille Kuusisen kuvat herätti ihmetystä ja arvostelua ohikulkijoiden keskuudessa. Ylioppilaiden keskuudessa kyseinen kuva herätti yleistä pahennusta.¹⁶⁶

Kulkueen päästyä Ruotsalaisen teatterin kohdalle etsivien mukaan Teknillisen korkeakoulun ylioppilaat häiriköivät kulkuetta hyppien ja pomppien sen vierellä, herjaten kulkueen kantamia tunnuksia. Ylioppilastalon kohdalla ylioppilaat alkoivat laulaa ”Kytösavun aukeilla mailla”¹⁶⁷ -marssia, sekä Valalaulua kulkueen kulkiessa ohi. Etsivien käsityksen mukaan tarkoituksena oli marssin yleinen häiriköinti, mutta luultavimmin tarkoituksena oli esittää jonkinlainen protesti tai paineen purku vallitsevan poliittisen tilanteen keskellä. Kenties taustalla oli sodan ja vaikean poliittisen tilanteen aiheuttama turhautuminen. Toisaalta kyse saattoi olla myös vain yleisesti vastamielenilmaus työväenliikkeen poliittisia mielipiteitä kohtaan.

Laulujen lisäksi etsivät kertoivat ylioppilaiden huudelleen myös ”asuntoja asunnottomille olisi muuten hyvä, mutta pitäisi olla myös asuntoja ylioppilaille”, ”kommunisteilla pitäisi laittaa ylioppilaslakki jo syntyessään päähän”, ”kantavat petturia, kun kantavat Kuusisen kuvaa” sekä ”vaatikaa itseltänne, kun kerran vallassa olette”.¹⁶⁸ Näistä huudoista varsinkin kaksi viimeistä tuovat esille turhautumista ja katkeruutta.

Kokoomuksen Nuorten Liitto julkaisi vuonna 1947 vuoden 1946 vapun tapahtumia sekä Ylioppilasoikeiston lakkauttamista kuvailleen lentolehtisen nimeltä ”Vainottuna”¹⁶⁹. Kyseisen

¹⁶⁶ Raportti koskien vappumarssia. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶⁷ Veikko Sjöblomin kirjoittama muistelupätkä. 22 Valpon pidättämänä 1946. Veikko Sjöblomin arkisto. KA.

¹⁶⁸ Raportti koskien vappumarssia. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁶⁹ Vainottuna -lentolehtinen. Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto. Porvarillisen Työn Arkisto.

lentolehtisen kuvaus tapahtumista vappukulkueen yhteydessä on varsin samanlainen kuin Valtiollisen poliisin etsivien tekemä raportti. Lehtisen mukaan pääasiassa ylioppilaat huusivat pilkkaavia sanoja kulkuetta kohtaan sekä lauloivat ei-vasemmistolaishenkisiä lauluja, joista mainitaan sama ”Kytösavun aukeilla mailla”, jonka O. Kinnunen ja R. Kaiho Valpostakin olivat raportoineet.

Olympiastadionille päästyään kulkue järjestäytyi viettämään vappujuhlaa, joka etsivien mukaan sujui rauhallisesti ilman yleistä häiriötä.¹⁷⁰

Kyseessä kuitenkin oli Valpon tiedonantona Valtiollisen poliisin työntekijöiden näkemys ja kokemus tapahtuneesta, eikä suoranainen tapahtumien kuvaus. Tämä raportti yhdessä Vokkulaisen ja Fahlerin antamien tiedonantojen kanssa kuitenkin olivat osana päätöksentekoa, kun Ylioppilasoikeiston kohtalosta toukokuussa 1946 päätettiin.

6.3 Eräs poika heitti kiven Tornin seinään

Vapunaaton iltana kello 21.30 kolme humaltunutta ylioppilasta kulki kohti hotelli Tornia, jossa liittoutuneiden valvontakomissio majoittui. Heidän perässään oli kävellyt siviilipukuinen venäläismies, joka oli juuri poistunut hotelli Cosmopolitesta, joka myöhemmin teki tiedoksiannon ylioppilaiden käytöksestä. Ylioppilaat olivat saapuneet hotelli Tornin Yrjönkadun puoleisen päädyn luokse ja yksi heistä oli poiminut maasta kiven ja heittänyt sen ”Ryssä, ryssä” -huutojen saattelemana hotellin seinään. Tämän tapahduttua olivat kaikki kolme lähteneet juoksemaan.¹⁷¹ Ainakin kuvatuista huudoista päätellen ylioppilailta oli selkeä kuva siitä, keitä hotelliin majoittui. Tarkoituksena oli selvästi osoittaa ainakin jonkinlaista tyytymättömyyttä liittoutuneiden valvontakomissiota kohtaan. Sitä, oliko kyseessä täysin harkittu teko vaiko humalainen päänäpistö on arkistolähteistä ja aikalaislähteistä mahdotonta selvittää, sillä tekijöiden itsensä kuvauksia tai muisteluista tapahtumasta ei ole säilynyt.

Presidentti J.K. Paasikivi purki tuntojaan asian tiimoilta päiväkirjassaan seuraavasti:

¹⁷⁰ Raportti koskien vappumarssia. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁷¹ Helsingin Sanomat 132/1946 s 5.

Venäläiset tehneet suuren asian pienestä asiasta, että eräs poika heitti kiven Tornin seinään. Nykyiset venäläiset ovat samanlaisia kuin Tsaarin venäläiset. Nyt tekevät suuren asian aivan mitättömästä (pienen kiven heitto seinään). Routavuosina venäläiset nostivat hirveän metelin siitä, että joku oli sylkenyt kadulla ja venäläinen luuli, että se oli mielenosoitus häntä vastaan. (1860-luvulla – kun pieraiset Helsingissä, niin Pietarissa se kuuluu kuin kanuunalaukaus.) Nykyään venäläiset katsovat aivan samalla tavalla.¹⁷²

Paasikiven päiväkirjamerkinnässä näkyy tilanteen turhauttavuus. Paasikivi tiedostaa teon pienuuden yksittäisenä tekona ja selkeästi on turhautunut venäläisten reaktioon. Taustalla on kuitenkin varmasti myös ahdistus ja pelko tulevasta. Tilanteella olisi ollut mahdollisuudet lähteä kehittymään Suomen kannalta epäedullisiksi, elettiin kuitenkin vaaran vuosia, vaikkei sitä vielä omana aikanaan niin kutsuttu. Silti tiedostettiin kuitenkin, ettei varsinaista rauhansopimusta ollut vielä tehty ja tilanne Neuvostoliiton kanssa oli epävakaa.

Hotelli Tornin tapausta tutkittaessa todettiin valtioneuvoston selostuksen mukaan, että hotellin erikoisvartiointiin asetettu konstaapeli oli tapahtuma-aikana luvattomasti poistunut vartiopaikalta. Tämän vuoksi hänet vapautettiin toimestaan. Niin ikään tapahtuma-aikana poliisilaitoksella päivystäjänä toiminut poliisimies oli laiminlyönyt velvollisuutensa tehdä tapahtuneesta ilmoitusta esimiehelleen tai merkitä sitä ilmoituspäiväkirjaan. Tämän vuoksi päivystäjänä ollutta poliisimiestä rangaistiin kurinpidollisin menettelyin.¹⁷³ Suurin ongelma vaikutti Tornin tapauksessa siis olleen valtioneuvoston mukaan se, ettei poliisi ollut reagoinut asiaan tai kirjannut sitä edes ylös. Asia oli nostettu esiin vasta liittoutuneiden valvontakomission toimesta. Kenties poliisissa on ollut neuvostovastaisia mielenosoituksia kohtaan vallalla jonkinlainen hiljainen hyväksyntä.

¹⁷² Blomberg & Klinge 1985 s. 577.

¹⁷³ Helsingin Sanomat 132/1946 s. 5.

6.4 Ylioppilasoikeistosta annettu raportti

Vapun tapahtumien jälkeen valtiollisen poliisin esittelijä Esko Vokkulainen kirjoitti raportin Valtiolliselle poliisille Ylioppilasoikeistosta. Raportin kirjoittaja opiskeli valtiotieteitä ja toimi aktiivisesti Kannunvalajissa, sekä oli mukana monen fasistiseksi epäillyn järjestön tutkinnassa.¹⁷⁴ Vokkulainen itse oli opiskelijana omien sanojensa mukaan päässyt kätevästi läheltä seuraamaan yhdistyksen toimintaa ja tunsu useita sen jäseniä. Hän toimi Akateemisessa Sosialistiseurassa, joka oli Ylioppilasoikeiston suora kilpailija ylioppilaspolitiikan kentällä. Tämän vuoksi hänen luomansa kuva Ylioppilasoikeistosta voi olla erittäin väritynyt.

Vokkulaisen aloittaa raporttinsa toteamalla:

AKS:n lakkauttamisen jälkeen ei fanaattisesti ajattelevalla taantumusnuorisolla ollut laajan kannattajajoukon tukemaa organisaatiota, joka voisi julkisestikin esiintymällä vaikuttaa ylioppilaspolitiikkaan.¹⁷⁵

Hän välittömästi raportin aloittamisen yhteydessä sitoo Ylioppilasoikeiston aiemmin lakkautettuun Akateemiseen karjalaseuraan, joka poliittisesti oli enemmän maalaisliittolainen kuin kokoomuslainen. Toisaalta hän ei juurikaan puhu raportissaan oikeisto-vasemmisto-akselista, vaan käyttää termiä taantumus ilmeisesti tarkoittaen konservatiivisuutta tai porvarillisuutta.

Liikkeen taustoja hän tuo esille raportissa hyvin samalla tavoin kuin Veikko Sjöblom Ylioppilasoikeiston omassa pamfletissa. Taustaksi hän esittää vasemmiston esiinnousun niin yliopistokentällä kuin valtakunnan politiikassakin. Kuitenkin tätä hyväksikäyttäen hän toteaa Ylioppilasoikeiston asettuneen ”*jo alusta alkaen kielteiselle kannalle hallituksemme edustamaa suuntaa kohtaan*”.¹⁷⁶

Raportissa Vokkulainen kuitenkin esittää myös sangen epämääräiseksi jääneitä väitteitä, joita muut lähteet eivät puolusta, mutta eivät myöskään täysin kumoa. Hänen mukaansa esimerkiksi Paavo Linko olisi tunnettu yliopistolla varsinkin nuoremman polven aktiivisena oikeisto-organisaattorina. Vokkulainen väittää Lingon olleen mukana suunnittelemassa mahdollisia mielenosoituksia, joita oli tarkoitus tehdä sotasyllisyyspäätöksien julkaisun yhteydessä.

¹⁷⁴ Uola 1999 s. 152.

¹⁷⁵ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁷⁶ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Raportissa syytellään myös Lingon seurustelevan epämääräisten naisten kanssa.¹⁷⁷ Toteamus tehdään vain yhdellä lauseella, joten ilmeisesti tarkoituksena on vain kuvata Lingon persoonaa mahdollisimman epämieluisassa valossa.

Vaikka Linko jäikin ensimmäisestä virallisesta hallituksesta ulos, on Vokkulaisen mukaan hän silti osallistunut aktiivisesti toimintaan. Raportin mukaan Linko, Sjöblom ja Tulenheimo yhdessä monien muiden Ylioppilasoikeiston aktiivien kanssa ovat järjestäneet Kokoomuksen Nuorten Liiton jäsenille pidettäviä kursseja, mikä on toki mahdollista, sillä kaikki kolme olivat myös Kokoomuksen Nuorten Liiton jäseniä ja aktiiveja sekä KNL:n kurssitoiminta oli ollut Ylioppilasoikeiston olemassaoloajankohtana sangen vilkasta.¹⁷⁸

Myös Veikko Sjöblomin syntilista on raportin mukaan pitkä. Vokkulaisen mukaan hän on laatinut Kokoomuksen koulutuspäällikkönä ollessaan useita kysymysluontoisia iskulauseita, kuten ”*Linnoitetaanko Pohjanlahden rannikkoa?*” ja ”*Palveleeko Suomen armeija venäläisiä politrukkeja*”.¹⁷⁹ Jos iskulauseet ovat Sjöblomin laatimia, näkyy niistä vahva länsimielisyys ja neuvostovastaisuus. Vokkulaisen mukaan Sjöblom on myös taitava halventavien huhujen levittäjä, sekä jakanut Kannunvalajien tilaisuuksissa SKDL:ää halventavia lentolehtisiä.¹⁸⁰

Myöskin toinen Ylioppilasoikeiston perustajiin kuulunut, mutta ensimmäisestä virallisesta hallituksesta jättäytynyt aktiivi, Jaakko Jahnukainen, saa osuutensa raportista. Vokkulaisen mukaan Jahnukainen on keskittynyt lähinnä luomaan hallitusta pilkkaavia iskulauseita ja lentolehtisiä.¹⁸¹

Esittelijä Vokkulaisen mukaan kummankin edellä mainitun poisjääminen ensimmäisestä virallisesta hallituksesta johtui halusta välttää fasistista ja fanaattista leimaa, joka olisi tuonut Ylioppilasoikeistolle huonoa mainetta Valtiollisen poliisin taholta heti kättelyssä. Toisaalta hänen mukaansa KNL tarvitsi fanaattisia kouluttajia ns. kaaderivalmennukseen. Kuitenkin luultavammin syynä on ollut se, että ensimmäistä hallitusta luotaessa osakunnat tahtoivat tasaisen osakuntaedustuksen hallitukseen, jonka vuoksi Jahnukainen ja Linko jättäytyivät pois luodakseen tilaa hallitukseen. Mitä koulutuksiin tulee, niistä vastasi KNL:n toimesta suurimmalta osin Sjöblom, toki apunaan Linko, Jahnukainen ja muita kynnelle kykeneviä.

¹⁷⁷ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁷⁸ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁷⁹ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁸⁰ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁸¹ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Veikko Sjöblom oli KNL:n palkattuna toimihenkilönä ja toimi samaan aikaan Ylioppilasoikeiston hallituksessa. Näin ollen olisi ollut kummallista, jos Linko ja Jahnukainen olisivat jättäytyneet hallituksesta vain saadakseen aikaa kouluttajana toimimiseen.¹⁸²

Vokkulainen korostaa KNL:n roolia Ylioppilasoikeiston perustamisessa ja tuo esille, että koko järjestön tarkoituksena oli hänen mukaansa *”jyrkästi ja päättäväisesti eliminoida kaikki osakunnissa mahdollisesti esiintyvät AKS:n hengen murtamiseen ja vapaamielisempiin virtauksiin viittaavat oppositiot”*. Hänen mukaansa siis KNL ja Ylioppilasoikeisto pyrkivät estämään vallanvaihdoksen Akateemisen Karjalaseuran lakkauttamisen jäljiltä ja pyrkivät ylläpitämään niin sanottua taantumuksellista varjoa ylioppilaskunnan päällä.

Vuoden 1946 kevään ja kesän aikana vasemmistopuolueet pyrkivät sitomaan KNL:n ja Ylioppilasoikeiston toisiinsa hyvin aktiivisesti. Vokkulainen jatkaa samalla linjalla ja toteaa lisäksi, että hänen mielestään lakkautettujen järjestöjen toiminta olisi siirtynyt KNL:n sateenvarjon alle. Akateeminen Karjalaseura olisi siirtynyt Ylioppilasoikeistoon ja IKL:n Sinimustat Kokoomuksen Nuorten Liittoon.¹⁸³

Vokkulainen käyttää läpi raportin varsin eläväistä kieltä ja nostaa esille asioita ailahtelevan oloisesti. Raportista on hankala tai oikeastaan mahdotonta selvittää mikä on totta, mikä väritettyä totuutta ja mikä puhdasta valhetta tai väärinymmärrystä. Raportti kuitenkin toimitettiin myöhemmin ministeri Yrjö Leinolle.

¹⁸² Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

¹⁸³ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

7 YLIOPPILASOIKEISTO LAKKAUTETAAN

Vuoden 1946 Vapun levottomuuksien jälkeen 16.5.1946 Valtioneuvosto lakkautti tekemällään päätöksellä Ylioppilasoikeisto ry:n. Lakkautuspäätös perustui vuonna 23.9.1944 annettuun asetukseen, joka oikeutti Valtioneuvoston lakkauttamaan välirauhansopimuksen 21. artiklassa annetut ehdot täyttävät järjestöt. Artikla velvoitti lakkauttamaan hitleriläismieliset ja fasismiluontoiset poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisuontoiset järjestöt, jotka harjoittavat Yhdistyneille kansakunnille tai Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa. Tällä perusteella oli aikaisemmin lakkautettu muun muassa Suojeluskunnat, sekä Lotta Svärd. Samaan aikaan Ylioppilasoikeiston kanssa lakkautettiin 16.5. Itsenäisyyden liitto sekä Iloinen teatteri, joka oli SDKL:n äänenkannattaja Vapaa sanan mukaan esittänyt neuvostovihamielisiä teatteriesityksiä.¹⁸⁴

Taustansa lakkauttaminen sai muun muassa Esko Vokkulaisen kokoamasta raportista, jossa Vokkulainen esitti näkemyksensä Ylioppilasoikeiston jäsenistöstä ”fanaattisesti ajattelevana taantumusnuorisona”, joka oli pyrkinyt AKS:n lakkauttamisen jälkeen löytämään uuden poliittisen kodin.¹⁸⁵

Puolustusministeri Yrjö Kallinen antoi lehdistölle virallisen selostuksen Ylioppilasoikeiston lakkauttamiseen liittyen Säätytalolla 17.5.1946. Tiedotteessa käsiteltiin myös iloisen teatterin ja itsenäisyyden liiton lakkautuksia sekä vappumielenosoituksia. Kallisen mukaan Helsingin poliisilaitos oli varautunut vapunviettoa varten vappuaattona ja vapun päivän vastaisena yönä tavallisuuden mukaan tapahtuvaan yleisön liikehdintään ja huvitteluun. Poliisimestarin määräyksen mukaan poliisin oli erityisesti valvottava, ettei huvitilaisuuksia järjestettäisi ilman lupaa, ettei huvittelupaikoissa ja ravintoloissa sattuisi järjestyshäiriöitä tai häiritsevää ja mielenosoituksellista käyttäytymistä. Asiaankuuluvasti myös yleisen liikenteen estäminen kaduilla luvatta haluttiin mahdollisimman tehokkaasti ehkäistä ja sallittujen kulkueiden oikeus kulkea rauhassa haluttiin turvata. Poliittiseen tilanteeseen liittyen kaikki asiattomat

¹⁸⁴ Blomberg Klinge 1985 s. 599.

¹⁸⁵ Raportti koskien Ylioppilasoikeistoa. Esko Vokkulainen. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

mielenosoitukset ja erityisesti liittoutuneiden valvontakomissiota kohtaan kohdistuneet mielenilmaukset olisi estettävä. Lentolehtisten levittäminen haluttiin myös ehkäistä. Kaikki järjestyshäiriöitä aiheuttaneet oli annettujen ohjeiden mukaan pidätettävä.¹⁸⁶

Edellä mainittujen tehtävien suorittamista tarkoittavat ohjeet annettiin puolustusministeri Yrjö Kallisen mukaan hyvässä ajoin tiedoksi kaikille poliisimiehille, jotka johtivat toimintaa tai osallistuivat siihen. Kallisen mukaan kaikkia edellä mainittuja ohjeita ei noudatettu vapunaattona tai vapunpäivän vastaisena yönä riittävän tarkasti. Esimerkiksi kaikkia järjestyshäiriöitä aiheuttaneita henkilöitä ei pidätetty, eikä kaikkiin järjestyshäiriöihin puututtu. Ilman rikosilmoitusta ja pidätystä kirjattuja järjestyshäiriöitä oli selostuksen mukaan muun muassa:¹⁸⁷

- Kiven heittäminen hotelli Tornin seinään 30.4.1946 noin kello 21.30.
- Erään mieshenkilön häiritsevä esiintyminen Aleksanterin- ja Unioninkadun kulmauksessa työväen vappukulkueen aikana.
- Ylioppilaiden häiritsevä esiintyminen työväen vappukulkueen edustalla ylioppilastalon edustalla ja sen läheisyydessä.
- 2.5.1946 ruotsalaisen teatterin puistikossa sattuneet räjähdyspanoksen heittämiset

Järjestyshäiriöiden aiheuttajiksi epäiltiin Ylioppilasoikeiston jäseniä ja ainakin ylioppilastalon edustalla olleessa ylioppilaiden joukossa oli Valtiollisen poliisin tiedonantajien mukaan ollut Ylioppilasoikeiston jäseniä. Tämä ei toisaalta yllätä, sillä oikeistolaisittain ajatteleva ylioppilas varmasti lähti helposti mukaan vasemmistoa pilkkaavaan toimintaan, varsinkin aikana, jolloin turhautuminen sodan lopputuloksesta ja senhetkisestä tilanteesta on ollut voimissaan.¹⁸⁸

Ylioppilasoikeiston lakkauttamista perusteltiin valtioneuvoston selostuksessa käyttäen Esko Vokkulaisen antaman raportin muotoiluja. Perusteet olivat seuraavanlaiset:¹⁸⁹

Akateemisen Karjalaseuran lakkauttamisen jälkeen fanaattisesti ajattelevalla taantumusuorisolla ei ollut laajan kannattajajoukon tukemaa organisaatiota, joka voinut julkisestikin esiintymällä vaikuttaa ylioppilaspolitiikkaan. 31. päivänä tammikuuta 1946 pidettiin Ylioppilasoikeiston perustava kokous. Ylioppilasoikeiston toiminnalle luonteenomaisimpina piirteinä mainittakkoon:

¹⁸⁶ Helsingin Sanomat 132/1946 s. 5.

¹⁸⁷ Helsingin Sanomat 132/1946 s 5.

¹⁸⁸ Helsingin Sanomat 132/1946 s 5.

¹⁸⁹ Helsingin Sanomat 132/1946 s 8.

a) Järjestö nojautui jo perustamisestaan lähtien niiden ylioppilaspiirien kannatukseen, jotka yleensä asettuivat kielteiselle kannalle hallituksen edustamaa suuntaa vastaan.

b) Järjestön jäsenet olivat perustaneet poliittisia alaosastoja osakuntien kerhojen keskuuteen, yrittäen näin vaikuttaa aikaisemmin tasapuolisemmin toimineiden kerhojen toimintaan. Järjestön toiminnan tarkoituksena oli vaikutusvallan keskittäminen taantumusuorison käsiin.

c) Järjestön eräät jäsenet ovat jatkuvasti suhtautuneet myötämielisesti kansallissosialistiseen ideologiaan.

Ylioppilasoikeiston tarkoituksena oli lujittaa osakuntaelämän piirissä esiintyvää hallituksen vastaista politiikkaa innostaen näin yksilöitä harkitsemattomiin tekoihin, joita muun muassa ilmeni viime vapunpäivinä.

Järjestön lakkauttaminen johtuu edellä mainituista seikoista.

Selostuksessa mainittu perustava kokous oli itseasiassa vuosikokous, jossa valittiin varsinainen hallitus. Perustava kokous, johon kaikki asiasta kiinnostuneet oli kutsuttu, järjestettiin jo 5.12.1945. Hallitukselle kielteinen kanta on toki ollut oikeistolaisen ylioppilasjärjestön kannalta olennaista, sillä Pekkanen hallitukseen vuonna 1946 kuului muun muassa SKDL ja SDP, eli kaksi vahvaa vasemmistopuoluetta.

Osakuntien kerhojen yhteyteen perustetuista poliittisista alaosastoista ei ole mitään varsinaisia viitteitä, mutta Kannunvalajien yhteyteen Ylioppilasoikeiston puuhamiehet muun muassa Veikko Sjöblom oli perustamassa Oikeisto-Kannunvalajien yhdistystä, jonka tarkoituksena oli nimenomaan parantaa oikeistolaisten asemaa Kannunvalajissa.¹⁹⁰

Selostuksessa syytetään Ylioppilasoikeiston jäsenistöä myötämielisestä suhtautumisesta kansallissosialismiin. Tästä ei ole mitään arkistosta tai julkaisuista löytyviä viitteitä. Omien julkaisujensa mukaan Ylioppilasoikeisto oli maltillisen oikeistolainen ja konservatiivinen yhdistys.

Presidentti J.K. Paasikivi kirjoitti päiväkirjaansa 18.5. hallituksen antamasta selostuksesta. Hänen mukaansa selostus oli järjestöjen lakkauttamista koskevilta osiltaan faktoilta hyvin

¹⁹⁰ Muistio Oikeisto-Kannunvalajiin liittyen, 3 Yliopisto ja ylioppilasjärjestöt (1938–1996). Veikko Sjöblomin arkisto, KA.

heikko ja koki, että syinä esitetyt tapaukset olivat hyvin mitättömiä.¹⁹¹ Mikko Uolan mukaan Paasikivi suhtautui kokonaisuudessaan toukokuun 1946 aikana tapahtuneisiin lakkautuksiin kielteisesti ja näki ne lähinnä kompromissiratkaisuna. ”Nyt saisivat nootit loppua”, totesi Paasikivi Mikko Uolan mukaan tapahtuneesta.¹⁹²

7.1 Pidätyksiä ja etsintöjä

Valtiollinen poliisi teki kotietsinnän Kokoomuksen keskustoimistolle 16.5.1946 keskeyttäen siellä pidetyn Kokoomuksen Nuorten Liiton järjestökurssin. Kurssilla koulutettiin nuoria johtamis-, sihteeri-, rahastonhoito- ja tiedotustehtäviin. Läsnaolijat kuulusteltiin ja Veikko Sjöblomin kuvauksen mukaan johtohenkilöt, hänet mukaan lukien pidätettiin.¹⁹³

Valtiollinen poliisi tiedusteli Veikko Sjöblomilta, missä Ylioppilasoikeiston arkisto sijaitsee. Sjöblom ilmoitti, ettei tiedä arkiston sijaintia, mutta on varma, että sitä ei säilytetä Kokoomuksen keskustoimistolla. Tästä huolimatta Valtiollinen poliisi suoritti kotietsinnän keskustoimistolla, jonka yhteydessä Kokoomuksen puheenjohtaja Arvo Salmisen mukaan käytiin läpi Kokoomuksen ja Suomen Onnellisen Tulevaisuuden Puolesta : Ylioppilasoikeiston Vetoamus Kaikille Akateemisille Kansalaisille on asiakirjoja.¹⁹⁴ Kotietsinnän yhteydessä väitettiin keskustoimistolta löytyneen Lapuan laki -kirjoja, joita väitettiin käytetyn kyseisen järjestökurssin oppimateriaalina. Kokoomuksen asiakirjoihin kajoamisen myönsi myös Juho Rajala, joka johti etsintää. Omassa raportissaan hän ei maininnut mitään Lapuan laki -kirjoista.¹⁹⁵

Sjöblom oli pidätettynä 17.5.1946 kello 14 asti, kunnes hänet vapautettiin. Vapauttaminen johtui osittain ilmeisesti siitä, että Sjöblom vetosi pidätyksen laittomuuteen. Yliopiston rehtoria ei nimittäin ollut pidetty ajan tasalla ylioppilaan pidätyksestä.

¹⁹¹ Blomstedt & Klinge s. 588.

¹⁹² Uola 1999 s. 166.

¹⁹³ Veikko Sjöblomin muistelu. 22 Valpon pidättämänä 1946. Veikko Sjöblomin arkisto. KA.

¹⁹⁴ Valtiopäivien pöytäkirja 1946 s 1427.

¹⁹⁵ Juho Rajalan raportti Ylioppilasoikeiston lakkauttamisen takia suoritetusta kotietsinnästä. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.mahdollinen jatko (1945–1948) KA.

Veikko Sjöblom piti KNL:n koulutuspäällikön ominaisuudessa selvityspuheen Kokoomuksen eduskuntaryhmälle tapahtuneesta.¹⁹⁶ Hän oli kotietsinnän alkaessa omien sanojensa mukaan juuri pitämässä esitelmää järjestökurssin osana, kun valtiollisen poliisin virkamiehet saapuivat keskeyttämään kurssin. Sjöblomin mukaan heillä ei ollut esittää kirjallista valtuutusta kotietsinnästä, mutta pyydettyinä miehet olivat esittäneet virkamerkkinsä. Kurssi keskeytettiin ja kaikkien paikalla olleiden henkilöiden henkilöllisyystodistukset tarkastettiin. Sjöblomin mukaan paikalla kurssilla olisi ollut yhteensä 60 henkeä. Sjöblomin mukaan kotietsinnän yhteydessä miehet tutkivat pääasiallisesti huoneita, joissa sanomalehtihyllyköt, kirjejärjestäjät ja lomakevarastot sijaitsivat.¹⁹⁷ Valtiollinen poliisi siis selkeästi epäili esimerkiksi Ylioppilasoikeiston kirjevaihdon tai tositearkiston olevan Kokoomuksen tiloissa.

Valtiollisen poliisin virkamies kertoo raportissaan kotietsinnästä hyvin samanlaisen tarinan kuin Sjöblom. Rajalan mukaan Ylioppilasoikeiston arkistoa ei löytynyt ja lisäksi hän korostaa, että Kokoomuksen asiapapereihin ei kahta kansiota lukuun ottamatta ollut kajottu. Kahden kansion kohdalla sattui väärinkäsitys, jossa Valpon etsivä ehti ottaa paperit tarkasteluunsa luvatta. Asiasta Rajalalle oli huomauttanut piirisihteeri Leo Tujunen. Rajala oli omien sanojensa mukaan käskenyt jättämään paperit rauhaan.¹⁹⁸

7.2 Kuulusteluja

Valtiollinen poliisi suoritti pääosastollaan toukokuussa 16.–20. toukokuuta vuonna 1946 kuulusteluja liittyen Ylioppilasoikeiston lakkauttamiseen. Itse lakkauttaminen toteutettiin 16.5.1946.

16.5.1946 kuulusteltiin diplomi-insinööri Antero Kalliota. Hän kuulusteluissa kertoi liittyneensä helmikuussa 1946 Ylioppilasoikeistoon sen vuoksi, että häntä oli pyydetty varapuheenjohtajaksi. Kuulusteluissa Kallio ilmoitti yhdistyksen säännöt ja tarkoituksen sellaiseksi, että voi ne hyväksyä. Hänen mukaansa toiminta oli kuitenkin vähäistä, sillä

¹⁹⁶ Veikko Sjöblomin puhe. Veikko Sjöblomin arkisto. 22 Valpon pidättämänä 1946 (1946–1996).

¹⁹⁷ Veikko Sjöblomin puhe. Veikko Sjöblomin arkisto. 22 Valpon pidättämänä 1946 (1946–1996).

¹⁹⁸ Juho Rajalan raportti Ylioppilasoikeiston lakkauttamisen takia suoritetusta kotietsinnästä. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

yhdistyksen rekisteripapereita ei ollut vielä hyväksytty. Suunnitteilla oli hänen mukaansa ollut saada yhdistykseen liittymään ylioppilaita useista eri piireistä. Tätä suunnitelmaa tuki hyvin vahvasti Ylioppilasoikeiston toimintamuoto keväällä 1946, jolloin pääasiallisesti oli järjestetty tutustumis- ja uusien jäsenten iltoja. Kallio vielä korosti kuulusteluissa, että Ylioppilasoikeisto antoi täyden tukensa hallitukselle ulkopoliitikassa, mutta kannatti sisäpolitiikassa yksityisyrittäjyyttä ja vapaata talouspolitiikkaa. Tämä täsmäsi Ylioppilasoikeiston pamfletissa ”Vapaa! Vankka! Vapaa!” annettuun toteamukseen sisäpolitiikan tärkeydestä Ylioppilasoikeistolle.¹⁹⁹

Kallion mukaan Ylioppilasoikeisto ei ottanut osaa vapun ajan levottomuuksiin. Tämä toteamus ei toisaalta riitä suoraan todistamaan Ylioppilasoikeiston tai sen jäsenistön osallistumisesta vapun tapahtumiin, sillä kuulusteluissa pyrkimyksenä on usein kuulusteltavana halu esittää asiat omalle asialle edullisesti. Toisaalta suoria todisteita Ylioppilasoikeiston osallistumisesta järjestönä vapun ajan tapahtumiin ei Valtiollisella poliisilla ollut.²⁰⁰

Kallion mukaan Ylioppilasoikeistolla ei ollut minkäänlaista yhteyttä Kokoomuksen Nuorten Liittoon. Tämä kuitenkin ei pidä paikkaansa, sillä jo keväällä 1945 oli Kokoomuksen Nuorten Liiton liittotoimikunta ollut yhteydessä eri tahoihin ylioppilasyhdistyksen perustamisen tiimoilta, sekä ollut mukana kokoamassa suunnittelevaa toimikuntaa marraskuussa 1945. Vielä tammikuussa 1946 oli liittotoimikunta valtuuttanut liittojohdon, eli sihteerin ja puheenjohtajan toimimaan yhteyshenkilöinä Ylioppilasoikeistoa kohtaan. Toisaalta Kallio oli liittynyt verrattain myöhään Ylioppilasoikeistoon, helmikuussa 1946. Voi siis olla mahdollista, ettei hän ollut lainkaan tietoinen KNL:n ja Ylioppilasoikeiston yhteyksistä. Hän myös kuulusteluissa itse vakuuttaa, ettei ollut kovinkaan tietoinen yhdistyksen asioista, sillä hän liittyi varsin myöhään, eikä työnsä vuoksi ollut ehtinyt hoitaa yhdistyksen asioita.²⁰¹

Kalliolta kysyttiin myös kuulusteluissa, tunteeeko tämä Veikko Sjöblomin ja Paavo Lingon. Hänen mukaansa nämä molemmat olivat Kokoomuksen Nuorten jäseniä ja aktiiveja. Lingon

¹⁹⁹ Antero Kallion kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁰ Antero Kallion kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰¹ Antero Kallion kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

hän kertomansa mukaan tunsikin myös vanhana opiskelutoverinaan, sillä molemmat olivat teekkareita.²⁰²

Kallion mukaan vuosikokous valitsi puheenjohtajaksi kansanedustaja Hetemäen. Johtokunta valitsi sihteerikseen Erkki Rajakosken ja rahastonhoitajaksi Vidar Wolontiksen, joka oli samalla yhdistyksen taloudenhoitaja.²⁰³

Myös toimittaja Nils Ståhlea kuulusteltiin 16.5.1946. Hän oli Nylands Nationin jäsen ja liittynyt omien sanojensa mukaan perustavassa kokouksessa joulukuussa 1945. Hän ilmoitti tullessaan valituksi väliaikaiseen hallitukseen. Ståhle ilmoitti ajaneensa yhdistyksessä tervettä konservatismia ja paheksuneensa räikeää esiintymistä. Hän nostaa esille Sjöblomin ja Lingon, jotka ovat Ståhlen mukaan olleet liian räikeitä esiintyjiä. Hän ei kuitenkaan spesifioi sen enempää tarkoittaako räikeydellä mielipiteiden vai ilmaisun räikeyttä.²⁰⁴

Ståhle oli omien sanojensa mukaan sairaalassa vapun ajan, joten hän ei kommentoi Valtiolliselle poliisille lainkaan vapun ajan tapahtumia. KNL:n ja Ylioppilasoikeiston ainoaksi yhteydeksi hän mainitsee, että niillä on yhteisiä jäseniä.²⁰⁵ Hän toki ei oman ilmoituksensa mukaan ollut toiminnassa mukana silloin kun sitä käynnistettiin, joten hänellä tuskin oli tarkempaa tietoa KNL:n osuudesta Ylioppilasoikeiston alkutaipaleella.

Matti Tapionlinna ilmoitti 16.5.1946 kuulusteltuna, että Ylioppilasoikeiston syntyyn vaikuttivat nimenomaisesti Jaakko Jahnukainen, Veikko Sjöblom ja Leo Tujunen, kaikki KNL:n jäseniä. Tujunen oli Tapionlinnan mukaan ollut ohjaavana voimana. Hänen mukaansa Ylioppilasoikeistosta haluttiin riippumaton yhdistys, jonka vuoksi haluttiin jakolinja KNL:n ja Ylioppilasoikeiston välille. Yhteistyötä kannattaneet Jahnukainen ja Sjöblom väistyivät sen vuoksi hallituksesta.²⁰⁶

Veikko Sjöblom kuulusteltiin 16.-17.5.1946 välisenä yönä. Hänestä saatiin kohtalaisen vähän irti. Sjöblom kertoi, ettei ole ollut toiminnassa hetkeen mukana, jota tukee Tapionlinnan väite.

²⁰² Antero Kallion kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰³ Antero Kallion kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁴ Nils Ståhlen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁵ Nils Ståhlen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁶ Matti Tapionlinnan kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

Vapun tapahtumista ja levottomuuksista hän ei myöskään kuulusteluissa osannut kertoa mitään.²⁰⁷

Samana yönä kuulusteltiin myös Jaakko Jahnukaista. Vuonna 1925 syntynyt Jahnukainen kertoi kuulusteluissa palvelleensa ilmavoimissa jatkosodan aikana vuodesta 1943 eteenpäin. Kokoomuksen nuoriin hän liittyi vuonna 1945. Hän vertasi kuulustelussa Ylioppilasoikeistoa Akateemiseen sosialistiseuraan ja sanoi Ylioppilasoikeiston olevan ASS:lle tarkoitettu vastakohta. Häntä kuulemma raivostutti ASS:n julkaisuissaan käyttämä hänen mukaansa jopa valheellinen kieli ja räävittömät ilmaisut. Hän ei tiennyt vapun tapahtumista mitään, kuten eivät muutkaan kuulusteltavat.²⁰⁸

Paavo Linko kuulustetiin 17.5.1946. Hän kertoi olleensa paikalla yhdistyksen perustamistilaisuudessa ja tullun valituksi siellä väliaikaiseen hallitukseen. Syyksi hän sanoo olevansa tunnettu kokoomuspiireissä. KNL:n ja Ylioppilasoikeiston yhteyksistä kysyttäessä Linko kertoi KNL:n maksaneen Ylioppilasoikeiston ensimmäisen ja toisen kokouksen kulut mm. lehti-ilmoitukset, esiintyjäpalkkiot, Vanhan Ylioppilastalon vuokran ja maalatut seinäjulisteet.²⁰⁹

Kun Lingolta kysyttiin hallituksen rajuista muutoksista alkuvuonna 1946, Linko vastasi, että syynä oli halu hankkiutua eroon oppositioaineksesta, joista esimerkkinä mainitsee itsensä ja Ståhlen. Hän totesi kuulustelijalle pitävänsä luonnollisena, että hallituksenvaihdoksella pyrittiin näyttämään ulospäin, ettei lakkautettujen järjestöjen jatkoa ollut näkyvissä.²¹⁰

Paavo Linko oli kuullut huhuttavan ”Helasen luoma vierailusta”, viitaten AKS-aktiiviin Vilho Helaseen. Linko kertoi kuulustelijoille pitävänsä Helasta Ylioppilasoikeiston todellisena johtajana.²¹¹ Tätä teoriaa oli myös ylläpidetty Valpon piirissä, mutta Laura Kolben mukaan Helanen keskittyi yksityiselämäänsä enemmän sodan jälkeen ja jättäytyi pois ylioppilaspolitiikan piiristä.²¹² Mahdollisesti Linko on joko kuullut omiaan, huijannut

²⁰⁷ Veikko Sjöblomin kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁸ Jaakko Jahnukaisen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²⁰⁹ Paavo Lingon kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²¹⁰ Paavo Lingon kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²¹¹ Paavo Lingon kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²¹² Kolbe 1993 s. 79.

kuulustelijaa huvikseen tai laskenut leikkiä. On myös mahdollista, että hän on oikeassa. Mikään arkistolähde ei kuitenkaan viittaa Vilho Helasen osuuteen Ylioppilasoikeistossa.

Myös puheenjohtajana toiminut kansanedustaja varatuomari Päiviö Hetemäki kuulusteltiin, tosin myöhemmin kuin edellä mainitut. Hänen kuulustelunsa tapahtui 20.5.1946. Hän kertoi Veikko Sjöblomin pyytäneen häntä saapumaan Ylioppilasoikeiston perustamistilaisuuteen. Tilaisuudessa hänet valittiin väliaikaisen hallituksen puheenjohtajaksi ja myöhemmin vuosikokouksessa hänet valittiin uudestaan varsinaisen ensimmäisen hallituksen puheenjohtajaksi. Hänen mukaansa varsinaisia kokouksia ei ollut vaan kokoukset pidettiin eri osakuntien huoneistoissa. Valtaosa toiminnasta ei hänen mukaansa ehtinyt alkuun ennen yhdistyksen lakkauttamista.²¹³

Hetemäki korosti kuulusteluissa, ettei tiennyt vapun tapahtumista, eikä uskonut Ylioppilasoikeiston niihin osallistuneen. Hänen mukaansa järjestön toiminta ei hänen mielestään millään tavoin ollut demokratian vastaista eikä järjestön keskuudessa mitenkään ihailtu kansallissosialisteja.²¹⁴

Kuulusteluihin liittyessä on pakko todeta, että luultavasti kuulustelutilanteessa on enemmän ja vähemmän valehdellut niin kuulustelija kuin kuulusteltavakin. Totuuksia on saatettu pehmittää ja vaikka jokaisella kuulusteltavalla olisi ollut tarkat tiedot vapun tapahtumista, he tuskin niitä kuulusteluissa kertoivat. Jokaisella kuulusteltavalla tuntui olevan muistamisen kanssa ongelmia tai heitä ei ollut informoitu. Kuulustelijalla oli myös samalla suuri valta kysymyksenasettelujen ja pöytäkirjan luomisen kautta. Kuulustelutietoon on siis suhtauduttava jokaiseen tiedonmuruun erikseen tapauskohtaisesti ja pohdittava, onko joistakin asioista hyödyllistä tai rakentavaa valehdella kuulustelutilanteissa ja onko toisista asioista helpompaa kertoa totuus. Läpi kuulustelujen kuulusteltavat olivat kuitenkin kertoneet itsestään ainakin perustiedot, kuten henkilötiedot ja muut helposti tarkastettavissa olevat tiedot oikein.

Kuulustelujen jälkeen ketään ei enää pidätetty Ylioppilasoikeiston asioihin liittyen, eikä ketään asetettu syytteisiin. Toiminta yksinkertaisesti vain lakkautettiin.²¹⁵

²¹³ Päiviö Hetemäen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²¹⁴ Päiviö Hetemäen kuulustelu. 3210, Valtiollisen poliisin II arkisto, KA.

²¹⁵ Tarkka 2006 s. 42.

7.3 Asiaa puidaan eduskunnassa

Ensimmäisen kerran Ylioppilasoikeiston lakkautusta käsiteltiin epäsuorasti eduskunnassa 24. syyskuuta 1946 Kokoomuksen puheenjohtaja Arvo Salmisen aloitteesta. Salminen oli toimittanut toukokuussa valtioneuvostolle kysymyksen, jossa hän kyseenalaisti Kokoomuksen tiloihin tehdyn kotietsinnän laillisuuden ja oikeudenmukaisuuden. Varsinaisesti siis Ylioppilasoikeiston lakkauttamista ei vielä puitu, vaan Salminen näki iskun Kokoomuksen puoluetöimiston tiloihin hyökkäyksenä Kokoomusta vastaan puolueena.²¹⁶

Kysymyksen alustuksessa Salmisen mukaan kotietsinnän aikana kajoaminen Kokoomuksen omiin arkistoihin oli täysin perusteetonta johtuen siitä, ettei Ylioppilasoikeistolla ja Kokoomuksella ollut organisaatioyhteyttä.²¹⁷ Yhteyksiä näiden välillä toki oli, sillä niissä toimi samoja henkilöitä ja tietävästi ainakin vuoden 1946 alkupuolella Kokoomuksen keskustoimiston toimistotarvikkeita käytettiin Ylioppilasoikeiston tarpeisiin. Tämä tosin on luultavasti johtunut siitä, että Jahnukainen ja Sjöblom molemmat työskentelivät keskustoimistolla ja lähinnä hyödynsivät työnantajansa tarjoamia työvälineitä tavalla, jota työnantaja ei ollut tarkoittanut.

Samalla tavalla Salminen näkee meneillään olleen järjestökurssin keskeyttämisen täysin laittomana ja tarpeettomana. Hänen mukaansa yksikään kotietsinnän aikana pidätetyistä ei ole ainakaan Kokoomuksessa tai sen alajärjestöissä osallistunut minkäänlaiseen laittomaan toimintaan.²¹⁸

Salmisen kysymys valtioneuvostolle ja etenkin sisäministeri Leinolle oli seuraavanlainen:

Tietääkö hallitus, että valtiollinen poliisi on kuluvana toukokuun 16 päivänä toimittanut laittoman kotitarkastuksen talossa n:o 6 Mannerheimintien varrella Helsingin kaupungissa sijaitsevissa kansallisen kokoomuspuolueen keskustoimiston, kansallisen kokoomuspuolueen Uudenmaan piiriliiton ja

²¹⁶ Valtiopäivien pöytäkirja. 1946 s 1427.

²¹⁷ Valtiopäivien pöytäkirja. 1946 s 1428.

²¹⁸ Valtiopäivien pöytäkirja. 1946 s 1428.

Kokoomuksen Nuorten Liitto r.y. nimisen yhdistyksen huoneissa ja keskeyttänyt piiriliiton juhlasalissa paraillaan pidettyjen järjestökurssien toiminnan?
Mihin toimenpiteisiin hallitus on ryhtynyt tähän oikeudenloukkaukseen syyllistyneiden virkamiesten rankaisemiseksi?
Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä perustuslaeissa turvattujen kansalaisoikeuksien yllä mainitunlaisten loukkaamisten estämiseksi?
Helsingissä 22 päivänä toukokuuta 1946.
Arvo Salminen

Sisäasiainministeri Yrjö Leino vastasi Arvo Salmiselle 20.9.1946. Leinon mukaan Ylioppilasoikeisto oli Valtiollisen poliisin ja sisäasiainministeriön näkemyksen mukaan kiinteässä yhteistoiminnassa Kokoomuksen Nuorten Liiton kanssa. Oikeiston lukeutuvien ylioppilaiden yhdistystä perustettaessa tehtiin aloite KNL:n suunnalta. Kutsukirje neuvotteluihin Ylioppilasoikeiston perustamiseen liittyen tuli Leo Tujusen ja Jussi Saukkosen, kahden KNL:n aktiivin allekirjoittamina. Kyseisessä asiassa Leino on täysin oikeassa, sillä ainakin asiakirjalähteiden mukaan aloite Ylioppilasoikeiston perustamiseen on tullut Kokoomuksen suunnalta.

Perustamiskokouksessa, tai kuten Leino sitä nimittää *myöhemmässä yleiskokouksessa* vanhalla ylioppilastalolla Kokoomuksen Nuorten Liittoon ja kokoomuspuolueeseen kuuluvat henkilöt esittivät merkittävää roolia. Leino on oikeassa kokoomuslaisten suuresta roolista kokouksessa. Kuitenkin tässä vaiheessa kuitenkin suunnitteleva toimikunta oli jo päättänyt vähentää yhteyksiä Kokoomukseen, jotta Ylioppilasoikeistosta voisi tulla puoluerajat ylittävä ja sitä kautta vahvempi voima vasemmistoa vastaan. Alun perin yhdistyksen nimeksi oli ollut tarkoitus tulla Kansalliset ylioppilaat, joka suoraan viittaisi Kokoomukseen. Nimi kuitenkin vaihdettiin puoluerajoja ylittävään Ylioppilasoikeistoon.

Leinon mukaan tarkastus Kokoomuksen keskustoimistolle oli tarpeellinen hänen mukaansa selkeiden KNL:n ja Ylioppilasoikeiston välisten yhteyksien vuoksi. Myös järjestökurssin keskeyttäminen tiloissa oli hänen mukaansa tarpeellinen toimenpide tarkastuksen suorittamiseksi, eikä näe Valtiollisen poliisin loukkaamisen perustuslaissa turvattuja kansalaisvapauksia.²¹⁹ Keskustelua ei asiasta sen enempää täysistunnossa käyty vaan kysymys ja vastaus vain luettiin kansanedustajille.

²¹⁹ Valtiopäivien pöytäkirja 1946 s. 1429.

Eduskunnassa käsiteltiin 14.3.1947 hallituksen kertomuksen lähettämistä perustuslakivaliokuntaan mietinnön vastaanottamista varten. Ylioppilasoikeiston puheenjohtajana vuonna 1946 toiminut Kokoomuksen kansanedustaja Päiviö Hetemäki piti puheenvuoron, jossa hän pyysi perustuslakivaliokuntaa kiinnittämään huomiota Ylioppilasoikeiston lakkauttamiseen liittyviin toimenpiteisiin. Hetemäen mukaan perusteet, jotka hallitus oli esittänyt yhdistyksen lakkauttamiselle, olivat riittämättömät. Hallituksen lehdistölle 18.5.1946 julkaisemassa selostuksessa syiksi oli mainittu muun muassa myönteinen suhtautuminen kansallissosialismiin ja jäsenistön kielteiset kannat hallituksen edustamaa suuntaa kohtaan.

Hetemäki nostaa esille välirauhansopimuksen 21. artiklan, jossa Suomi sitoutetaan lakkauttamaan fasisminluonteiset poliittiset ja sotilaalliset järjestöt. Hänen mukaansa toimenpiteen laittomuus nousee esille jo siitä, että Ylioppilasoikeisto ei ole toiminnassaan tai ohjelmassaan tuonut esille minkäänlaista fasismin tai kansallissosialismin ihailun luonnetta, eikä suoranaista vihamielistä propagandaa Yhdistyneitä Kansakuntia tai Neuvostoliittoa kohtaan. Hetemäen mukaan siis Ylioppilasoikeiston olemassaolo ei ollut välirauhansopimuksen vastaista ja näin ollen perustelu sen lakkauttamiseksi on katteeton. Perusteikseen hän kävi läpi lyhennettynä Ylioppilasoikeiston ohjelman, jossa määriteltiin Ylioppilasoikeisto kansanvaltaa ja vapautta kannattavaksi yhdistykseksi. Hän itse pohdinnassaan luonnehtii Ylioppilasoikeistoa Suomen itsenäisyyttä kannattavaksi yhdistykseksi ja sen vuoksi nostaa puheessaan kärkkäästi esille, onko juuri Suomen itsenäisyyden ja riippumattomuuden kannattaminen hallituksen politiikan vastaista.²²⁰

Väitteitä siitä, että Ylioppilasoikeisto pyrki lujittamaan itselleen vallan yliopiston osakunnissa ja kerhoissa tai että sen jäsenistöllä olisi sympatioita kansallissosialismia kohtaan Hetemäki pitää puheessaan naurettavana. Hänen mukaansa sitä, että yhdistyksessä olisi kansallissosialisteja ei ole millään lailla osoitettu todeksi. Kuitenkin tilanteessa, jossa väite on tosi, Hetemäki kysyy, voiko monisatapäistä yhdistystä asettaa vastuuseen yksittäisen jäsenen maailmankatsomuksesta ja näkökulmista.²²¹

²²⁰ Valtiopäivien pöytäkirja 1947 s. 325–326.

²²¹ Valtiopäivien pöytäkirja 1947 s. 326.

Hetemäki nostaa myös esille hallituksen selostuksessaan tekemän väitteen, jonka mukaan Ylioppilasoikeisto olisi innoittanut ylioppilaita harkitsemattomiin tekoihin vuoden 1946 vappuna. Hänen mukaansa Ylioppilasoikeisto oli ilmaissut tahtonsa muiden ylioppilasjärjestöjen kanssa irtisanoutua ja tuomita vapun ajan tapahtumat. Mitään varsinaisia asiakirjalähteitä ei toki tapahtumien tuomitsemisesta ole löytynyt, joten ainoa mainittava lähde asiasta on Hetemäen toteamus eduskunnassa.

Eduskunnassa pidetyt puheet eivät vaikuttaneet Ylioppilasoikeistosta annettuihin päätöksiin tai hallituksen toimintaan. Jukka Tarkan mukaan niillä oli kuitenkin jonkinlainen vaikutus yleiseen mielipiteeseen.²²²

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Ylioppilasoikeisto oli oikeistolaisten ylioppilaiden yhdistys, joka perustettiin alun perin Kokoomuksen Nuorten Liiton aloitteesta. Taustalla oli tavoite päästä osaksi ylioppilaspolitiikkaa AKS:n lakkauttamisen tarjoaman valtatyhjien avulla. Ylioppilaskunnassa kuitenkin puoluepolitiikkaa yleisesti vieroksuttiin ja tämän vuoksi osakuntien keskuudessa Kansalliset ylioppilaat -nimi ei saanut kannatusta. Nimi jouduttiin vaihtamaan muotoon Ylioppilasoikeisto – Studenthöger. Ylioppilasoikeisto ehti toimia puolen vuoden ajan ennen lakkauttamistaan toukokuussa 1946.

Sillä ei ollut suoraa yhteyttä Kokoomuksen Nuorten Liittoon enää perustamisensa jälkeen, vaikka sillä olikin yhteisiä jäseniä. Sillä ei myöskään ollut suoraa yhteyttä Akateemiseen karjalaseuraan, mutta kuten KNL:n kanssa, jakoi se AKS:nkin kanssa yhteisiä jäseniä. Tämän lisäksi sillä oli jäsentason yhteydet oikeistokannunvalajiin. Osakuntayhteydet ja toiminta muiden yliopiston järjestöjen kanssa jäi kuitenkin vähäiseksi puolivuotisen toimintakauden aikana.

²²² Tarkka 2006 s. 43.

Ylioppilasoikeiston syntyhetket olivat muutoksen ja murroshetkien aikaa yleisesti yhteiskunnassa. Väli­rauhansopimuksen nojalla oli lakkautettu ylioppilaskunnassa vahvoilla ennen sotia ollut Akateeminen Karjalaseura. Tämä tarjosi tilaa toimia ylioppilaskentällä. Toisaalta Kokoomuksen kahden rintaman sota Isänmaallista kansanliikettä ja vasemmistoa vastaan päättyi, kun IKL lakkautettiin. Tämä tarjosi kasvumahdollisuuksia erityisesti Kokoomuksen Nuorten Liitolle, joka oli ollut IKL:n Sinimustiin nähden marginaalissa 1920- ja 1930-luvuilla. Kokoomusnuorten toiminta ja jäsenmäärät laajenivatkin nopeasti sotien jälkeen. Samalla syntyi myös halu lähteä toimimaan ylioppilaskentällä, johon AKS oli jättänyt aukon. Toisin sanoen, Ylioppilasoikeisto syntyi täyttämään väli­rauhansopimuksessa syntynyttä järjestökentällistä aukkoa, toki hieman erilaisin aatteellisin perustein. Siinä missä AKS korosti nationalismia, Suur-Suomea ja Karjalan vapautusta, korosti Ylioppilasoikeisto maltillista nationalismia ja isänmaallisuutta. Siinä missä IKL oli radikaali äärioikeistolainen toimija, korosti Ylioppilasoikeisto keskustaoikeistolaista konservatismia. Toisaalta Ylioppilasoikeisto oli myös oikeistolaisten ja kansallismielisten ylioppilaiden uudelleenryhmittymistä Akateemisen Karjalaseuran lakkautuksen jälkeen. Tilanne oli muuttunut.

Ylioppilasoikeiston toiminta jäi saatavilla olevien tietojen perusteella vähäiseksi. Se ehti järjestää tutustumisillanviettoja ja vastaavia, mutta varsinaiset suuret tapahtumat tai keskustelutilaisuudet jäivät uupumaan. Valtiollisen poliisin raporttien mukaan ainakin jotkut Ylioppilasoikeiston jäsenistä olisivat olleet innokkaita lentolehtisten, huhujen ja muun vastaavan levittäjiä, mutta arkistolähteiden puutteessa tätä voidaan käsitellä ainoastaan spekulatiiona.

Tunnemaisemaa tarkastellessa nousee esille käsitteet pelko ja turhautuminen. Pelko viittaa vahvasti vallitsevaan tilanteeseen, jota tässä työssä on käsitelty aikaisemmin. Pelolla tarkoitettiin epävarmuuden tilaa tulevaisuudesta, niin kansakunnan tasolla kuin henkilöiden yksityisissä elämässäkkin. Epävarmuustekijöinä olivat väli­rauhansopimuksen pitäminen ja yhteiskunnan sisäinen poliittinen liikehdintä.

Pitkän lainsuojattomuuskauden jälkeen esiin marssineet kommunistit ja ylipäättänsä vasemmistolaisten valtaanpääsy yhteiskunnassa on varmasti vaikuttanut vahvasti oikeistolaisen, mahdollisesti sodan käyneen ylioppilaan tunnemaisemaan. Ylioppilasoikeiston

perustaminen ja sen kohtalainen suosio jäsenmäärissä lyhyellä toimintakaudellaan kertoo siitä, että vallitsevaa tilaa on luultavasti haluttu vastustaa. Paavo Linko mainitsi kuulusteluissa Ylioppilasoikeiston olleen Akateemisen sosialistiseuran vastavoima. Tämä kertoo, että kokemus porvarillisen puolen alakynteen jäämisestä oli vahva. Toisaalta se kertoo myös siitä, että AKS:n jättämä valtatyhjiö ylioppilaskunnan keskuudessa on haluttu täyttää. Sen halusivat täyttää niin oikeistolaiset kuin vasemmistolaisetkin.

Kuten Holmila ja Mikkonen omassa tutkimuksessaan toivat esille, mielekästä tutkimusta vaaran vuosiin liittyen on nimenomaan sen psykologisen pelon ja epätoivon tutkimus, joka aikakautta leimasi. Oliko Ylioppilasoikeisto eräänlainen pelon ja epätoivon osoitus vai kenties kaikesta irrallinen. Irrallinen asia ei kyseessä missään nimessä ollut. Voidaan ajatella Ylioppilasoikeiston joko olleen vastalause vasemmistolle ja vasemmiston aiheuttamalle pelolle, kuten muutamat sen toimihenkilöt sitä kuvasivat. Toisaalta se saattoi olla myös pyrkimys sen osoittamiseen, ettei vasemmisto aiheuta pelkoa. Ylioppilasoikeisto korosti retoriikassaan hyvin ruohonjuuritason arvoja, kuten yrittäjyyden vapautta, itsenäisyyttä ja kansallista vastuuta oman maan tulevaisuudesta. Korkealentoiset teoriat oli toisin sanoen jätetty syrjään. Tarkoituksena kenties oli ajatuksen tasolla turvata yhteiskunnan ”perusasiat” niiden ollessa, ainakin oikeistolaisen näkökulmasta, uhattuina.

Ylioppilasoikeisto oli omien julkaisujensa perusteella kansanvaltainen yhdistys, joka kannatti länsimielistä demokraattista suuntautumista. Se oli poliittisesti konservatiivinen liike, joka pyrki omassa pamfletissaan luomaan mahdollisimman suuren eron sen ja fasismin välille. Kuitenkin fasismin ja taantumuksellisuuden viittaa sille haluttiin monessa yhteydessä asetella, mutta arkistolähteiden perusteella on selvää, ettei Ylioppilasoikeisto ainakaan julkisesti tukenut fasismia.

Varsinaista toimintaa Ylioppilasoikeisto ei ehtinyt saattamaan alkuun, vaikka se ehtikin julkaista pamfletin, sekä järjestää kokouksia ja jäsenistön tutustumisiltoja. Tämän vuoksi se ei myöskään ehtinyt löytämään paikkaansa Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan joukosta muiden järjestöjen keskuudesta.

Ylioppilasoikeisto syntyi vaaran vuosina, pelon ja turhautumisen keskelle. Monen ihmisen elämässä pelkoa tuotti epävarmuus oman elämän järjestelyistä ja kansakunnan tulevaisuudesta. Toisaalta taustalla painoi pelko Neuvostoliiton miehityksestä ja Romanian kokeman kohtalon kokemisesta. Toisaalta taustalla taas painoi hankala arkeen ja rauhaan paluu omassa henkilökohtaisessa elämässä. Moni rintamalla ollut joutui opettelemaan uudestaan tekemään itse päätöksiä omasta kohtalostaan.

Ylioppilasoikeistosta tuotettiin Valtiollisen poliisin yhteydessä raportti, joka toimitettiin sisäministeri Yrjö Leinolle. Leino esitti raportin pohjalta valtioneuvostolle Ylioppilasoikeisto ry:n lakkauttamista, johon päädyttiin. Ylioppilasoikeistoa syytettiin muun muassa vuoden 1946 vapun aikana tapahtuneista levottomuuksista. Vielä myöhemmin eduskunnassa korostettiin lakkautuksen tapahtuneen heppoisin perustein. On mahdollista, että Ylioppilasoikeisto uhrattiin tilanteessa, jossa valvontakomissiota miellyttääkseen valtioneuvoston oli pakko näyttää tekevänsä jotain, sillä näyttö Ylioppilasoikeiston lakkauttamisen puolesta oli hyvin pientä ja riittämätöntä. Lopun viimein se tapahtui sanoilla kääntelevän esittelijä Vokkulaisen raportin pohjalta lähes täysin.

Ylioppilasoikeisto ei ehtinyt saavuttaa suurta asemaa ylioppilaskentällä eikä myöskään politiikan kentällä. Nopean tähdenlentonsa aikana se lakkautettiin lähinnä, koska haluttiin löytää syyllinen vapunajan tapahtumiin. Sen lakkauttaminen jäi varjoon vahvasti asekatkenta, sotasyällisyys- ja lakkautuskeskustelujen keskellä. Varsinaista seuraajaa sille ei syntynyt, ennen kuin vasta vuonna 1960, jolloin perustettiin Kokoomuksen Opiskelijaliitto Tuhatkunta.

9. LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Valtiollisen poliisin II arkisto

13 Asiamapit

3210 Vuoden 1944 välirauhan jälkeen lakkautetut järjestöt ja niiden toiminnan mahdollinen jatko IX C 1b - IX C 3 (1945–1948)

Veikko Sjöblomin arkisto

3 Yliopisto ja ylioppilasjärjestöt (1938–1996)

4 Ylioppilasjärjestöt (1938–1996)

22 Valpon pidättämänä (1946)

Porvarillisen työn arkisto, Espoo

Kokoomuksen Nuorten Liiton arkisto

Liittotoimikunnan asiakirjat (1945)

Eduskunnan arkisto, Helsinki

Valtiopäivien pöytäkirja (1946–1947)

II PAINETUT LÄHTEET

LÄHDEJULKAISUT

Vapaa! Vankka! Vakaa! Suomen Onnellisen Tulevaisuuden Puolesta : Ylioppilasoikeiston Vetoomus Kaikille Akateemisille Kansalaisille. Helsinki: Ylioppilasoikeisto, 1946.

LEHDISTÖ

Helsingin Sanomat (1946)

Uusi Suomi (1945–1946)

III TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahtokari, Reijo. *Punainen Valpo: valtiollinen poliisi Suomessa "vaaran vuosina"*. Helsingissä: Otava, 1969.

Bew, John. "The Real Origins of Realpolitik." *The National interest* 130, no. 130 (2014): 40–52.

Burke, Kenneth. *Language as symbolic action: Essays on Life, Literature and Method*. Berkeley: University of California press, 1966.

Koivisto, Jukka. *Etulinjasta Etelärantaan: Päiviö Hetemäen Poliittinen Toiminta Vuoteen 1962*. Helsinki: Inforviestintä, 2005.

Kuusi, Matti & Aitola, Ville-Paavo (toim.) *Neljätuhatta Veljestä, Sataneljä Elämäntarinaa: AKS:läinen Elämäkerrasto*. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY, 1991.

Haataja, Lauri. *Vaaran vuodet ja realismi*. Teoksessa: Nevakivi, Jukka. (toim.) *Paasikiven hirmuiset vuodet: Suomi 1944–48*. Hki: Tammi, 1986.

Holmila, Antero. & Simo. Mikkonen. *Suomi sodan jälkeen: pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949*. 1. p. Jyväskylä: Atena, 2015.

Hyvämäki, Lauri. *Vaaran vuodet 1944–48*. Hki: Otava, 1954.

Kaarninen, Mervi. *Yliopisto sodassa – Opiskelua ja tutkimusta rintamalla ja kotirintamalla*. Teoksessa: Hietala, Marjatta (toim.). *Tutkijat ja sota – Suomalaisten tutkijoiden kontakteja ja kohtaloita toisen maailmansodan aikana*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006.

Kivimäki, Ville., & Kirsi-Marja, Hytönen. *Rauhaton rauha: suomalaiset ja sodan päätyminen 1944–1950*. Tampere: Vastapaino, 2015.

Kolbe, Laura. *Sivistyneistön rooli: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1944–1959*. Helsingissä: Otava, 1993.

Korjus, Jaakko. *Puolueen omatunto: Kokoomuksen Nuorten Ja Kokoomuksen Nuorten Liiton Historia*. 1972.

Meinander, Henrik, ja Paula Autio (käänt.). *Suomi 1944: Sota, Yhteiskunta, Tunnemaisema*. 2. p. Helsinki: Siltala, 2012.

Paasikivi, J. K., Yrjö. Blomstedt (toim.) & Klinge, Matti (toim.). J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. 1, 28.6.1944–24.4.1949. Helsinki: WSOY, 1985.

Parpola, Antti, ja Laura Puro. *Sukupolvensa ääni: SYL Ja Suomalainen Opiskelijaliike 1921–2021*. Helsinki: SKS Kirjat, 2021.

Rentola, Kimmo. *Punaisen Valpon synty*. Teoksessa: Simola, Matti, Tuulia Sirvio, ja Kimmo Rentola. Isänmaan puolesta: *Suojelupoliisi 50 Vuotta*. Jyväskylä; Helsinki: Gummerus, 1999.

Silvennoinen, Oula; Tikka, Marko ja Roselius, Aapo. *Suomalaiset Fasistit: Mustan Sarastuksen Airuet*. Helsinki: WSOY, 2016.

Summa, H. & Palonen K. *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 1996.

Suomen Tilastollinen Vuosikirja. 1946–47. Helsinki: Tilastollinen päätoimisto, 1948.

Tarkka, Jukka. *Isänmaan unilukkari: Päiviö Hetemäen yhteiskunnallinen elämäntyö*. Helsinki: WSOY, 2006.

Tepora, Tuomas. *Sodan henki: kaunis ja ruma talvisota*. Helsinki: WSOY, 2015.

Turtola, Martti. *Liittoutuneiden Valvontakomission organisaatio ja sijoittuminen Suomeen*. Teoksessa: Palokangas, Markku. *Suomi valvonnassa 1944–1947*. Helsinki: Sotahistoriallinen seura, 1997.

Uola, Mikko. “Suomi sitoutuu hajottamaan...”: järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella. Helsinki: Suomen historiallinen seura, 1999.

Vares, Vesa. *Kaksi Askelta Edellä: Kokoomuksen Nuorten Liiton Historia 1928–96*. Helsinki: Kokoomuksen nuorten liitto, 1999.

IV VERKKOJULKAISUT

Porvarillisen työn arkisto, Kokoomusbiografia, Elämäkerta-artikkelit
<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/>

Hetemäki, Olli Päiviö

<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/hetemaki-olli-paivio/>

Saukkonen, Jussi Jaakko

<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saukkonen-jussi-jaakko/>

Saurama, Lauri Päiviö

<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/saurama-lauri-paivio/>

Tujunen, Leo Armas

<https://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/tujunen-leo-armas/>